

LAISVĖ

BALANDIS
1980

Alė Rūta
MŪSŲ ŠIRDYS PALIKO VILNIUJE

Bernardas Brazdžionis
ARCHIPELAGO GULAGE

*D. Barauskaitė, A. Grakauskaitė, G.
Grušas, D. Gudauskaitė ir R.
Polikaitis*
**JAUNIMO POLITINIS
SĄMONINGUMAS**

R. Giedra, J. Gliauda ir J. Šarauskas
**TRYS ŽVILGSNIAI Į HELSINKIO
SUSITARIMUS**

Juozas Kojelis
JUOZAS BRAZAITIS

P. Algis Raulinaitis
NEI IDĖJŲ, NEI PLANŲ

Jurgis Šarauskas
**NEIŠNAUDOJAMOS GALIMYBĖS
LIETUVOS LAISVINIMO VEIKLOJE**

“Į Laisvę” vedamieji
**PASKATA IŠTVERTI
ŽMOGUS IR INSTITUCIJA**

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

P. Algis Raulinaitis, Tarybos prezidiumo pirmininkas
1501 Riverside Drive
Burbank CA 91506, USA

Edmundas Arbas, Tarybos prezidiumo sekretorius
306 — 22nd Street
Santa Monica, CA 90402, USA

Juozas Ardys, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirm.
Fairview, Penn.

Vytautas Aušrotas, Weston, Ont., Kanada

Dr. Zigmas Brinkis, Tarybos prezidiumo narys, Los Angeles, Calif.

Dr. Kajetonas J. Čeginskas, Europos LFB pirmininkas,
Muenchen, Vokietija

Kun. Viktoras Dabušis, Paterson, New Jersey

Dr. Kęstutis K. Girnius, Muenchen, Vokietija

Juozas Kojelis, “Į Laisvę” red., Santa Monica, Calif.

Linas Kojelis, Washington, D.C.

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Dr. Rozalija Šomkaitė, So. Orange, New Jersey

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu:
747 — 23rd Street, Santa Monica, CA 90402

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu:
Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje —
\$7.00, kitur — \$5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais,
nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

TURINYS

Skaitytojų žodis	2
Bernardas Brazdžionis: Archipelago gulage	4
Juozas Kojelis: Juozas Brazaitis	6
Jurgis Šarauskas: Neišnaudojamos galimybės Lietuvos laisvinimo veikloje	16
Alė Rūta: Mūsų širdys paliko Vilniuje	25
G. Giedra, J. Gliudą ir J. Šarauskas: Trys žvilgsniai į Helsinkio susitarimus	31
D. Barauskaitė, A. Grakauskaitė, G. Grušas, D. Gudauskaitė ir R. Polikaitis: Jaunimo politinis sąmoningumas	44
Kunigas ir Lietuva neša kryžių	52
P. Algis Raulinaitis: Nei idėjų, nei planų	53
Vytautas Vardys: Konservatyvizmas ir ekstremizmas	60
P. Pamataitis: Šventas naivumas	62
Bičiuliai kūryboje, veikloje ir gyvenime	65
“Į Laisvę” vedamieji	70

“Į LAISVĘ” — lietuvių politikos žurnalas.

Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

“Į LAISVĘ” (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics,
published three times a year by the Friends of the Lithuanian Front.

Juozas Kojelis, Redaktorius / Editor
747 — 23rd Street
Santa Monica, CA 90402

Jonas Prakapas, Administratorius / Circulation Manager
14 Thelma Drive
Bakersfield, CA 93305, USA

SKAITYTOJŲ ŽODIS

Ruoškimės grįžti

Žurnalas Į LAISVĘ viename iš Nr. 77 (114) vedamųjų, „Ruoškimės grįžti“, primena išeivijos įsipareigojimus savo pavergtam kraštui; ir tarp kitko klausia, ką lietuviai inžinieriai-architektai, ALIAS/PLIAS, turi paruošę ar gal ruošia būsimai laisvai Lietuvai. Jo nuomone, tarp kitų įvairių konkursų išeivijoje ar nebūtų laikas paskelbti konkursą ir Lietuvos laisvės paminklui ar laisvės kovų muziejui Vilniuje.

Šio straipsnio mintis — intriguojanti. Galbūt Lietuvių Fondas tokį konkursų remtų, o ALIAS/PLIAS centro valdyba pasiimtų organizavimo iniciatyvą? Verta pagalvoti.

Manau, kad konkursas galėtų susilaukti didelio atgarsio, kurio aidai pasiektų ir lietuvių pavergtajame krašte, suteikdami jiems vilties ir stiprybės. Jaunosios kartos inžinieriams ir architektams būtų paskata giliau pažinti Lietuvos istoriją, etnografiją, meną ir pačias kovas dėl laisvės, kad, ruošiant laisvės paminklų Lietuvoje planus, galėtų aktyviai ir kūrybiškai dalyvauti.

Ar greitai tokius paminklus statysime, ne tiek svarbu spėlioti; svarbu ruoštis, planuoti ir kurti, nes tai suteiktų pavergtiesiems broliams vilčių ir paliudytų išeivijos gyvą tikėjimą Lietuvos laisve.

Edm. Arbas
Santa Monica, Calif.

Neturėjote teisės

Panaudojimą mūsų vidaus susirašinėjimo laiško foto kopijos Jūsų rugsėjo mėnesio žurnalo numeryje, mūsų neatsiklausus ir nepranešus, skaitdme nepateisinamu.

Mūsų organizacijos vardu rašytas laiškas Dr. K. Šidlauskui — Amerikos Lietuvių Tarybos valdybos pirmininkui

dėl santykių tarp ALT ir LB buvo skirtas adresatui ir mūsų metinio suvažiavimo dalyviams, kaip kad buvo pažymėta laiško apačioje, bet ne spaudai.

Negalime paneigti spaudos laisvės ir teisės komentuoti šiuo klausimu, tačiau nesutinkame, jog turite teisę naudoti mūsų laiškų su mūsų emblema, pavarde, adresu ir tai darydami visiškai mūsų neatsiklause.

Ačiū už dėmesį.

Anatolijus Milunas
Amerikos Lietuvių Respublikonų
Federacijos Pirmininkas

Redakcijos pastaba

Amerikiečių spauda paskelbia „top secret“ atžymėtus ir nelegaliai įgytus svarbius valdžios dokumentus. Tokiai spaudos laisvei nepritariame. Neetiška būtų skelbti be autoriaus sutikimo privačius laiškus. Tačiau reiškimą nepasitenkinimo dėl paskelbimo masiškai visiems „metinio susirinkimo dalyviams“ išsiuntinėto oficialaus („su emblema, pavarde, adresu“) laiško foto-kopijos laikome elementarios spaudos laisvės varžymu. Jūsų raštas net neturėjo pastabos „privačiai informacijai“ arba „ne spaudai“.

Reiktų žodynėlio

1979 gruodžio mėn. „Į Laisvę“ numeryje telpa rašytojo Jurgio Gliaudgų straipsnis „Rytojaus šaknys nūdienoje“. Nepasisakydama dėl straipsnio minčių iš esmės, noriu padaryti tokią mažą pastabą: būtų buvę pravartu, kad pats rašytojas ar redaktorius straipsnio gale būtų idėję mažų kai kurių naudojamų žodžių paaiškinimų — žodynėlių, kad eilinis skaitytojas tuos žodžius galėtų suprasti; pav.: partokratija, makabriškas, ekspandinis, bestseleriškas, be precedentinis, rusianizacija, konvergencija, futūrologija,

erozija, stabilumas, pompastiškas, ka-
zuistika, proturberancai, parafrazuotas,
rezonieriai, vakuumas, pragmatizmas, el-
dija, precedentas ir kiti.

Aš manau, kad visiems šiems žodžiams
yra tikrai lietuviški ir visiems supran-
tami pakaitalai; o gal visi šie svetimų
kalbų kilmės žodžiai yra jau pripažinti
tikrais lietuvių kalbos žodžiais. Jei taip,
tai aš už pastabų atsiprašau.

A. Vaisiūnienė
Caracas, Venecuela

Gaivinantis žvilgsnis

Rašytojas Jurgis Gliauda gaivinančiu
žvilgsniu pažiūri į lietuviškųjų problema-
tikų. Iki šiol jokiam laikraštyje nei
žurnale nesu užtikęs straipsnio, kuris
tautinio išsilaikymo ir valstybinio išsi-
laisvinimo galimybes bei kolaboravimo
su okupantu liūdnu tikrovę būtų išryš-
kinęs tokiu intelektualiniu brandumu,
kaip J. Gliauda savo straipsnyje "Ry-
tojaus šaknys nūdienoje" ("Į Laisvę" nr.
77).

Ip. Balčiūnas
Chicago, Ill.

Žodis žemaitiškai

Jog pryžodis saka: tek tas nepaklis,
kors niekų naderbs. Vo pats, Radakto-
riau, derbi sūnke so ta drokavone. Na-
veiziek, kas kon saka, o varyk eš pe-
teis er riedavok tus raštus nu širdeis.
To tam, kas nor kabinieteis, spjauk į
barzdų. No vo tėj vesi, katrej eiška
rašėiveškas kultūros, tims pasiūlyk pa-
seoustyti kvapum eš Naujenų laidario.

Pats, Radaktoriau, savų darbų riedavoji
dedėle gera. Aš, gavęs "Į Laisvę", su
didelio noru perskaitau er dar savo pate
liepo paskaityti.

Jons eš Plunges
Oxnard, Calif.

Malonus pajuokavimas?

Redaktorius turbūt teikėsi maloniai
pajuokauti, jei pastabas apie šį "Į Lais-
vę" numerį (nr. 77-114) nori gauti iki

III.1, kai ponas Chicagos paštas jį man
į namus pristatė II.21. Per valandų jį
perskaityti ir traktatų parašyti negaliu.
Gal kas ir gali, tik ne aš.

Č. Grincevičius
Chicago, Ill.

Redakatoriaus žodelis

Geriausi Amerikos ekspertai sudaro
metinius valstybės biudžetus, o finan-
sinių metų gale, žiūrėk, ir išleista ke-
liolika ar keliasdešimt milijonų daugiau,
negu biudžete buvo numatyta. Žurnalas,
tiesa, kiek pasivėlina, bet ne perdaug.
Vėlinimos priežastys dažnai ne redakto-
riaus kontrolėje. Redaktorius dėkingas
atlaidiems skaitytojams, kurie, gavę
pavėluotai žurnalų, savo pastabas kiek
pavėluotai parašo. Tačiau parašo.

Organizuoti veiklos kursas

Reikia manyti, kad Lino Kojelio žo-
džius, pareikštus "Į Laisvę" žurnalo
1979 metų gruodžio mėnesio numeryje,
nr. 77 (114), išgirs nemaža dalis jauni-
mo (ir senimo). Jis savo straipsnyje
"Jaunimo lietuviškas sąmoningumas"
(20 - 26 pusi.) pasako karčius tiesos
žodžius, kad jaunimas nėra pasiruošęs
ir neparuoštas politinei veiklai. Baigda-
mas savo straipsnį, jis dar rašo taip:
"... laisvųjų lietuvių jaunoji karta turi
sau aiškiai pasakyti, kad tautiniais šo-
kais, dainomis ir lietuviškais nusigėri-
mais dar neįrodome savo lietuviško są-
moningumo. Jį įrodys drąši veikla ir
išstvermingas pasiaukojimas Lietuvos
laisvės reikalui. Tas bus atlikęs gero žmo-
gaus pareigų, kuris galės pasakyti 'ko-
vojau gerų kovų'".

Iniciatyvos paruošti bent dalį jaunimo,
vidurinės kartos ir senimo politinei veik-
lai galėtų (ir turėtų) imtis PLB vadovy-
bė ir atskirų kraštų LB vadovybės.

1979 metų pradžioje tradiciniame Los
Angeles politinių studijų savaitgalyje da-
lyvavo PLB valdybos pirm. V. Kaman-
tas. Tame politinių studijų savaitgalyje
jis buvo paprašytas imtis minėtos ini-
ciatyvos. Tų sugestijų jis maloniai pri-
(Nukelta į 58 psl.)

ARCHIPELAGO GULAGE

Du iš Lietuvos kankinių kronikos

*Mirty ten gyvos širdys dega
Po sniego tunika saugia,
Ir man jas apdainuoti magą
Archipelago gulage — — —*

*Kančių ir kraujo kaupas kaupias
Nebepavidale žmogaus,
Bučiuoji žemę apsiklaupęs
Po palaima tėvų dangaus.*

*Ir žydi kraujas, žydi kančios
Širdies erškėtrože dygia,
Bet sielos niekas nesupančios
Gulagų archipelage.*

*Tulžies tau, Petkau, buvo duota,
O tu šaukei: "Man atgaiva
Archipelaguos nukryžiauta
Ištikimoji Lietuva!.."*

*Tau teismas paskelbė, Nijole:
"Kalta!" — "Ne, nieko panašaus!"
O tu iš džiaugsmo vis kartojai:
"Pasigailėti neprašau!"*

*Nuo žodžių tų teisėjai dreba
Po savo ištarme baugia,
Nes tu pamynei melo stabą
Archipelago gulage.*

*"Su Lietuva aš sužieduota,
Ji man gyvenimo gaiva,
Teismuos ir lageriuos kryžiuota
Ištvermingoji Lietuva!"*

Sauk B. Vaidila

S. J. K!

"Vēpaskes eldijēlīs, mēi raltys,
Jūrtunys Tavo uosto jēi ves...
Keltis, Viespatie, horim mēs keētis:
Prasūtis ir mietis le Tavis. (B. Bruckionis)

Didē. Gerb. Tēve

Mušindzīvausiai dēloju Tāmtai uš vīrake-
rupa parama! Žmoniu mēlē jaudina ir
didina atsakomybē jausma. Matyolama
us dīdējancies savo skolas ir nesugebēlomu
atsēdēkoti, melokiu Gerqj Dīvā gauriaustai
visiems atygenti. Dīdžiulē laime turēt
toki galinā ir gailēstingā Daug. Tēvā!
Labai gailā tu, kurē jo nepatvīsta. Teatē-
nia Vīspats visu žmoniu sielas ir sirdis Gē-
nīui, Grožīui, Tīerai ir Meilei! Ir atygtu
suvargunios sielas, ir eliaugsmu priēpriedy-
tūds. Labai prācu ir toliac rēmti maldis.
Lāsminkite. Su Dīvu! Su gēlā pagorēu ir
dīkīu dēkingumu.
- S. Nijolē.

1978. 2. 3.

Viršuje — kalinēs Nijolēs Sadūnaitēs laišķas iš Sibiro, kairėje, šalia Bernardo Brazdžionio eilėraščio, Nijolė Sadūnaitė ir jaunas Viktoras Petkus.

JUOZAS BRAZAITIS

kokį pažinau iš asmeniškų kontaktų

(Jo penkerių metų mirties sukakčiai paminėti)

JUOZAS KOJELIS

Pirmas tiesioginis kontaktas su JB įvyko Vokietijoje, manau, 1946. Tuo metu Brazaitis manęs nepažino; galėjo tik būti pastebėjęs mano pavardę tuometiniuose Aiduose. Tur būt kas nors iš pažįstamų bus mane jam rekomendavęs, nes gavau laiškutį, kviečiantį būti Vliko įgaliotiniu Muenchene. Manau, kad jis rašė kaip Informacijos tarnybos vedėjas. Konkretizuodamas mano pareigas, jis prašė informuoti Vliką apie vykdomus DP screeningus, okup. valdžios pastangas lietuvių ir kitų tautybių pabėgėlius grąžinti į rusų užimtas teritorijas ir p. Kai screeningai pasibai-gė ir tremtinių DP statusas stabilizavosi, ryšiai su JB nutrūko.

Pirmą kartą ranką Brazaičiui paspaudžiau Čikagoje 1952. Jis ne taip seniai buvo atvykęs į Ameriką iš Europos ir Čikagoje atsirado prieš Vasario 16 minėjimą. Tuo metu Čikagos ALT-bai pirmininkavo Povilas Baltis, iš Lietuvos į Ameriką atvykęs prieš II pasaulinį karą. Aš jį pažinau kaip studentą at-ką VD u-te Kau-ne. Vėliau Baltis iš lietuviško gyvenimo pranyko.

Brazaitis į Ameriką buvo at-

vykęs kaip oficialus Vliko žmogus. Baltis pasiūlė leisti Brazaičiui minėjime kalbėti. Prieš tai piestu stoji Grigaitis, Altos sekretorius. Šimutis Grigaičio aki-vaizdoje jausdavosi bejėgis. Minėjimas vyko kažkokioje gan didelėje salėje. Dalyvavo daug žmonių. Atvyko tuo metu buvęs įtakingas senatorius Lucas, daugumos (demokratų) senate vadas. Senatoriui pasveikinus ir išvykus, užkulisinis manevravimas dėl JB kalbėjimo sutrukdė programos eigą. Grigaitis, kuris buvo pagrindinės kalbėtojas, Brazaičio pasirodymą visom išgalėm blokavo. Tas blokavimas buvo nukreiptas prieš Brazaitį ne tik kaip asmenį, bet ir kaip Vliko atstovą, nes tuo metu ALT-a kovojo prieš Vliką, bijodama jo atsikėlimo į Ameriką. Tačiau kalbėti Brazaičiui buvo leista. Jis kalbėjo 20-25 min. Pasveikino Vliko vardu, pakalbėjo apie Vliko veiklą, išreiškė viltingus linkėjimus. Po to pagrindinis kalbėtojas Grigaitis pradėjo maždaug taip: buvau numatęs pasakyti ilgesnę kalbą. Bet, kaip matote, įsiterpė nepramatytas žmogus, todėl savo kalbą turiu trumpinti.

Kalbėsiu tik vieną valandą.

Salėn buvo susirinkę daug „dipukų“. Manydama, jog tai kalbėtojo įvadinis amerikietiškas „džokas“ (nes programa ir taip labai ilgai jau buvo nusitęsusi), publika juokėsi ir Grigaičiui plojo. Bet Grigaitis kalbėjo gerokai ilgiau, negu buvo žadėjęs. Visus labai išvargino.

Greta sustatyti du kalbėtojai vienas antrą išryškino: Brazaitis ramus, logiškas, dalykiškas, paliečiąs mintį; Grigaitis — demagogiškas, rėksnys, gan sąmojingas, taikąs į jausmus. Prisimenu vieną jo anos kalbos išsireikimą: „Sutrinsime raudonajai gyvatei gavą“. Tačiau, kaip matome, praėjus 28 metams, ta gyvatė galvas trina kitiems.

Su Brazaičiu minėjimo išvakarėse jau buvau susitikęs Šv. Kryžiaus parapijos klebonijoje. Čia laikas nuo laiko vykdavo vad. „katalikų grupės“ žmonių neperiodiški pašnekesiai, kuriuos organizavo parapijos vikaras kun. Adolfas Stašys ir Kazys Kleiva. Į pašnekesius, kiek prisimenu, ateidavo Leonardas Šimutis, Antanas Repšys, Vladas Šimaitis, Jonas Kavaliūnas, kartais klebonas Anicetas Linkus, pora kitų kunigų. Buvo kviečiamas ir konsulas Petras Daužvardis. Bet jis gal tik porą kartų pašnekesiuose, ir tai gan pasyviai, dalyvavo. Prisimenu, jo nedalyvavimas buvo aiškinamas kaip konsulo nenoras dalyvauti vienos srovės uždaruose susirinkimuose. Iš tikro

ten jokios konspiracijos nebuvo. Niekio nebuvo planuojama nei vykdoma. Tik pasiplepėjimai — pakritikuojamas Lozoraitis, laicistai, papešiojami frontininkai. Aš tuo metu dar nebuvau formalus frontininkas, tad dažniausiai būdavau pasyvus dalyvis.

Brazaitis susitinka Šimutį

Taigi, minėtos Vasario 16 šventės išvakarėse į tokį pasikalbėjimą atvyko ir Brazaitis. Aš manau, kad jis klebonijoje ir buvo apgyvendintas. Mačiau, kaip jis pirmą kartą susitiko su Šimučiu. Pasibučiavo. Tačiau nuotaika nebuvo draugiškai jauki. Nesijautė, kad susitiko du nuoširdūs idėjos draugai, kovoją tą pačią laisvinimo kovą. Krikščionys demokratai ypač tuo metu į frontininkus žiūrėjo kaip į heretikus ir kovojo su jais kaip su heretikais. Šimutis tų antifrontininkiškų nuotaikų buvo stipriai paveiktas, nors formaliu krikščionių demokratų srovės žmogumi savęs ir nelaikė. Be to, Altą tuo metu labai priešinosi Vliko atsikėlimui į Ameriką, kad nepaveržtų politinės vadovybės rolės. Taip pat tą rezervuotumą galėjo kelti ir Šimučio baimė, kad Brazaičio asmenyje gali iškilti jam asmeniškai konkurentas. Netenka nė kiek abejoti, kad Šimutis buvo labai didelis lietuvis patriotas, tačiau savo asmenį lietuviškoje veikloje buvo labai pervertinęs. Prisimenu, viename Šv. Kryžiaus klebonijos pašnekesy su dideliu susi-

jaudiniu jis kalbėjo, kad vienas iš keturių Altos 'didžiųjų' (Šimutis - Grigaitis - Olis - Vaidyla), Olis, Altos posėdyje pirmininkavimą Altai pasiūlęs dalytis rotacine tvarka. Jei tai įvyktų, Šimučiuui atrodė, visas vadavimo darbas sugriūtų. Prašė pokalbio dalyvių talkos jo postui Altoje apginti.

Tame uždaramame posėdyje Brazaitis padarė pranešimą. Paanalizavo tarptautinę situaciją, surišdamas ją su Vliko darbais. Nei žmonių, nei grupių nepuolė, o apie savo asmeniškų darbus, nors buvo pajėgiausias ir produktyviausias iš visų Vliko darbuotojų, nė žodeliu neužsiminė. Man asmeniškai jo kalbos turinys ir stilius padarė didelį įspūdį. Kai pats kiek aktyviau įsijungiau į visuomeninę veiklą, daugeliu atvejų geresniam susiorientavimui tikrindavau Brazaičio nusistatymus, išreikštus viešai ar LFB veiklos rėmuose, o kai kada konkrečiais klausimais atsiklausdavau jo nuomonės asmeniškai. Tuo būdu per eilę metų išsivystė šiokia tokia korespondencija laiškais. Gaila, kad ne visus JB laiškus esu išsaugojęs.

Asmeniškai su JB susitikimai buvo reti ir proginiai. Tik du kartus su JB teko ilgiau, plačiau ir intymiau išsikalbėti žodžiu: 1962, kai lankėsi Los Angeles mieste ir vieną naktį nakvojo mūsų namuose, ir 1974 vasarą LFB studijų ir poilsio stovykloje Dainavoje.

Gyvenimo 'paraštėje'

Nors JB niekad populiarumo nieiškėjo ir į viešumą nesiveržė, gal labiau jos vengė, tačiau septintosios dekados pradžioje pradėjo kalbėti apie pasitraukimą iš viešojo gyvenimo: ". . . esu gyvenimo 'paraštėje' " (iš 1963.VII. 24 laiško), "*Suprantu tuos jūsų rūpesčius dėl bičiulių linijos. Nuo manęs tie rūpesčiai tiesioginiai yra atkritę . . .*" (iš 1971. 1.10 laiško), "*Kaip dainininkai, taip ir visuomenės veikėjai turi jausti, kada turi pasitraukti iš scenos. Pasitraukiau maždaug prieš dešimt metų*" (iš 1972.VII. 12 laiško). Tačiau tas jo pasitraukimas buvo labiau formalus, t.y. nusiėmimas iš oficialių įsipareigojimų. Bet tai nebuvo pasitraukimas nuo lietuviškų rūpesčių ir darbų. Jei pratęstume ką tik cituotus JB pasisakymus į pilnesnį tų pasisakymų kontekstą, pamatytume, kad atsakomybės ir darbo naštos jis nevengė:

"*Nors esu gyvenimo 'paraštėje', bet negaliu nesisirūpinti tuo, kuo mes visi gyvename", jau prieš dvejus ar trejus metus parašiau (LFB) tarybos pirmininkui, kad manęs nelaikytų vadinamos politinės komisijos nariu. Bet toks formalus atsiribojimas nestengė atimti iš širdies rūpesčio dėl Bičiulių veiklos", " . . . apie gaires veiklai man nedera kalbėti. Tačiau jei Pačiam rūpi konkretūs klausimai, savo nuomonės dėl jų visada esu pasiryžęs pareikšti".*

Labai įdomus klausimas, kodėl JB iš vis buvo linkęs, anot kun. St. Ylos, būti “visuomeninis anonimas” arba, kaip pats išsireiškė, trauktis (bent formaliai) į “gyvenimo paraštę”. Tuo klausimu savo nuomonę yra pasakę artimi JB bičiuliai ir bendradarbiai — prof. A. Maceina ir kun. St. Yla. Maceina mano, kad Brazaitį iš visuomenės išvedė nelaimingai susiklostęs šeimininis gyvenimas, Yla — kad JB sąmoningai praktikavęs kuklumo dorybę, kaip reakciją į perdidelį tautiečių (ypač sūduvių) norą pasigirti. Būtų galima pasiūlyti dar vieną aiškinimą: Brazaitis, buvęs atsakomingas rezistencijos vadas Lietuvoje, tą nemeluotą atsakomینگumą pratęsė ir į tolimesnį savo gyvenimą už Lietuvos ribų. Rezistencija jam buvo šventas reikalas, kurio nevalia sutepti asmeniškais interesais ar ambicijomis. Lietuvos laisvė jam — tai aukuras, ant kurio deginamos nesuteptos aukos. 1971.1.10 rašytame laiške taria: “*Mane jaudina ženklai, kad tarp bičiulių ima dingti rezistencinė, taigi ir konspiracinė dvasia, o be konspiracijos neįmanoma jokia rezistencija prieš tokį priešų, kurį turi Lietuva ... Čia tinka mums evangelijos patarimas: būkite nuolankūs kaip balandžiai ir gudrūs kaip žaltiniai. Mes dažnai linkstame laikytis to patarimo pirmos dalies, viską išsipasakdami, nors antra dalis mums būtinesnė, turint reikalą su šėto-*

nišku priešu . . .” Įvairius pasigarsinimus laimėjimais Brazaitis laiške kritikuoja: “ . . . tai jau yra ne rezistentas, bet amerikiečio dorybė, kuri (sykį viešai pasakiau) skiriasi nuo visos tuo, kad višta pirma padeda kiaušinį, paskui kudakina, o amerikietis pirma kudakina, o paskui padės ar ne — netaip jau svarbu . . . Bijau, kad šia dorybe ar nedorybe esame jau labai užsikrėtę: rašom, sakysim, laikraščiuose, kad Lietuvoje patriotizmas didelis; kad tokioj ir tokioj knygų prasiveržia patriotinės mintys. Man tokis rašymas atrodo kaip provokacinis įdavimas”.

Kai 1964 “Į Laisvę” redaktoriai prieš jo valią žurnalo 34 (71) numerį paskyrė jo 60 metų sukakčiai atžymėti, JB atsisakė toliau čia bendradarbiauti. Savo laiške tuo reikalu rašė:

“Galiu pasakyti ir dar vieną priežastį, kodėl per eilę metų mano vardas nefiguruoja Į Laisvę — tai buvo mano atsakymas į tą Į Laisvę nr., kuris prieš mano valią aprašė mane iš visų pusių ir prirašė man dalykų, kurie man nepriklauso. Sakiau tada, kad tai prasilenkimas su rezistencinio veikimo linija, nes nurodomas mūsų bendram neprietaiui taikiny. Tokis pat buvo mano reagavimas ir Draugui” (iš 1970.IV.22 laiško).

Man tada buvo ir dabar liko nei logiškai, nei psichologiškai neišaiškinamas toks Brazaičio nusistatymas “Į Laisvę” atžvilgiu,

juo labiau, kad žurnalo rūpesčiai ir toliau jo neapleido. Vienaė laiške jam apie tai konkrečiai rašiau: galima nutraukti ryšius su asmeniu, su redaktoriumi, su kuriuo nuomonės yra išsiskyre, bet ne su pačiu žurnalu, kuris buvo, galima sakyti, jo paties vaikas. Gi žurnalo redaktoriai jau kelis kartus yra pasikeitę. Brazaitis į tą laišką nieko neatsakė. Gal ir pats racionalaus atsakymo neturėjo.

Jeigu rezistencinė strategija buvo viena iš priežasčių, kad JB norėjo būti „visuomeninis anonimas“, tai traukimąsi į „gyvenimo paraštę“ galėjo lemti kita priežastis: Brazaitis buvo pastebėjęs, gaila, pervėlai pastebėjęs, jog neša per sunkią darbo ir atsakomybės naštą ... Pradedant Lietuvos nelaimėmis, veik visa jo veikla — tai rezistencinės atsakomybės produktas. Plėšė už save ir už daugelį šnekorių Vlike, plėšė persikėlęs į Ameriką. Lietuvos laisvės interesas veikė jį lyg narkotikas, tad dirbo, nesižvalgydamas, ar kiti nors kiek dalijasi darbo našta. Širdies smūgis 1969 pradžioje, atrodo, jį bus grąžinęs į realybę. Jis bus supratęs, kad ir šventame darbe vienam už daugelį atidirbti neįmanoma. Taip reiktų suprasti jo duotą patarimą man, kai 1970 perėmiau „Į Laisvę“ redagavimą:

“Noriu tik darbo pradžioje bičiuliškai įspėti Goethes Verterio žodžiais: ‘Būk vyras ir neseke manim!’ Tai reiškia — neįdėk į

darbų tiek širdies, kad ji sprogtų”.

Kad JB širdis sprogtusi, ilgą laiką Amerikos Vakaruose tikrai nežinojome. Laiškuose pats tik užuominomis prisitardavo: *“Pašto streikas, o paskui mano streikas porai savaitių sukludė man atsakyti laiku . . . Dėl mano talkos nieko negaliu pažadėti. Viena, kad savo darbingumo tegaliu priskirti likus gal 25 procentus . .* (iš 1970.IV.22 laiško); *“padariau, ko prašei, ir perdeviau redakcijai — mat, aš dabar vėl turėjau paatostogauti — redakcijoje nesilankiau”* (iš 1972.V.15 laiško).

Tačiau Brazaičio traukimas į „gyvenimo paraštę“ buvo labiau psichologiškas, o ne realus. Tik savęs apgavimui. Jis ir toliau, palikus 25%darbingumo, dirbo labai daug. Tai liudija rezultatai: knygos apie Eretą ir Padalį, LKB Kronikos I tomo suredagavimas ir studijinis įvadas (rezistencinis motyvas lėmė, kad jį pasirašė nieko nereiškiančiais inicialais), studija žydų vokiečių okupacijos metu Lietuvoje klausimu, straipsniai, darbas Darbininke ir kiti darbai. *“Nors esu gyvenimo ‘paraštėje’, bet negaliu nesirūpinti tuo, kuo mes visi gyvename”.*

Koks Brazaičio „pasitraukimas“ buvo į „paraštę“ aplamai lietuviškame gyvenime, toks buvo ir LFB veikloje. Rezistencinės dvasios blėsimas bičiuliuose oficialiai pateisino jo traukimąsi:

"Tur būt, prieš porą metų ar pusantrų taryba pageidavo "gairių". Tada keturiese jas surašėm (Kazickas, Sabalis, Vaitiekūnas ir aš). Sabalis nuvežė jas tarybai. Nuo to laiko nieko nesu girdėjęs, ar jos pritartos, ar tai, kam pritarta, vykdoma. Spėju tik iš pačių faktų. Sakysim, Į Laisvę fondas, atrodo, užšaldytas. Gal būt, Lietuvių Fondo naudai. Pasakutinis Į Laisvę fondo leidinys, o ir Lietuvių Fondo finansuotas leidinys (Lietuvių poezija išeivijoje) — abidvi knygos ignoravo rezistencinius leidinius. Tokia kryptis mane dar labiau išjungia iš Lietuvių Fronto bičiulių veiklos ir skatina tenkintis partizanine, kiek ji man įmanoma" (iš 1972.VII.12 laiško). O tačiau jam LFB ateitis labai rūpėjo. "Asmeniškai" arba "asmeniškai ir konfidencialiai" laiškuose jis yra dėstęs savo planus Į Laisvę žurnalą, LFB centro valdybos ir vyr. tarybos klausimais. Neslėpė savo rūpesčių ir jausminės pusės, nes savo viltis palydėdavo žodžiais: (jei tai įvyktų) "jausčiausi ramus", "mes, seniai, palengvėjusia širdimi dar žiūrėtume į Bičiulių ateitį" ir p.

Prisiimti pasipiktinimo
naštą

Natūralūs JB visuomeniniai nusiteikimai, Lietuvos nelaimėms užgriuvus, transformavosi į kovos dėl Lietuvos laisvės rūpesčius. Tą jausmą dar labiau sustiprino jo prisiimtos pareigos

Laikinojoje Lietuvos vyriausybėje ir nacių okupacijos pogrindyje Lietuvoje. Jei Brazaitis tų įsipareigojimų nebūtų turėjęs, gal tremties laikotarpis užsienyje nebūtų jam virtęs išskirtinai tarnyba Lietuvos laisvės siekiams. Gal kai ką būtų palikęs ir sau. Dabar jis aukojosi veik totaliai, aukai ragino bendraminčius, džiaugėsi naujais gaivesniais sąjūdžiais, visom jėgom siekė suderintos veiklos ir prasmingos lietuviškų jėgų vienybės.

"Iš principo manyčiau, kad reikia eiti su visais, kas tik gerą darbą dirba", rašė 1961.II.27. "O labai norėtume bendradarbiavimo, padoraus, lojalaus ir su tautininkais, ir su krikščionim demokratais, ir su liaudininkais. Gal kitą kartą smulkiau painformuosiu, kas buvo daroma ieškant galimo sugyvenimo su kr. dem."

1961 pradėtuojų kongresinių rezoliucijų sąjūdžiu džiaugėsi:

"Jūsų iniciatyvą eiti per Kongresą į Jungtines Tautas su Lietuvos klausimu tegalima sveikinti ir remti. Perduokite padėką Valiukui už energiją, kad paveikė senatorių. Momentas labai nepatogus tokiai rezoliucijai, kada taip norima tylėti, kas tik Maskvai nepatinka. Tačiau juo blogesnė padėtis, tuo didesnė drąsa ir tikėjimas turi būti eiti su tokia rezoliucija ... Šią idėją paremti, manau, yra tikrasis visų veiksmų bendradarbiavimas, o

vienybė dėl vienybės manęs niekad nežavėjo”.

Šeštosios dekados sąvartoje Los Angeles Altą kelerius metus buvo tapusi politinės akcijos centru, o ne pinigų Altai rinkimo agnetūra. Taip pat buvo daromas stiprus, deja, nesėkmingas spaudimas į Altos centrą dėl šios organizacijos reformų. Brazaitį tos pastangos džiugino:

*“Seku atsidėjęs ir džiaugdama-
sis jūsų judėjimą ir — revoliucijų.
Ji reikalinga ir neišvengiama
prieš sukalkėjimą . . . Sukalkėjimų
palaiko ir stiprina visuomenės
įmigimas ir nenoras, kad
jį kas nors žadintų iš miego —
'yra autoritetas, kuris rūpinasi;
jam aš moku vieną dolerį per
metus, kad man pačiam nereiktų
rūpintis ir sąžinė būtų rami; jūs
dabar einate prieš tų autoritetų
ir prieš mano ramybę; jūs ardote
vienybę ir kenkiate laisvini-
mui .. Tokio pasipiktinimo su-
silauksite ir jūs. Bet reikia, kad
kas nors prisiimtų ir pasipikti-
nimo naštą, jei norima pažan-
gos”* (iš 1961.VII.10 laiško). *“Se-
ku ir esu sužavėtas jūsų dinami-
ka* (iš 1962.I.1 laiško).

Pats Brazaitis viešų pagerbimų ir jo nuopelnų įvertinimų never-
tino ir nemėgo: *“Man tai yra
fizinė kančia visoki pagerbimai
ir komplimentai. Esu pripratęs
būti koliojamas, bet 'pagerbimai'
— ne mano 'stailas', ražė 1962.
II.4 Brazaitis, kai ryšium su jo
atsilankymu į Los Angeles Vasa-
rio 16 minėjimą buvo organizuo-*

jamas jam pagerbti banketas. Iš
antros pusės, tačiau, jis malo-
niai priimdavo jam parodytą do-
mesį, ne pompastinį, bet intymų,
tikrą, uždaruose bičiulių susibū-
rimuose. Prisimenu, kai 1962 po
Vasario 16 iškilmių susirinkome
bič. Ažuolaičių namuose ir čia
Profesorius buvo nuoširdžiai pa-
sveikintas, jam įteiktas adresas,
buvo galima aiškiai matyti, kad
jis jautėsi laimingas. Apie savo
atsilankymo Los Angeles gra-
žius išpūdžius ne kartą yra ra-
šęs savo laiškuose.

Kiek girdėjau, daug paguodos
Brazičiui sudarydavo, ypač pa-
šlijus sveikatai, jam pasiunčiami
sveikinimai iš LFB stovyklų su
dalyvių parašais. Būk stengdavosi
visus parašus išskaityti.

Ryšiai su kraštu

Liberalų spaudoje JB būdavo
pristatomas kaip “bendravimo” ir
“ryšių su kraštu” priešas. Tačiau
jis toks nebuvo. Principinį savo
nusistatymą tuo reikalu privačiai
laiške jis yra išreiškęs tokiais žo-
džiais:

*“ ... žiūrėti į kiekvieną at-
vykstantį iš ten kaip į brolį ir
rudyti jam visoki paslaugumų,
nors jis būtų ir partijos narys:
tegu jį ir čia veikia visa aplin-
ka, ne mūsų kritika ar įkalbi-
nėjimai ar kritika esančiam Lie-
tuvoje režimui”* (iš 1971.1.10 lai-
ško). Tai principinis jo nusistaty-
mas. Taktikos klausimu, apie ką
jis viešai nekalbėjo, turėjo stip-
riai pagrįstą nuomonę. Tačiau

jis, kaip rezistencijos plonybėse daug patyręs žmogus, pavojų matė prieš infiltracijoje. Apie infiltraciją jis kalbėjo 1962 Vasario 16 minėjime Los Angeles, apie tai rašė ir laiškuose:

“O liūnas taip gresia visus mus aptraukti. Ypačiai kai pradėjo mus ardyti sovietiniai agentai gražiais kultūrinio santykiavimo šokiais, tai žymi dalis žmonių visai ėmė rankas kratyti nuo bet kokio veikimo” (iš 1961.III.19 laiško).

Infiltracijos klausimas yra viena iš pačių sunkiųjų problemų, mat tas argumentas demagogiškai gali būti naudojamas įvairių ekstremistinių grupių, o, iš antros pusės, tikra, lietuviškai misijai žalinga infiltracija viešai ir atvirai negali būti diskutuojama. Štai kodėl Brazaitis kovos dėl Lietuvos laisvės taktikoje buvo linkęs išlaikyti konspiracinę dvasiją ir kodėl “ryšių su kraštu” problemų nebuvo linkęs diskutuoti viešai. Todėl ir pats norėjo būti “visuomeninis anonimas”.

Lietuviškieji veiksniai

Mano su JB kontaktai, žodžiu ir laiškais, dažniausiai liksdavo LFB veiklą, į Laisvę žurnalą ir apylamai lietuvišką politiką. Altą laikė reikalinga organizacija, jei įmanoma, stiprintina, nors tam daug vilčių neturėjo. Jo kritika Altai: *“negali pripažinti iniciatybos, kuri ateina iš kitur”* (1961. II.27); *“. . . pasirodė, kaip Alto sekretorius* (Grigaitis) *vartoja vi-*

sokį šantažų, denunciacijas, laužo susitarimus, o Alto pirmininkas (Šimutis) *skėsčioja rankomis, nieko nepajėgdamas daryti”* (1962.II.17); *“(Altos ir Bendruomenės trintis duoda ir gero ir blogo. Gero — nes skatina pasitempti patį Altą. Blogo — nes duoda džiaugsmo neprieteiui ir pasiteisinimo atšalusiem lietuviškus reikalus remti. Nebūčiau linkęs veikti taip, kad Altas būtų likviduotas. Jei nesusikalbama, būčiau linkęs apeiti jį tylom”* (iš 1972.VII. 12 laiško).

Apie Altą su Brazaičiu teko daug kalbėti 1962 Los Angeles ir 1974 Dainavoje. Abiem atvejais Brazaitis reiškė aiškią nuomonę, kad Altą turi misiją lenkti Amerikos lietuvių visuomenę prie Valstybės departamento užsienio politikos linijos. Taip buvo Šimaičio - Grigaičio laikais, taip ir vėliau — prie Rudžio, Bartkaus ir Bobelio.

Diskutuojant šį klausimą jau Brazaičiui mirus, kai kas reiškia nuomonę, kad Brazaitis santykiuose su svetimaiais nebuvo ekspertas, nes prisilaikė lietuviškoje veikloje. Tad jo nuomonė tuo klausimu nesanti sviri. Iš tikro JB su svetimaiais bendravo labai daug, nes po 1940. VI. 15 norint - nenorint reikėjo bendrauti ir su draugais ir su priešais. Tačiau jis bendravo kaip garbingas rezistentas, nesilankstydams svetimiesiems, o atsakomai gindamas Lietuvos laisvės reikalus. Nereikia abejoti,

kad 1941 Brazaitis laukė karo nemažiau už kitus, tik be iliuzijų, kad, va, ateina išvadotojai. Lietuvos rezistenciją jis ruošė naujai okupacijai. O gi okupacijų pasikeitimų metu buvo tokių, kurie, pakludami svetimiesiems, manėsi tarnaują Lietuvos interesams. Tokių esama ir dabar, šioje ir anoje pusėje. Geras savo laiku buvo prel. M. Krupavičiaus įspėjimas nepasitikėti nei draugiškų valstybių žvalgyba. Bet varganos, tuščių ambicijų apsvaigintos galvos to įspėjimo negirdi.

Rezistencinėje veikloje Brazaičiui yra tekę daug bendrauti ir su vokiečiais, ir su amerikiečiais, ir su prancūzais. Jis turėjo daug patirties. Su amerikiečiais anais laikais tas bendravimas gal buvo lengvesnis, nes amerikiečių užsienio politikos linija anuo metu sutapo su Lietuvos laisvės interesais. Jei interesai nebūtų sutapę, tas bendravimas būtų įgijęs kitas formas. Taip kaip su vokiečiais: interesai sutapo, kol Lietuvos teritorijoje vyko kovos su rusais, o po to išsiskyrė. Ir JB iš Laikinosios vyriausybės galvos tapo pagrindžio rezistencijos vadas. Štai kodėl su širdies skausmu Brazaitis kalbėdavo apie totališką Altos prisi-taikymą Valstybės departamento linijai.

Apie dabartinį Vliką Brazaičio nuomonė buvo daugiau negu minorinė. Kai 1973 ruošiau Į Laisvę žurnalui pasikalbėjimą su

Vliko pirmininku dr. K. J. Valiūnu, paprašiau ir Brazaičio sugestijų. Paskutinį kartą man rašytam laiške jis tų sugestijų davė, pridėdamas tokią pastabą:

“Į Paties laišką atsakyti man nelengva, nes nuo Vliko esu nutolęs, o ir su dr. Valiūnu tekalbėjau vos prieš Vliko seimų” (iš 1973.V. 19 laiško).

Su JB yra tekę mintimis pasidalyti ne tik lietuviškos politikos ar LFB veiklos klausimais, bet taip pat pasitarti ir kitais reikalais. Pav. apie 1960 buvo iškilę nesusipratimų su Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos klebonu dėl parapijos suteritorinimo. Mes, tuo metu palyginti dar jauni žmonės, lyg verdantis vanduo tiesiog konkuliavome, tikėdamiesi teigiamų pasipriešinimo suteritorinimui rezultatų. Gi atsiklaustas Brazaitis rašė:

“Jei aš esu teisingai informuotas apie parapijų steigimo ir naikavimo procedūrą, tai jūsų pastangos gali ir neduoti laukiamų vaisių. Nors Vatikano nusistatymas ir yra palankus tautinėm parapijom, tačiau klausimas iki Vatikano vargiai nueis, o jei ir nueis, tai Vatikanas labai paais Amerikos vyskupų valios daugiau nei kurio kito krašto — dėl suprantamų priežasčių” (iš 1961.11.27 laiško). Bet jis tame mūsų pasipriešinime matė ir naudos.

Brazaičio analizę patvirtino tolimesni įvykiai: bylą pralaimė-

jome, tačiau, kaip Brazaitis manė, pati kova atnešė ir naudos.

Brazaitis vadas

1962, išgirdusi Brazaičio kalbą Los Angeles Vasario 16 minėjime, prof. E. Tumienė išsireiškė: „Frontininkai turi didelį vadą“.

Iš tikro, koks vadas buvo Brazaitis, ir koks galėjo būti, jei Lietuva būtų išlikusi laisva ir tapusi demokratinė?

Man atrodo, kad, iš vienos pusės, JB buvo lietuviškas Cincinnati. Didžių pavojų metu, kai menkesnės asmenybės prityla ar nutyla, į priekį išeina didelio tikėjimo, pareigos ir aukos žmogus. Žmogus su neiliniaus sugebėjimais. Ateina ne tiek savanoriškai, kiek įvykių ir aplinkybių mobilizuotas. Didiesiems pavojams praėjus, vėl į priekį prasi-veržia saugių uostų „didvyriai“, vėl iškyla erzelys, ir aukos žmogus pasitraukia į nuošalę.

Brazaitis, tuo metu dar jaunas ir populiarumu nesinaudojęs žmogus, 1940-44 tapo didžiuoju rezistencijos autoritetu. Charakteringa, kaip liudija Mykolas Naujokaitis, kad jau 1942 senųjų partijų lyderiai pareiškė „nepalankų nusistatymą atžvilgiu naujų rezistencinių organizacijų, kurios pogrindyje ir sukilime pakėlė sunkiąją rezistencinės kaitros naštą“ (Į Laisvę, 1975, nr. 65-102). Mat, tuo metu žiauriąją rusų okupaciją buvo pakeitusi kiek lengvesnė vokiečių.

Jei JB būtų nepasitraukęs į Vakarus, o likęs Lietuvoje, iki žuvimo tikrai būtų išlikęs vyriausias rezistencijos autoritetas. Jis tam visa savo prigimtimi buvo kvalifikuotas. Bet Brazaitis pasitraukė, ir pradžioje jo talentai ir aukos dvasia buvo įvertinti: jam buvo rodomas respektas Vlike ir kraunamas darbas. Laikui tremtinių sąmonę tolinant nuo akivaizdžios Lietuvos nelaimės, Brazaitis pradėjo tapti neberekalingas, vėliau jo pranašumas — našta, kuria pasirodė kai kam reikalinga nusikratyti. Prasidėjo intrigos Brazaičiui sujuodinti.

LF Bičiuliams Brazaitis išliko vadas, tačiau jo poveikis keitėsi su rezistencinės sąmonės sąjūdyje evoliucija. O ta evoliucija neina stiprėjimo linkme. Frontininkai davė daugeliui organizacijų vadų, kurių garsėjimas atvirkščiai proporcingas brazaitiškai suprastos rezistencinės aukos dvasiai. Tai kovos būgnų mušimas saugiose užfrontės pozicijose. O ir pačiame LFB sąjūdyje Brazaitis nors ir buvo labai respektuojamas, tačiau paskutiniaisiais metais gerokai primirštas. Jei jo balsas ir būdavo išgirstas, tai dažnai likdavo neišklausytas.

Galima būtų paspekuliuoti, kas būtų buvęs Brazaitis, jei Lietuva būtų atgavusi laisvę ir tapusi demokratinė valstybė? Rišant mintį su padarytu jo palyginimu su Cincinnati, reiktų tačiau abejoti, kad jį būtų galė-

NEIŠNAUDAJAMOS GALIMYBĖS

Lietuvos laisvinimo veikloje

JURGIS ŠARAUSKAS

Tema “Neišnaudojamos galimybės Lietuvos laisvinimo veikloje” yra tikrai įdomi. Ji toje veikloje sugestionuoja naujas kryptis. Savo svarstymus grupuotu į dvi dalis: (a) trumpa apžvalga išnaudojamų galimybių ir (b) komentarai ir sugestijos dėl neišnaudojamų galimybių.

Amerikos lietuviai iki šiol daug yra nuveikę, ir aš negalvoju vi-

sos jų veiklos aptarti. Apsiribosiu vien politine veikla.

Mūsų veikla tautinėje plotmėje

Nežiūrint, ar tai gera ar bloga, tačiau yra faktas, kad amerikiečiai save laiko pragmatiškų aktyvistų tauta. Amerikos piliečiai galvoja, teisingai ar klaidingai, kad jų *vidaus* politika yra praktiška ir reali. Esame linkę gal-

jusi patenkinti jo “žagrė” literatūrinės veiklos lauke. Brazaitis buvo natūralus visuomenininkas, akcijos žmogus, siekęs perkeisti gyvenimą. Tautos rūpesčių akivaizdoje Brazaitis niekad nebūtų galėjęs išlikti ramus. O kiekviena tauta *visada* didelių rūpesčių turi.

Brazaičio perėjimas iš kultūrinės veiklos į politiką nebuvo impulsyvus, vien Lietuvos okupacijos iššauktas. Lietuvos nepriklausomybės praradimas atvedė jį ne į politiką, o į rezistenciją. Visuomeniškai - politiškai JB jau anksčiau reiškėsi ateitininkuose, naujaromuvių sąjūdyje, XX Amžiuje, į organišką valstybės kūrybą deklaracijoje.

Taigi, darant spėjimus, kurių gyvenimas niekad nebegalės pa-

tikrinti, laisvoje Lietuvoje Brazaitis nebūtų galėjęs politiškai išlikti pasyvus. Galima gan drąsiai teigti, kad jis nebūtų tapęs kokios politinės partijos lyderiu, ne tam jis gimęs, tačiau tikrai būtų siekęs to paties, ką bandė ir tremtyje — politinę veiklą apvalyti nuo amoralumų. Brazaitis būtų galėjęs tapti kokios politinės partijos reformatorius. Jo talentai galėjo jį atvesti į ministrų kabinetą.

Dideli žmonės save įamžina kūrybiniu palikimu. Brazaitis yra daug parašęs, daug kūrybiškai reiškėsis. Tačiau didysis jo palikimas fiziškais pojūčiais neužčiuopiamas — tai rezistencinės aukos dvasia ir darbai. Jų pilnai įrėminti ateiviai negalima. O gal ir nereikia.

voti, kad mūsų, tai yra Amerikos, užsienio politika taip pat praktiška ir reali. Daug kas kritikuoja mūsų užsienio politiką. Kritikai sako, kad ji nepastovi, dažnai kintanti. Brežnevas Ameriką yra pavadinęs “nepatikimu partneriu”. Mes tą nepastovumą pateisiname, tardami, kad mūsų užsienio politika grindžiama pragmatiškumu: keičiantis pasaulio įvykiams, turi keistis ir politika. Pavyzdžiui, Amerikos suteiktas Kinijos Liaudies respublikos pripažinimas gali būti suprastas kaip reali reakcija į naują faktinę pasaulio padėtį. Paramos nutraukimas Nikaragvos Samozai ir Irano šachui yra taip pat realios užsienio politikos išvados. Naujos situacijos reikalauja naujų sprendimų.

Kai kas sako, kad mūsų užsienio politika perdaug jautri pasikeitimams, kad jai iš tikrųjų trūksta pastovumo. Neturiu tikslo tos politikos ginti, tiktai bandau ją apibūdinti. Siekiant pilnai Amerikos užsienio politiką apibūdinti, tenka ryškinti ne vien jos pragmatiškumą, bet pripažinti ir jos principingumą. Žmogaus teisių gynimas ir išipareigojimas remti demokratines santvarkas yra vadovaujantys Amerikos užsienio politikos principai. Tačiau naivu būtų sakyti, kad tuos principus lygiai galima taikyti visais atvejais tuo pačiu būdu.

Čia noriu pastebėti, kad pastaroju metu, atrodo, jog santykiuo-

se su Sovietais mūsų užsienio politika rodo daugiau tvirtumo.

Istorinė anomalija

Pragmatiškoje Amerikos užsienio politikoje matome vieną įdomią išimtį, kurią galėtume pavadinti istorine anomalija. Ta išimtis — tai mūsų valdžios pastovus ir ilgalaikis nepripažinimas Baltijos (Pabaltijo) valstybių inkorporavimo į Sovietų Sąjungą. Tas principingas nusistatymas, kartoju, yra nepaprasta išimtis visoje mūsų užsienio politikos istorijoje. Nepripažinimo politika yra turbūt svarbiausias Amerikos baltų laimėjimas politinėje plotmėje. Jų pastangų dėka Amerika sukūrė unikalią politiką, ir šio laimėjimo nuopelnus priskiriu ypač ankstesnės kartos lietuviams. Didžiausias nuopelnas nepripažinimo politikos išgavime ir įtvirtinime turbūt priklauso ALTai.

Esama nuomonių, kad ši Amerikos užsienio politikos anomalija nebetarnauja nei Amerikos nei pačių Baltijos kraštų interesams. Sakoma, kad geriau pripažinti įvykusį faktą, negu palaikyti fikciją. Taip galvojantys teigia, kad, atšaukus nepripažinimo politiką, mūsų vyriausybė galėtų įsteigti diplomatinius postus Baltijos kraštuose ir tuo būdu daugiau gero padaryti negu dabar, kai laikomasi fikcijos. Aš nesileisiu į tokių pasiūlymų pliusų ir minusų svarstymus, tik vėl noriu pabrėžti, kad inkorporacijos nepripažinimo išlaikymas yra išskirti-

nas Amerikos Irakiečių laimėjimas politinėje srityje, nes tai yra unikali išimtis pragmatiškoje Amerikos užsienio politikoje.

Rezoliucijos ir delegacijos

Antras svarbus Amerikos lietuvių pasiekimas, — tai mūsų įtaka Amerikos Kongresui. Tačiau šis pasiekimas, mano nuomone, savo reikšme neprilygsta pirmajam. Čia turiu omenyje įvairias Baltijos kraštus liečiančias rezoliucijas, kurios įnešamos į Amerikos Kongresą. Kalbėdami apie rezoliucijas, turėtume blaiviai įvertinti tų rezoliucijų reikšmę. Iš vienos pusės, rezoliucijos yra naudingos, nes jos išreiškia Kongreso nuotakas. Prieš pasisakydamas “už” ar “prieš” tokią rezoliuciją, kongreso narys, senatorius ar kongresmanas, yra priverstas kad ir paviršutiniškai susipažinti su Lietuvos, Latvijos ir Estijos klausimu. Taigi jos tampa jiems tarsi savotiškos pamokos apie Lietuvą.

Iš antros pusės, rezoliucija nėra įstatymas. Ji neįpareigoja Kongresą ar federalinę valdžią imtis kokių nors konkrečių veiksmų. Ji tėra Kongreso palankumo kokiu nors klausimu pareiškimas. Iš tikrųjų Kongresas priima labai daug rezoliucijų. Jų tarpe yra tokių, kurios turi labai mažai reikšmės, pavyzdžiui “Amerikos gėlininkų dienos” rezoliucija. Dažnai rezoliucija Kongreso nariui yra tik patogė priemonė prasilenkti su sudėtinga problema, ieškant *tikrojo* sprendimo. Kongreso narys

gali įnešti gražiai skambančią rezoliuciją, narių dauguma gali ją priimti, ir tai nei jam, nei jo kolegoms nieko nekainuoja. Įnešdamas rezoliuciją, atstovas patenkina vieną ar kitą grupę ir laimi jų palankumą.

Žinoma, rezoliucijomis dažnai iškeliamos opios problemos į viešumą, tačiau aplamai jų efektas yra labai ribotas.

Trečias pasiekimas Amerikos lietuvių politinėje veikloje yra retkartiniai lietuvių delegacijų pasimatymai su Amerikos valdžios pareigūnais. Tie pasimatymai paprastai tėra nusifotografavimo sesijos. Reikšmingi klausimai ten retai aptariami. Amerikoje dauguma aukštas pareigas einančių politinių vadų kasmet susitinka su tūkstančiais pavienių žmonių bei grupių. Man atrodo, kad tie pasimatymai retokai lemia problemų sprendimus, bet dažniau duoda pigios garbės pasimatymų dalyviams. Mūsų spaudoje matome *labai* gražių nuotraukų, kur šalia valdžios pareigūno stovi tautiniais rūbais pasipuošusi lietuvaitė.

Tačiau... laimėjimai negausūs

Turėtų būti aišku, kad, išskyrus nepripažinimo politiką, už ką turime būti dėkingi Amerikos lietuvių ankstyvesnei kartai, aplamai mūsų laimėjimai negausūs. Mes neturime nė vieno lietuivio *rinkimuose* laimėjusio svarbesnio posto. Tikrai nedaug turime tautiečių, kurie būtų *paskirti* svar-

bioms valdžios pareigoms. Vals-tybinėje plotmėje mūsų įtaka mi-nimali. Atskirų valstijų bei vie-tos savivaldybių viešajame gy-venime mūsų įtaka irgi labai menka. Išskyrus Beverly Shores (Indianoje) merą ir vieną Illinois valstijos senatorių, mums tikrai sunku rasti lietuvių kilmės rinktų ar paskirtų pareigūnų valstijų, miestų ar kitų vietovių adminis-tracijose.

Galima teisintis, kad lietuviai Amerikoje negausūs, tad ir ne-realu per daug iš jų tikėtis. Ta-čiau žydai irgi negausi grupė, o jų įtaka neproporcingai didelė. Jeigu lietuvių negausumo argu-mentas galiotų viso krašto prasme, to negalima būtų pasakyti apie atskiras vietas. Pavyzdžiui, Či-kagoje yra tarp 100,000 ir 140,000 lietuvių, tačiau jų nėra nei miesto taryboje, nei tarp teisėjų, nei ki-tose svarbesnėse pareigose. Či-kagos politinė visuomenė ne tik ignoruoja lietuvius, bet, kas pik-čiausia, už tai nėra net pabau-džiama. Tai atsitinka todėl, kad lietuviai nesudaro efektingo poli-tinio vieneto, nors materialiai gan patogiai įsitaisę.

Viską susumuojant, politinių laimėjimų ir įtakos šio krašto vie-šajame gyvenime lietuviai beveik neturi.

Nenoriu sudaryti įspūdžio, kad aš lietuvius laikau neveiklia vi-suomene. Anaipat! Turime li-tuanistines mokyklas, muziejus; ruošiame meno parodas ir kultū-rines vakarones. Spausdiname

knygas ir žurnalus, išlaikome šo-kių grupes ir chorus. Galime didžiuotis savo rašytojais, daili-ninkais ir poetais. Turime inži-nierių, advokatų ir daktarų — ak, kiek mes turime daktarų! Tur būt vienintelis dalykas, ko mes turime daugiau už daktarus, yra organizacijos ir pirmininkai. Rim-tai kalbant, tačiau, lietuvių vi-suomenė yra talentinga ir pilna energijos. Ji daug nuveikia, ta-čiau daugiausiai veikia savo tarpe.

Pripažinkime, kad išlaikyti lie-tuvių kultūrą ir tradicijas yra la-bai svarbu. Juk tai yra šaltinis, iš kurio turėtų tekėti visokerio-pa Lietuvos laisvinimo veikla. Tačiau jei mūsų veikla neišeina iš siaurų ribų, ji pasidaro uždara ir net savanaudiška. Pavyzdžiui, mes spausdiname daug laikraš-čių, žurnalų bei knygų, gi in-formacija apie Lietuvą kitomis kalbomis gėdingai skurdi.

Aplamai, išskyrus “džynsų” siuntimą Lietuvon ir audringų kalbų pasakymus Vasario 16-sios proga, lietuvių visuomenės atlikti politiniai darbai Lietuvai yra la-bai kuklūs. Talka Lietuvai yra politinė veikla. Amerikoje būti politiniai efektingu reikia turėti tam tikros galios. Gi tai galiai įgauti reikia dalyvauti Amerikos politiniame procese. Neįsijungus į Amerikos politinį gyvenimą, nėra vilčių pasiekti mūsų politinių tikslų. Man atrodo, kad didžiausia lietuvių politinės energijos dalis yra sunaudojama lietuvių visuo-menės vidaus gyvenime. Toks

politinių jėgų naudojimas tampa nereikalingu energijos eikvojimu, nes Lietuvai apčiuopiamų rezultatų neduoda.

Šią kalbos dalį baigiu išvadinę pastaba, kad įvairiose veiklos srityse lietuviai atlieka daug gerų darbų, tik gaila, kad efektyvi politinė veikla nėra viena iš tų sričių. Mūsų politinė akcija daugiausia ribojasi gražbilyste.

Neišnaudojamos galimybės

Padarytos išvados gali ne vieną sujaudinti. Tačiau to neturėtų būti, nes aš ne pirmas tokiai nuomonei atstovauju. Man skirta tema yra „Neišnaudojamos galimybės Lietuvos laisvinimo veikloje“. Ir aš drįstu tvirtinti, kad *pačios pagrindinės, pačios svarbiausios neišnaudojamos galimybės glūdi politinėje veikloje*. Lietuviai savo politinės jėgos nenaudoja, nes jos neturi. Mes ap rūpiname saviškius šioje ir anoje pusėje medžiagiškai, tačiau pačiai Lietuvai mažai sutelkiame politinės talkos.

Galbūt problema iš esmės yra psichologiška. Galbūt mes save tebelaikome egzilais, ne imigrantais. Galbūt mes elgiamės kaip nedrąsūs svečiai svetimuose namuose, o ne kaip tų namų savininkai. Jei iš tikro mes laikome save svečiais ir elgiamės kaip svečiai, tai nesijaučiame turį teisių savo reikalavimus statyti. Nesijausdami savininkais, mes neprisiimam atsakomybės už tų

namų reikmes, bet tada negalime laukti, kad kas nors kitas rūpintųsi mūsų reikmes ir viltis patenkinti. Jeigu mes neprisiimam bent dalies atsakomybės kaip šio krašto, Amerikos, savininkai, tai negalime laukti, kad ją domintų mūsų, lietuvių, problemos.

Turbūt daugelį lietuvių slegia ta psichologinė problema, ta galvosena, kad mes nepriklausome šiam kraštui. Bet jei laisvai pasirenkame gyventi su ta susvetimėjimo galvosena, tada turime priimti ir faktą, kad nesulauksime iš šio krašto politinės paramos savo tikslams.

Kitas pasirinkimas yra — atmesiti egzilo galvojimą, pripažinti, jog esame Amerikos piliečiai, kad mūsų namai yra čionai, kad šio krašto likimas yra ir mūsų likimas. Tokia galvosena gyvenęs žmogus prisiima atsakomybę už amerikiečių tautos problemas. Jam šis kraštas tampa reikalingas. Tada jis gali tikėtis, kad šio krašto gyventojai atsižvelgs ir į jo rūpesčius, kurių tarpe yra ir laisvos Lietuvos klausimas.

Pakeisti nusistatymus nėra lengva. Pirmas žingsnis ta linkme yra *apsisprendimas* juos keisti. Ir tik vėliau jie jau tikrovėje yra pakeičiami. Toks pasikeitęs žmogus tada natūraliai pradeda kitaip elgtis ir įsijungia į krašto politinę veiklą.

Jei būčiau išmintingas, galbūt čia savo kalbą turėčiau baigti.

Tačiau ryžtuosi prie padarytų pastabų pridėti bent vieną bendrinį siūlymą ir kelis specifinius siūlymus.

Žodis jaunimui

Bendrinį siūlymą taikau jaunimui. Raginu jaunimą įsijungti į valdžios darbus. Mums reikia ne tik politinį darbą dirbančių mėgėjų, bet ir tokių, kurie valdišką tarnybą renkasi kaip savo gyvenimo profesiją. Lietuvių skaičius valdžios biurokratijoje yra labai, labai mažas, jokių būdu neproporcingas mūsų skaičiui Amerikos visuomenėje. Neturint savo tautiečių biurokratijos postuose, mūsų rūpesčiai bei reikmės mažai dėmesio susilaukia, kai valdžios viršūnėse tiesiamos politinės gairės ir kuriami konkretūs planai. Demokratijoje, kurioje gyvename, turime užimti biurokratijoje įtakingas pozicijas, jei norime, kad mūsų interesai būtų ginami. Žodžiai "Lietuva" ir "lietuviai" turbūt daugiau kartų nuskambėjo Valstybės departamentose septintame aukšte per paskutinius penkis mėnesius negu per praėjusius 20 metų. Tai atsitiko todėl, kad aš ten jau penki mėnesiai esu. Ir ne todėl, kad aš būčiau kokius herojiškus žygius nuveikęs, bet todėl, kad aš, lietuvis, čia buvau, ir man tie du žodžiai labai daug reiškia. Ir tuos žodžius daug kartų girdėjo aukštųjų pareigūnų ausys.

Valdinė tarnyba yra kilni ir jos siekti turėtų mūsų tautiečiai. Ga-

limybių čia daug, ir įvairių darbų čia gali rasti visokiausių profesijų lietuviai. Aš stipriai akcentuoju, kad valdžios darbuose mes turime turėti daug daugiau jaunų lietuvių.

Tyrimo ir informacijos institutas

Dabar einu prie specifinių siūlymų. Pirmasis siūlymas, — tai parengiamoji fazė efektingai politinei veiklai sukurti. Siūlau, kad lietuviai Washingtone įkurtų tyrimo ir informacijos teltimo institutą, kuris taptų lietuviškų studijų ir informacijos centru. Institutas galėtų tapti nauju simboliu, liudijančiu lietuvių susirūpinimą politine veikla. Washingtonas būtų labai tinkama vieta tokiam centrui, nes jis yra ne tik krašto sostinė, bet turi kelis didelius universitetus su stipriais tarptautinių studijų departamentais. Kartais girdžiu nusiskundimų iš valdžios pareigūnų, kad pas juos apsilankę pabaltiečiai, ne tik lietuviai, šauksmu reikalauja Ameriką laisvinti Baltijos valstybes. Jie sako suprantą baltų jausmus, bet šauksmas tam tikslui pasiekti nieko gero neduoda. Vietoj to reikia pateikti išmintingų idėjų, gerų projektų, realių pasiūlymų Baltijos ir kitų Rytų Europos tautų laisvės problemoms spręsti.

Iš tikrųjų, tų pareigūnų pastabos yra taiklios. Juk visiems aišku, kad Amerika nesiųs savo marinių Lietuvai laisvinti. Tačiau

mūsų pareiga surasti konstruktyvių ir praktiškų pasiūlymų, priimtinių mūsų valdžiai. Lietuvių tyrimo ir informacijos institutas tokius pasiūlymus ruošų.

Reikia politinio svorio

Pabaigoje norėčiau pasiūlyti dar detališkesnį planą lietuvių politinei veiklai. Mano pasiūlymus prašau priimti kaip eksperimentinius - diskusinius. Pradėsiu pakartojimu vieno jau anksčiau minėto politinio principo, kurį formuluoju taip: politinei įtakai pasiekti reikia turėti politinį svorį. Politiniam svoriui įgauti reikia dalyvauti politiniame procese. Dalyvaujant politiniame procese, reikia

1) žinoti, ko nori, suformuoti idėjas, išryškinti tikslus;

2) sujungti visą grupę, šiuo atveju lietuvių visuomenę, kad visi priimtų tuos tikslus ir sutiktų kartu dirbti;

3) įvertinti savo pajėgumą;

4) įsipareigoti planui, organizacijai, veiklos programai.

Šias pastabas apie veiklos metodiką pertrauksiu konkrečiu pavyzdžiu. Neseniai prez. Carter paskyrė naują etniniam reikalams koordinatorių. Tai italas iš New Yorko. Sklinda gandai, kad šis žmogus mažai susipažinęs su etninių grupių klausimais. Prez. Carter turbūt dar mažiau už šį italų nusimano apie etninius reikalus. Jei iš tikrųjų taip yra, tai etninės grupės turi atkreipti jo dėmesį ir su etninėmis proble-

momis supažindinti. To nepasiekime vien delegacijų į Baltuosius rūmus siuntimu. Mums reikia jam įrodyti, kad ir mes galime būti jam naudingi, ne tik jis mums. Carteriui svarbu gauti kiek galima daugiau balsų rinkimuose. New Yorke gyvena labai daug italų. Tas žmogus, kurį prezidentas paskyrė tvarkyti etninius reikalus, turi daug įtakingi} pažinčių italų bendruomenėje. Todėl tas italas ir buvo paskirtas etninių reikalų koordinatoriumi. Būkime tikri, kad naujasis etninių reikalų koordinatorius darys viską, ką galės, kad už Carterį balsuotų kuo daugiau italų.

Kai šis italas grįš į savo bendruomenę New Yorke ir prašys, kad visi jo draugai ir pažįstami balsuotų už Carterį, susidurs ir su tais, kurie labiau linkę balsuoti už, sakysim, Kennedy ar Connally. Bet aš manau, kad daugumas italų savo asmeniškus norus paaukos bendruomenės labui. Pakludami savo etninės grupės pareigūno prašymams, t.y. balsuodami už Carterį, jie žymiai pakels savo tautinės grupės politinį svorį.

Ar lietuviai pajėgtų tokios disciplinos laikytis? Daugelis mūsų vis dar pykstame ant Rooseveltto už Lietuvos pardavimą ir nesam susigyvenę su šios dienos politinėmis realybėmis. Be jokios disciplinos nesitikėjime padidinti savo svorio Washingtone. O toks svoris yra pagrindinis elementas efektyviai politinei veiklai.

Reikia naujo veiksnio

O dabar mano paskutinis pasiūlymas bendram svarstymui ir bendrom diskusijom. Studijų savaitgalio organizatoriai mane informavo, kad šių studijų tikslas nėra rezoliucijų redagavimas ar projektų sudarymas, bet pozityvių idėjų iškėlimas, kuriomis dirbantieji laisvinimo darbus galėtų pasinaudoti, jeigu jos atrodytų naudingos ir priimtinos. Toje šviesoje tad aš ir siūlau Amerikos lietuviams kurti naują veiksnį, politinę komisiją, kurios tikslai būtų štai kokie:

1. Formuluoti ir vystyti lietuviškus politinius uždavinius;
2. Įtikinti plačiąją lietuvių visuomenę šių uždavinių prasmingumu ir jiems apjungti visą lietuvišką visuomenę;
3. Pasamdyti ir prižiūrėti profesinius politinius organizatorius;
4. Išdirbti konkrečius planus ir programas su šių profesionalų pagalba mūsų uždaviniams siekti;
5. Sutelkti finansinį užnugarį šios komisijos išlaikymui.

Šis pasiūlymas turi tris pagrindines dalis: a) naujai sudarytas veiksnys - komisija, b) samdytas profesinis štabas ir c) naujas lietuviškas mokestis.

Dabar kiek panagrinėkime visas tas dalis.

Komisija

Komisijos pagrindas turėtų būti platus, apimęs visą Amerikos lietuvių visuomenę; sudarymo prin-

cipas — visuotini demokratiški rinkimai. Komisijos nariai pasi-skirsto proporcingai pagal gautą balsų skaičių. Komisijos uždavinys būtų politinių tikslų nustatymas, kurie turėtų sujungti visą lietuvių plačiąją bendruomenę. Pati komisija nesudarintų specifinių politinių planų. Tas reikalas būtų profesinio štabo kompetencijoje.

Siūlau kurti naują komisiją, naują veiksnį, dėl įvairių priežasčių, bet pirmiausia, kad išvengtume nesantaikos, kuri dabar egzistuoja senųjų veiksmių tarpe. Turiu prisipažinti, kad nesu gerai susipažinęs su tų konfliktų istorijomis ir detalėmis. Tačiau nematau, kad tos istorijos žinojimas būtų ypatingai naudingas šio projekto įgyvendinimui. Reikia tam tikra prasme viską pradėti iš naujo: su nauju veiksmiu ir, kiek įmanoma, su naujais žmonėmis, ir su naujom koncepcijom.

Aišku, šioje komisijoje pasirodytų ir gerai pažįstamų veidų tų žmonių, kurie nuo seniau veikia įvairiose organizacijose, ir, iš antros pusės, gal pasirodytų visai naujų veidų. Tačiau ne veiduose esmė. Esminis pakeitimas būtų tai, kad įgaliojimai vadovauti šioms žmonėms būtų atėję iš naujų bendrų pastangų ir jų pasiryžimas dirbti kartu sudarytų veiklai tvirtą atramos bazę.

Senųjų konfliktų gal ir negalima išspręsti, tačiau, einant nauju keliu, gal būtų galima juos padėti į šalį. Šios komisijos tikslas

turėtų būti labai aiškus: prisiėmimas atsakomybės išeivijos politiniams uždaviniams nustatyti. Komisija veiktų kaip “direktorių taryba” (Board of Directors). Kiti komisijos tikslai būtų: visuomenės išjudinimas, jai vadovavimas ir nesantaikos pašalinimas.

Profesinis štabas

Bendroji komisijos nubrėžtoji kryptis būtų įgyvendinama profesinio štabo. Štabo darbuotojai būtų pilnai atlyginami tarnautojai. Siūlyčiau, kad to štabo viršininkas būtų lietuvis, o gal ir iš vis štabe lietuvių neturėtų būti. Kada mes, lietuviai, mėgstame savo tarpe peštis, štabas be lietuvių užtikrintų objektyvumą ir profesionališkumą, keliant mūsų politinius interesus virš asmeninių nesugyvenimų. Neturint štabe lietuvių, taip pat būtų lengviau, reikalui iškilus, viršininką ar kitą tarnautoją atleisti ir pasamdyti kitą, tuo būdu neižeidžiant brolio lietuvio.

Suprantu, čia galėtų iškilti tam tikra psichologinė kliūtis: ar galime pasitikėti kitataučiais, siekdami savo šventų tikslų? Aš manau, kad taip. Ir tai dėl dviejų priežasčių. Pirma, mums, patiems lietuviams, šioje srityje nėra jau taip gerai pasisekę ir, antra, profesionalai yra profesionalai. Jie sugebėtų tikriausiai pasiekti mūsų nustatytų tikslų. Žydai tai pripažįsta, unijos taip veikia, prekybininkai tai praktikuoja. Visos politiškai paveikios organizacijos pa-

samdo profesines firmas ir darbuotojus (lobbyists) savo interesams ginti ir tikslams siekti. Ne tautinis sentimentas, bet pragmatiškai apskaičiuotas tikslų pasiekimas turėtų lemti štabo sudėtį. Ryškindamas komisijos ir profesionalų štabo santykį, vėl noriu pabrėžti, kad tikslų nustatymas būtų komisijos kompetencijoje, jų vykdymas — profesinio štabo.

Finansai

Būkime atviri: tokiai paveikiai politinei institucijai sukurti ir išlaikyti reikėtų nemažai pinigų. Siūlau lietuviams šiam tikslui apsidėti mokesčiu. Tas mokestis būtų maždaug toks, kiek lietuviai ir dabar aukoja lietuviškos veiklos fondams — poros “džynsų” ar bonkutės gero konjako kaina — nu, maždaug 10 - 20 dolerių. Jei iš 1,2 milijono Amerikos lietuvių tik 10% tokia metine suma šios institucijos veiklą paremtų, susidarytų neblogas darbo biudžetas.

Aplamai, ši komisija galėtų naudoti tikslams siekti įvairius metodus: pasisakyti už politinius kandidatus, finansiškai paremti rinkimų kompanijas, formuoti koalicijas su kitomis politinėmis ar etninėmis grupėmis. Taip plačiai įsijungdami į krašto politiką, lietuviai susidomėtų kitais klausimais, kitų grupių rūpesčiais, vietinėmis bei Amerikos valstybės ir tautos problemomis.

Kai kas lietuvius kaltina sava-
naudiškumu, jog mums rūpi tik

MŪSŲ ŠIRDYS PASILIKO VILNIUJE

Pavergtieji išlydi grįžtančius į laisvę

ALĖ RŪTA

Atvažiavę į aerodromą jau radom aikštėje daugybę žmonių. Nesiskubinom išlipti, sekėm akimis, ar mūsų lagaminai iškraunami ir į aerodromo vežimėlių pakraunami. Kartais vienas, antaras sušukdavo:

“Nematau savo antro gabalo!” — Ir eidavo pas Viktoriją (In-turisto agentė) sužinoti.

Bet viskas atsirasdavo. Nes mūsų Viktorija viešbuty sekdavo, ar viskas išnešta, prie autobuso sekdavo, lėktuvų salėse sekdavo .. . Užtat niekas neprapuolė, nevėlavo, nesusigadino.

mūsų pačių reikalai. Organizuojamės ir veikiame tik savo siaurų interesų rėmuose. Keldami žmogaus teisių pažeidimus Lietuvoje, visai nesirūpiname, kas vyksta Čekoslovakijoje ir Čilėje. Gi prisijungdami prie kitų grupių, kurdami koalicijas ir ne vien tik su Rytų Europos grupėmis, galėtume didinti savo svorį ir įtaką. Jei būtume paliesti kitų grupių rūpesčiais, kitos grupės gal talkintų mums ir mūsų problemose.

Šį planą pateikiu kaip sugestijas. Siūlau jas nagrinėti, analizuoti, papildyti, koreguoti. Tikiuosi, kad daugelis pripažins

Išlipę ėjom prie laiptų, slinkom pro žmonių minią į vidų. Susidarė eilutė. Buvom iš karto suklaidinti: pasakyta eiti prie vienu durų, o paskui pakeista — eiti prie kitų. Tarp tų susistumdymų sekėm jau mūsų vadovę — Evangeliną, klausėme jos, nes Viktorija bėgiojo, besirūpindama lagaminais, bilietais, vizomis, numeriais, lėktuvais, laiku .. .

Taip besistumdami, beslinkdami pro minią matėme šen ten ir savuosius. Kaip mus pasitinkant, taip ir dabar — išsiskiriant — pradėjo mums krist į rankas gėlės.

reikalą mūsų laisvinimo veiklą išvesti iš rutinos ir stagnacijos. Daugelis mūsų didesnę gyvenimo dalį esame praleidę šiame krašte. Čia mūsų namai, čia gal ir mirsim. Šio krašto pasisėkimai ir nepasisėkimai yra ir mūsų pasisėkimai ir nepasisėkimai. Jeigu norime dalyvauti šio krašto gyvenimo krypties nustatyme, turime būti aktyvūs ir kaip individai, ir kaip grupė. Jeigu mes norime, kad Amerika pasitarnautų mūsų tautiniams ir politiniams interesams, tai ir mes turime prisidėti ir kūrybingai dalyvauti Amerikos politiniame procese.

Man jau padavė porą didelių žiedų, rodos, Vida, padavė Elvyra, Birutė, kolegė Barbora . . . Nebežinau tiksliai, iš kurių ir kokius žiedus gavau, bet aš mačiau jų liūdnas akis, mačiau šypsančius, bet nelinksmus veidus.

Kas dėjosi mano širdy? Man viskas atrodė lyg sapnas, lyg ta minia žmonių — nerealybės migloje. Kartais regėjosi, lyg mes vaidiname didelėje scenoje. Tartum, štai, mes — išvažiuojantieji — esame aktoriais, o aplink mus žmonės — statistai. Jie žiūrėjo į mus, jie sekė akimis ir žingsniais, jie laukė, — kas bus toliau . . .

Ne, ir ne tai! Sunku dabar apsaityti tos atsiveikinimo scenos įspūdį, tą visą jausmą ir visą realią reikšmę.

Ką jautė jie, mūsų giminės? Ką jautėme patys, pasiekę aukščiausią mūsų kelionės tašką, pasiekę tikslą ir dabar — tik nusileidžią, tartum į užkulisį, tartum į pakalnę . . .

Ką jautėm visi? Taip, kažką bendro jautėme visi, — ir palydintieji ir išvažiuojantieji. Kažką mes jautėme. Bet tasai bendras jausmas toks didelis, kad negalima jo nei pilnai suvokti, ir juo labiau — aprašyti. Galima tik išreikšti dalį, galima aprašyti detales.

Gėlės gulė ant mano rankų, ant mūsų rankų. Žiedai, žiedai. Balti, raudoni, mėlyni, žalumynų šakelės . . . Lietuvos žemelėje užaugę, pražydę žiedai. Ant mūsų

rankų sviro puokštės, ant mūsų širdžių — gulė atsiskyrimo sunkumas.

Kolegė Barbutė priėjo prie manęs, be žodžių uždėjo gintarinį lašelį (pakabuką) ant kaklo, padavė baltą žiedą ir . . . atsitraukė. Tebematau jos gailias akis, tebematau simpatingą veidelį, tokį kuklų, tokį pilką ir mielą . . .

Minios gilumoje pamačiau ir Vidą su Algiu, iš karto juos pamačiau. Algis fotografavo, Vidos akyse — ašaros. Pamačiau minios vidury ir Alfonsą, savo pusbrolių, kuris iš Druskininkų atvažiavo aną vakarą pasimatyti, kuris, matyt, pasiliko ir išlydėti.

Mačiau ir Petrą, tokį aukštą, prasikišantį dideliame būry; mačiau Kęstutį ir Genutę, jo mamą, kuri man (be žodžių) įdavė gėlių puokštę.

Mačiau Juozą su žmona, dar kažkurią kolegę, dar — matytą veidą . . . Toje minioje dabar visi darėsi lyg matyti, lyg pažįstami, artimi, savi. Nebuvo vien tiktai giminės; čia buvo daug žmonių, visi — betkieno giminės, visi lietuviai, visi broliai ir seserys . . . Toks buvo jausmas.

Kaip aš buvau apsisprendusi neverkti, taip ir dabar laikiausi to paties pasiryžimo. Šypsojais. Ėmiau iš artimųjų gėles,ėjau pro šalį, priėjau, pasitraukiau prie kitų, vėl sugrižau . . . Šypsojais. Beveik nebesikalbėjome; tik šypsojais, prie vieno prisiglausdama, kitą paglosčiau, trečiam ant rankos uždėjau savo ranką . . .

Šypsojaus. Žiūrėjau į jų veidus, į akis, žiūrėjau į juos, žiūrėjau, kad ilgai ilgai atsiminčiau . . .

Dabar mes buvome patalpos viduje. Kaip atrodė Vilniaus aerodromas? Atskridome vakaro sutemose, išskrendam anksti rytą. Aerodromo, deja, nemačiau. Tada pamačiau pirmiausiai žmones, dabar temačiau veidus, akis, minią žmonių, tarsi visą Lietuvą ... Temačiau žmones. Nežinau, kaip atrodė pastatas, nežinau — ar gražus, ar didelis. Mačiau tik pilna žmonių, su gėlėmis, su ašaromis, nedaug šypsenų, nedaug žodžių. Mačiau tik žmones ir jų nebylų liūdesį.

Taip, buvome viduje pastato, daug žmonių, beveik susispaudę, susiglaudę .. . Priėjo nedidukė moteris prie manęs ir kalba:

“Aš esu seselė (slaugė). Gimnaitė man parodė jus. Aš jūsų vieną eilėrašį multiplikavau; tą eilėrašį, kurį labai sergantis žmogus turėjo su savim ... Jis mirė .. . Pasirašykit, prašau, man... Jūsų autografa .. .”

Pasirašiau. Nemačiau kur: ant popierio, į knygutę ar ant knygos. Prasispraudusi artėjo kita, nesena moteris ar mergina. “Būkite maloni, perduokite šį laišką, persiųskite į Čikagą” . . . Paėmiau iš jos laišką.

Priėjo dar viena moteris, padavė suvenyrą, tada apkabino ... Apkabinusi prisispaudė, priglaudė galvą ir į ausį pasakė:

“Mes neatnešėm jums naujo ‘Alma Mater’ numerio. Nu-

sprendėm, kad jums, kaip rašytojai, pavojinga .. . Per daug žinoma esate .. .”

Neatnešė. O taip norėjau tą naują numerį gauti! Norėjau parsivežti autentišką, tėvynės spausdinamą, pro pavojus ir vargus prasiskverbusį pagrindžio “žodį”, tautos balsą, laisvės trokštančių sielų alsavimą . . . Neatnešė, nedavė man. Pavojinga. Buvo liūdna, kad nedavė. Nepasitikėjo? Bijojo? — Nedavė.

Mano krepšiai lyg labiau apsunko. Juose pilna visokių niekelių, o nebus nieko parvežti, kas būtų svaru, svarbu, kas tikra dovana iš tėvynės, — jų sielos dalelė.

Greitai nutolo toji moteriškė. Sveikinasi dar kažkokie žmonės, nors aš jų nepažinojau, bent beprisiminiau. Dar viena paprašė autografo. Pasirašiau. Galėjo būti ir juokais. Galėjo būti kokia provokacija. Bet aš ten apie tai negalvojau. Ten, aerodrome, paskutinį momentą tėvynėj, Vilniuje, man atrodė visi žmonės geri, visi artimi, bendraminčiai. Negalvojau apie juokus, nei apie provokaciją.

Jeigu ir Alfonsas atėjo? Jeigu ir jis nebijojo sekančių, išduodančių akių? Jis — kitados kovojantis už mūsų tėvynės pavergimą, kovojantis prieš pusėje .. . Nelaimingasis! Nors jis laikė save idealistu, išskirtiniu, iškilu, žengiančiu į vargdienio išlaisvinimą iš jo skurdo . . . Dabar jis buvo su manim, atėjęs pas mane,

išlydėti, atsisveikinti. Atėjęs, gal būt, su trupučiu to paties jausmo . . . Gal būt, ne atsisveikinti, o atsiprašyti? Atsiprašyti ne mane; man jis asmeniškai neprasikalto. Atsiprašyti žmonių, kurie žiūri į išvažiuojančius su viltimi, kurie žiūri į vakaruose pradingstantį lėktuvą su viltim ir laukimu . . . Atsiprašyti už tuos jo paaukotus jaunystės metus — kam? Paaukotus — Lietuvos pražūčiai..

Jei ne jis, tai kas kitas, tai kiti, tai bent vienas, bent keli iš daugelio mato dabar, palygina, susimąsto ... Mato ir gailisi. Mato, supranta ir viduje — apgailestauja. Aš tuo tikiu. Jei žmogus ne beprotis, jei ne niekšas — fanatikas, turi praregėti, turi suprasti, bent nujausti . . .

Viktorija garsiai pranešė, kad jau už kelių minučių turėsim slinkti pro anas duris, ir mus autobusu nugabens į lėktuvą, stovintį kiek toliau. Reikėjo su artimaisiais atsisveikinti.

Tuo momentu esame individualistai. Aš jau nieko aplinkui nebemačiau, tik — savuosius, gimines, tik savo brangiuosius.

Dar vis Algis fotografavo. Subūrė jis visus į viena, aš turėjau atsistoti vidury. Aš ėmiau šaukti:

“Kur sesuo, kur Birutė?”

“Aš čia!” — Atsiliepė ji, tuoj už manęs. Aš jos nepastebėjau.

Jau reikėjo atsisveikinti. Glėbys gėlių. Ką su jomis darysiu lėktuve? Nenoriu, kad jos tenai nuvystų, kad tektų išmesti; arba

kad jos nuvystų jau kitame mieste, nebe Vilniuje. Skirsčiau savo didelę puokštę į mažas ir dali-jau: Birutei, Vidai, Elvyrai, Violetai . . . Tegu jos grįžusios pamerkia, tegu gėlės dar žydi. Aš jas išsivežu širdy. Tada priėjau prie sesers. Apkabinau. Ji verkė. Apkabinau Vytautą, brolių. Apkabinau kiekvieną iš eilės. Pabučiavau į lūpas, paglosčiau brolio veidą, apkabinau verkiančias jaunas giminaites. Jos tokios dar jaunos, dailios ir .. tokios liūdnos. Apkabinau savo mokslo drauges ir draugus. Sakiau “sudie”.

(Tarp komunistų vis girdėdavau atsisveikinant — “viso gero”. Jiems, matyt, negalima Dievo — su Dievu — sudie — ištarti. Porą kartų nutvėriau ir save taip sakant. Vėliau — tik “sudie” sakydavau, arba “su Dievu”, — pabrėždama. Kaip visą laiką — pabrėžtinai — dėvėjau ant kaklo kryželį).

Bet šį momentą, paskutinį kartą atsisveikindama, pradėjau sakyti “iki pasimatymo” .. Tai ne-realu, tai gal ir netiko, gal atrodė dirbtina, bet aš nesąmoningai ėmiau visiems kartoti — “iki pasimatymo”.

Buvau visus jau apkabinusi, pabučiavusi; dabar ėjau prie kiekvieno antrą kartą, bučiavau ir vis kartojau:

“Iki pasimatymo! Neverkit. Pasimatysim . . . Mes jūsų neužmiršim, mes visą laiką su jumis . . .”

Ne, aš nenorėjau verkti. Aš vis dar jiems šypsojau. Bet vienu metu pajutau, kad veidu kažkas rieda. Akys apsitraukė lyg rūku...

Taip atsitiko nenorint, prieš mano valią. Nebeišlaikiau. Pasi-ryžimas nutrūko...

Evangelina pradėjo raginti. Visi mes jau slinkom link durų. Atsiradom visa keliaujanti grupė — pusračiu, netoli durų, apsupti mūsų giminių, išlydinčių. Rankiniai lagaminai gulėjo prie mūsų kojų; kažko laukėm. Didelė minia žmonių. Veidai, veidai. Visi, man atrodė, savi, lyg pažįstami iš seniai; lyg tik dabar atrasti, priartėję; mes visi ten atrodėme — lyg viena šeima...

Ir pasigirdo daina. Pamačiau Antaną, prieky, — jis pradėjo dainą. Prie jo buvo jaunieji mūsų keliautojai, buvo Stasys, Evangelina, Galinda... Jie dainavo. Dainavom visi. Neprisimenu, kuria daina pradėjom. Liaudies daina. Skambėjo sutartinai. Dainavo daugelis ir išlydinčių.

Nutilom. Vėl prasidėjo kita daina. Už nugaros girdėjau šnibždesį: kažin, ar gerai? Ar — tik vidiniai klausimai? Ar kieno baimė? Girdėjosi — lyg įspėjimai. Jie nemėgs dainų. Jie gali įsikišti. Daina — lyg koks protestas; daina — sukilimas...

Ar kas nors tai sakė? Ar mes galvojom, ar taip jautėm? —

Daina mus elektrino. Daina kėlė, užmiršom liūdesį, užmiršom atsiskyrimo slogią nuotaiką. Dai-

na mus jungė. Mes daina skundėmės, daina išsisakėm, lietuviška daina vijom šalin priešą, užgrobusį mūsų kraštą. Su daina mes atsiskyrėm, bet dainą širdy pasilikom, ir dainą jiems palikom... Mus jungiančią dainą, mus raminančią, mums duodančią vilties, — išvažiuojantiems ir Vilniuje pasiliekančiams.

Prieš mane stovėjo Algis. Pamačiau, kad jis pasilenkė ir braukė nuo akių ašaras... Algis, kuris būdavo vis linksmas, pokštaujęs, visada optimistas, bent tokiu rodėsi... Algis verkė. Mūsų daina ištraukėjam ašaras. Iš pradžių jis irgi dainavo, o dabar — tik verkė, tik buvo palinkęs ir tylus.

Kas jų širdyse — atsisveikinant? Kas mūsų širdyse — atsiskiriant? Kas mūsų visų širdyse? Aš tik žinau, tik tą momentą jutau, kad buvo kažkas bendro. Net ir tų širdyse, kurie mums neprijautė, kurie gal atėjo tik pasmalsauti, pasidairyti, — aš esu tikra, kad ir jų širdyse tą momentą, su ta daina, žybtelėjo kažkas bendra — lietuviui.

Nežinau, kelias dainas mes išdainavom, ar kelis posmus. Viktorija neramiai į mus dairėsi. Ar jau buvo laikas keliauti? Ar ji dėl ko nerimo? Ji mandagiai laukė, kol mes užbaigsim. Daina. —

Tai ir buvo mūsų bendras atsisveikinimas. Po asmeniškų pasibučiavimų, po apsikabinimų. Atsisveikinimas, kuris pravirkdė

ir pasiliekančią Algį. Pravirkdė daugelį. Šis atsisveikinimas buvo bendras, palikęs vieną bendrą jausmą, ar labai panašų jausmą, žiežirbėlę kažko, kas gal būtų niekados neužgesta.

Po dainos mes jau turėjome eiti. Nebebuvo laiko ir progos apsikabinimams. Jie tolo salės gilumoj. Gal dar vieną, antrą — pabučiavau į veidą, gal dar kam ranką spustelėjau, dar ką paglosčiau, apkabinau. Jau jie tolo, jų liūdni veidai, ašaroti, jau jie skendo salės gilumoj. Pasidarė lyg takas — mums, einantiems į lėktuvą; susidarė eilės abipus tako, kur mes matėm mus palydinčias akis, tolstančius, tolstančius veidus, skęstančius salėje jų atvaizdus. Dar kažkas mojo ranka, dar siuntė bučinį, stiebėsi ...

“Sudie ... Iki pasimatymo. Iki pasimatymo, iki pasimatymo ...” — Kartojau, ir kartojau, ir kartojau.

Atsigręždami, dar keldami galvą, dar stiebdamies, dar tiesdami ranką, modami, modami ... Jau mes duryse, jau slenkam, jie irgi slenka artyn durų, jie nuo mūsų neatsilieka, modami, stiebdamies, ašarotomis akimis į mus žiūrėdami, lyg ko prašydami, maldaudami ...

Jau aš tuoj būsiu už durų. Dar atsigręžiu, dar pasislenku link jų ir garsiai sakau, beveik šaukiu:

“Iki pasimatymo! Anksčiau ar vėliau, bet — iki pasimatymo!”

Jie linkteli galvomis. Juozas,

Emilija, rodos — Algis .. . Linkteli. Jie suprato. Jie išgirdo mano žodžius. Suprato mane. Aš išėjau lengvesne širdimi.

Jau mes lauke. Viktorija kažką mums aiškina. Priartėja autobusas, kuris veš mus į tolumoj laukiančią lėktuvą. Jau mes lipome į autobusą. Atsigręžiu ...

Kodėl taip toli stovėjo mūsų lėktuvas? Kam reikėjo vežti ir vežti autobusu, pasukant į vieną, tai į kitą kampą? Veidai už tvoros pasiliko, nuo lėktuve jų nei siueto nebematėm; visas aerodromo pastatas pasiliko kažkur toli. Čia niekas nebebuvo įdomu. Išlipom su savo krepšiais iš autobuso ir apatiškai slinkom į mažą (sovietinį) lėktuvėlį.

Nebebuvo mojančių rankų, jokių aplink žmonių. Ir Vilniaus pastatų nebesimatė. Tuščia aikštė, su pora ar keliais mažais lėktuvais, aplink — tuščia, tuščia. Tolumoj — pora neįdomių pastatų, nežinomos paskirties. Ar tai dar Vilnius? Galėjo būti bet kuris provincijos miestelis ar bet koks nuskuręs Rusijos priemiestis.

Nedideliais, nepatogiais laiptais kopėm į lėktuvėlį, kur mus pasitiko — kažkas, neprisimenu, — vyras, moteris? — Kažkas iš lėktuvo pareigūnų. Net neatsimenu, ar buvo stiuardėsės lietuvaitės, kokios, kaip jos elgėsi, ar malonios .. . Nieko nebeatsimenu iš ano skridimo. Tik žinau, kad skridom vos vieną valandą ir dešimt minučių. Rodos,

Redakcijos pastaba

Artėjant Madrido konferencijai, Helsinkio susitarimų reikšmė vėl suaktualėjo. Ši tema buvo svarstyta Vliko seime 1979 gruodžio 8-9 d.d. ir išvadinėse mintyse gan palankiai į tuos susitarimus buvo pažiūrėta. Vliko pirmininkas dr. Kazys Bobelis, kalbėdamas vad. IX Amerikos lietuvių kongrese Clevelande 1979 spalio 13 apie Helsinkio baigiamąjį aktą išsireiškė tokiu entuziazmu: "Prabėgus keturiems metams po Helsinkio akto, mes pamatėme, kad ne tik Amerikos Lietuvių Taryba, bet ir visos kitos lietuviškos institucijos: ir Vlikas, ir L. Bendruomenė (reorg.? — red.) visa savo veikla, visais savo pareiškimais, visais savo ėjimais daugiau ar mažiau, bet principiniai remiasi į Helsinkio aktą".

Los Angeles įvykusiame politinių studijų savaitgalyje temą "Helsinkio susitarimai tarptautinių ir Lietuvos

interesų šviesoje" simpoziumo forma svarstė Romas Giedra, aktyviosios rezistencijos prieš sovietus dalyvis, politinis kalinys, prieš kelis mėnesius ištrūkęs iš okupuotos Lietuvos; Jurgis Gliuda, rašytojas, teisininkas, įdėmiai sekęs ir analizuojęs sovietų politinio ir kultūrinio gyvenimo raidą, ir kun. dr. Jurgis Barauskas, oficialus JAV Valstybės departamento atstovas.

Svarstybų šiuo klausimu išvadas žiūr. 65 psl.

ROMAS GIEDRA:

Nors šių politinių studijų išvakarėse tarptautinė padėtis radikaliai pasikeitė ir pasaulio taikai iškilo didelė grėsmė (t.y. Sovietų Sąjungos karinė agresija prieš Afganistaną), aš manau, kad tie įvykiai neturi užgožti pasirinktos temos, o tik dar labiau ją paryškinti. Nauja tarptautinė būklė

pasiūlė gerti, rodos — gėrėm koikią sunką.

Visada lėktuve mėgstu žiūrėti pro langą, kaip formuojasi debesų vaizdai, kaip saulė į juos atsispindi, ar kaip sutemos kuria juose rūšias pasakas.

Šį kartą dangaus nei debesų nebematau. Kai tik pakylam, dar truputį seku Vilniaus vaizdą, kol jis pranyksta. Dabar visiškai kitas jausmas stebint, negu iš Leningrado — leidžiantis į Vilnių. Tada buvo dvasios pakilumas, ta-

da jaudino viltis, kad jau tuoj pamatysiu ir miestą, ir žmones, kurie ten mūsų pasiilgę laukia. Dabar mes tolim nuo visko. Graži susitikimo pasaka pasibaigė. Dabar nebebuvo ko laukti. Atrodė — viskas vistiek, niekas nebeįdomu, pilka kelionė priešaky, užė "oro laivo" (aerofloat) motorai, kažką patarnautojai kalbėjo, kažkur mus nešė, skraidino, tolyn, — viskas buvo mechaniška, nebetraukė dėmesio, neužgriebė širdies.

Mūsų širdys pasiliko Vilniuje.

“Helsinkio susitarimai tarptautinėje ir Lietuvos interesų šviesoje” simpoziumo dalyviai; iš kairės — P. Algis Raulinaitis — moderatorius, kun. dr. Jurgis Šarauskas, rašytojas Jurgis Gliudą ir neseniai iš Lietuvos atvykęs rezistentas Romas Giedra.

perša naujas išvadas. Tačiau pažiūrėkime, ar tos išvados iš tikrųjų yra naujos, ar Vakarų viešoji nuomonė ir Vakarų vyriausybės tik tada pradeda realiai galvoti, kai jų iliuzijoms suduodamas eilinis smūgis?

1975 liepos 25 d. Suomijos sostinėje Helsinkyje po ilgų derybų ir diskusijų buvo iškilmingai pasirašytas Europos saugumo ir bendradarbiavimo baigiamojo akto dokumentas. Už vieno stalo susėdo Vakarų Europos, JAV-bių ir Kanados vyriausybės vadai, iš antros — Sovietų Sąjungos KP generalinis sekretorius su savo paklusniais vasalais. Anot George Orwell, “viskas susimaišė, ir sunku pasidaryti atskirti, kur yra žmonės, o kur gyvuliai”. Ir visi sutiks, kad gyvuliams nebus priimtinos žmogaus moralės ir etikos normos.

Trumpai pažvelkime, kokie motyvai sutraukė taip skirtingus veikėjus prie vieno stalo, kas toje dekla-

racijoje mums ir mūsų tautai nepriimtina ir palanku, kas po pasirašymo pasikeitė Sovietų Sąjungoje ir konkrečiai Lietuvoje.

Šio dokumento idėja ir iniciatyva priklauso Sov. S-gos kompartijos gen. sekretoriui Brežnevui, lygiai kaip jam priklauso invazijos į Čekoslovakiją, Kubos karių pasiuntimo į Afriką, o taip pat paskutinės Afganistano avantiūros idėjos.

Forsuodamas Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferenciją, Brežnevas siekė visiems laikams, t.y. kol gyvuos komunistinė imperija, įteisinti Europos status quo ir nukreipti visas jėgas prieš potencialų priešą — Kiniją. Dideli Kinijos žmonių resursai, nemaža teritorija, teritorinės pretenzijos ir totalitarinė santvarka ateityje sovietų vadams gali sukelti neišsprendžiamų problemų. Tačiau, kurdamas “saugumo ir bendradarbiavimo” iliuzijas, gensekas su

politbiuru neatmetė minties, kad Vakarai, susilpninti per didelių laisvių, destabilizuoti nelegaliai veikiančių teroristinių grupuočių bei savo pačių piliečių nesugebėjimo pakilti aukščiau savanaudiškų interesų, palaipsniui bus įtraukti į sovietinės įtakos orbitą, o vėliau ir visai absorbuoti.

Toks maždaug buvo Maskvos strateginis planas, prisidengus taikiais lozungais, ruoštis eilinėms avantiūroms, nes Maskvai iš Vakarų pusės niekas negresia, ypač kai per paskutinius metus gyventojų sąskaiton karinė sovietų galybė smarkiai išaugo, o strateginė padėtis Europoje, lyginant ją su JAV, tapo vispusiškai pranašesnė.

Patį Europos saugumo ir bendradarbiavimo deklaracija yra prieštarin-ga, nes iš jos nepašalinti priešingi interesai ir nesutainomi prieštaravi-mai. Pripažindama dabartinių Euro-pos valstybių teritorinį vientisumą ir sienų neliečiamumą, ji įteisina Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupa-ciją, tuo pačiu palikdama galiojančią nacistinės Vokietijos ir komunistinės Sov. Sąjungos slapta sudarytą sutartį, kuria pasidalino Baltijos valstybes. Todėl deklaracijoje įrašytas “žmonių apsisprendimo teisės” principas tėra tik tušti žodžiai. Kokia gali būti ap-sisprendimo teisė valstybėje, kuri ne-pakenčia režimo kritkos ir į kritikus reaguoja žiauriomis represijomis? Va-karams tai buvo žinoma. Taip pat jiems buvo aišku, kad dabartinio sta-tus quo pakeisti negali. Todėl kie-tose derybose priverė Maskvą su-tikti bent su tokiu apsisprendimo teisės pagrindu: “Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių gerbimas, įstai-tant minties, sąžinės ir religijos lais-vę”. Tam įtvirtinti, ne be Maskvos spardymosi, buvo įtrauktas informa-

cijos cirkuliacijos pagerinimas, įskai-tant apsigkeitimą spauda, žurnalistais ir netrukdomas radijo transliacijas.

Kitas svarbus Vakarų laimėjimas — tai palengvintas žmonių bendra-vimas, reguliarūs šeimos narių su-sitikimai ir išskirtų šeimų susijun-gimas.

Visos išvardintos nuolaidos, kurias padarė Maskva, iššaukė nemažą entu-ziazmą visoje Sov. Sąjungoje ir ko-munistinio bloko šalyse. Susikūrė Helsinkio susitarimų vykdymui ste-bėti grupės Maskvoje, Ukrainoje, Lietuvoje, Armėnijoje ir Gruzijoje. Į jas ėmė plaukti faktai apie režimo vykdomus nusikaltimus. Disidenti-nis, rezistencinis ir anti-ateistinis ju-dėjimas įgavo platų mastą ir po savo kojomis pajuto tvirtesnį pagrindą ir galimybę atviriau veikti. Buvo daug norinčių į tuos komitetus įstoti, tačiau įstojimą pagrindinai lėmė asmens kompetencija ir diskretiškumas.

Nuo pasirašymo dienos jau praėjo maždaug 5-ri metai. Daug kas pasaulyje per tą laiką pasikeitė. Žodis “detente” vis rečiau besutinkamas spaudoje. Pasaulis vis greičiau artėja į konfliktinę situaciją. Mat Maskva per tą laiką neįvykdė nė vieno susi-tarimo punkto, kuriuos patvirtino savo parašu. Pamačiusi entuziazmą, kurį šis susitarimas sukėlė disidenti-niuose, tautiniuose ir religiniuose sluoksniuose, nusigando. Mat jai iš-aiškėjo, kad toleruojami, nekontro-liuojami ir nepresekiojami tokie są-jūdžiai skubiai priartintų režimo pa-baigą. Todėl Kremlius ir nutarė, ne-siskaitydamas nei su pasaulio viešąja opinija, nei su savo parašais, susi-doroti su visais kritiškai mąstančiais piliečiais ir visai nekreipti dėmesio į savo padarytus išpareigojimus Hel-sinkio susitarimuose.

Kai keliami viešumon režimo nusikaltimai, Kremlius naudoja sutartyje įrašytą klauzulę “nesikišti į vidaus reikalus”. Bet kokios pastangos užstoti nekaltus žmones tampa būdelio teisės mindžiojimu. KGB-istai į kalėjimus susodino beveik visus aktyvesnius kovotojus už žmogaus teises, religijos laisvę bei informacijos platinimą. Kalinius marina badu, kankina šalčiu ir sunkiu darbu, visaip žemina jų žmogišką orumą ir bando palaužti juos moraliai už tuos veiksmus, kuriuos “garantavo” savo parašu.

1979 spalio 3 d. Vilniuje įvykdytos kratos Antano Terlecko, Algirdo Statkevičiaus, Juliaus Sasnausko ir Vlado Šakalio butuose. Spalio 12 d. dr. Vydo Čekanavičiaus bute.

Spalio 30 d. 12:30 vai. suimtas Terleckas. Per paskutinius dvejus metus suimti: Vladas Lapienis, Kaspytis Matulionis, Ona Pranckūnaitė, Henrikas Jaškūnas, Henrikas Klimasauskas, Balys Gajauskas, Viktoras Petkus, Romas Ragaišis, Vytautas Skuodys. Toks pat likimas gali greitai ištikti kunigus — Svarinską, Tamkevičių, Zdebskį, Vėlavičių; pasauliečius — Vytautą Bastį, Joną Pratursevičių, Joną Volungevičių ir visą eilę kitų daugiau ar mažiau žinomų žmonių.

Antanas Terleckas buvo suimtas kaip pareiškimo prieš Ribbentropo-Molotovo pakto autorius. Tad apie kokiais apsisprendimo teises Sovietijoje galima kalbėti?

Ne ką geresnė padėtis yra ir su žmonių bendravimu, su šeimos narių susitikimais ir apsilankymais vieniems pas kitus. Pastarasis klausimas mums yra ne mažiau svarbus. Emigracija, praradusi kontaktą su tautos kamieniu, negali veikti produktyviai, nes nebetenka perspektyvos jausmo.

Kokiomis sąlygomis tautiečiai aplanko savo gimtąją ar savo tėvų žemę, nereikia aiškinti. Ne kažin ką pamatysi per 5 dienas, ne kažin ką išgirsi. Gi aplankyti savo tėviškę ir tėvų kapus galima tik nelegaliai, vogčiomis, prisidengus nakties prietema. Šantažas, moralinis ir psichologinis spaudimas lydi tuos taip vadinamus kontaktavimus.

Kalbant apie šeimų sujungimą, turiu pasakyti, kad man asmeniškai tuo atveju pasisekė. Mano klausimas buvo gal kiek labiau neįprastas, nes man pasiūlė išvykti. Tačiau dauguma žmonių beviltiškai mindo vizų ir registracijų įstaigų slenksčius. O tie, kuriems pavyksta išvykti, gali pasiimti tik kelis daiktus ir 90 rublių pinigais, nesvarbu, kad išvykstantysis per savo gyvenimą buvo ką nors sutaupęs. Ne tik kad psichiškai ir morališkai iškankintas, bet dar ir apiplēšiamas.

Gal informacijos srityje padėtis geresnė? Deja, ne. Man yra tekę būti daugelyje Rusijos, Lietuvos ir Latvijos miestų, bet niekur nemačiau, kad būtų galima nusipirkti Vakarų šalių laikraščių. Niekur! Pasietsinimas — užsienietiški laikraščiai yra brangūs, todėl tarybiniai žmonės jų nepirks, o ir apamai tarybiniams žmonėms neįdomu žinoti, kas dedasi supuvusiuose Vakaruose. O kai tuo klausimu kalba pereina į aštresnę polemiką, tuoj Vakarams prikišama prievartos, pornografijos ir misticizmo propaganda.

“Laisvės” ir “Laisvosios Europos” radijo transliacijos stipriai trukdomos. Per kauksmus, švilpimus ir triukšmą beveik nieko neįmanoma girdėti.

Tokia yra šiandieninė būklė Sov. Sąjungoje. Bet ji kitokia ir negali

būti, jei ji nenori sunaikinti pati savęs. Juk visų pasirašytų punktų vykdymas būtų garantuota režimo savižudybė. Kremlius laviruoja ir išsisukinėja, siekdamas išsaugoti savo supuvusį prestižą. Jis meluoja, terorizuoja ir baugina, kai turi reikalų su savo piliečiais, nes ant tokių moralinių pamatų stovi toji imperija.

Šiandien, kai Sovietų Sąjunga vėl užpuolė ir okupavo neutralų Afganistaną, šaudo ir tankais traiško taikius tos šalies piliečius už tai, kad jie nori būti laisvi, sunku kalbėti apie saugumą ir bendradarbiavimą.

Helsinkio Baigiamojo akto deklaracija, išskyrus kelis mūsų tautos ir valstybės suverenumą liečiančius punktus, nėra bloga. Blogi yra tie žmonės, kurie nesilaiko principų, iškilingai užtvirtintų savo parašais.

Turint omenyje dabartinę situaciją pasaulyje, Sov. Sąjungos avantiūras ir nesiskaitymą su viešąja pasaulio opinija, sunku tikėti, kad Madride iš vis bus posėdžiaujama. Bet jei tokie posėdžiai vis dėlto įvyks, Vakarai ir visos laisvosios šalys turi išnaudoti tą progą galutinai demaskuoti ir pasmerkti Sov. Sąjungos vykdomą nusikalstamą politiką prieš atskirus individus, prieš tautas ir prieš visą žmoniją.

JURGIS GLIAUDA:

Vliko seimo rezoliucijų antra punktas skelbia apie ruošimąsi iškelti Madrido konferencijoje "Lietuvos nepriklausomybės atstatymo klausimą", o punktas vienuoliktas jau reiškia išankstinę padėką Vliko valdybos pirmininkui ir Vliko valdybai už "kruopščius parengiamuosius darbus Madrido konferencijai".

Madrido konferencijoje bus keliamos problemos, bus ieškoma sprendimų, ar bent išvadų, remiantis konferencijos darbotvarkės baze — Helsinkio Baigiamojo akto tekstu ir dvasia. Tad mums privalu bent apytikriai tą akto tekstą ir dvasią panagrinėti. Gal būt tai bus parankus įrankis, kaip laidyklė Dovydo rankose, atakuoti sovietinį Galijotą?

Politinis pasaulio vaizdas kinta kas valandą. Kas gali nuspėti, kas kieno bus priešas ar draugas sekančią savaitę. Tuo tarpu šiandieną yra palankiausios valandos Lietuvos laisvės bylai judinti, bet . . . nei prezidento Carter "State of the Union" kalboje, kurią neseniai girdėjome, nei garsių žurnalistų rašiniuose nėra minima sovietų agresija Pabaltijo teritorijoje, nors primenami Vengrijos, Čekoslovakijos ir ypač Afganistano pavyzdžiai.

Ta pirmoji po Kaukazo aneksijos sovietinė agresija, rodos, tokia akivaizdi, taip ir lenda ant liežuvio, bet JAV prezidentas nepakėlė to politinio kozirio, kuris buvo jo naudai, jo pilnoj dispozicijoje . . .

Kyla dar klausimas: ar iš viso tas "Madridas" bus? O gal sovietai boikotuos Madridą, reikšdami savo protestą dėl olimpiados Maskvoje boikoto.

Pranešimo laiko rêmai ragina temą "Helsinkio baigiamojo akto reikšmė Lietuvos laisvės atstatymo bylai" pateikti konspektiškai.

Vienu šonu tema remiasi į 1975 metais Helsinkyje paskelbtą Europos Saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo Baigiamąjį aktą, kitu šliejasi prie šiais metais lapkričio mėnesį Madride šaukiamos konferencijos, kurioje Baigiamojo akto signatarai nagrinės šio akto balansą tarpvalsty-

binio bendravimo bei taikos išlaikymo plotmėje.

Baigiamojo akto skyrius “b” ir to skyriaus pastraipa “i” nurodo, kad “klausimai, susiję su kai kurių aukščiau išdėstytų principų įgyvendinimu” privalo būti nagrinėjami vėlesnėse signatarų konferencijose. Taip buvo sukviesta Belgrado konferencija. Dabar laukiame Madrido. Šios konferencijos sukviečiamos remiantis Baigiamojo akto mandatu. Jos šaukiamos tikslu mažinti eventualiai tarpvalstybinių santykių įtampas, gaivinti Europos valstybių tarpusavio sugyvenimo nuotaikas, tobulinti Baigiamojo akto nuostatus. Valstybės - milžinai ir valstybės - nykštukai čia turi lygias moralinio arbitražo roles. Kadangi trisdešimt penkių valstybių - signatarų tarpe yra du susiblokavimai — sovietinis ir nesovietinis — įtampa visad akivaizdi tarp tų dviejų blokų, ne tarp paskirų aktą pasirašiusių valstybių.

Kas yra tas dokumentas, populiariai vadinamas “Baigiamuoju aktu”? Tai neišpasakyto sunkumo kompromisų pagimdytas susitarimas. Tai yra naujoviško tipo tarpvalstybinė sutartis, nes čia visi sutarties elementai: įsipareigojimas, pasižadėjimas, gera valia. Tai principų sutartis — ir tuo šis aktas skiriasi nuo bergždžių lauktos taikos sutarties, kurioje viskas būtų aptarta konkrečiai: valstybių sienos, derybų objektų skaičiai. Baigiamasis aktas visas tas sąvokas rodo tikrai miglotais kontūrais, bet labai aiškiai nurodo principus, elgesio būdus, pasižadėjimų ribas.

Baigiamojo akto tekstas platus; čia daug temų nuo asmens teisių respekto iki kariuomenių dislokacijų stebėjimo detalių.

Akto tekste nurodoma, kad jis kada nors tapsias “Konvencijos dėl Europos taikos ginčų suregulavimo sistemos projektu”. Čia slypi grubus iššūkis “Tarptautinio teisingumo tribunolui Haagoje” kompetencijai. O pati trisdešimt penkių valstybių konferencija ima atrodyti Jungtinių Europos tautų forumu, Jungtinių Tautų sumažintoji versija ir Jungtinių Tautų asamblėjos varžovė Europoje. Tokioj šviesoje stovi prieš mus eventualioji Madrido konferencija. Ir šio pranešimo pavadinimo potekstei tiktų patikslinimas: “Tarptautinio forumo kalbėti Lietuvos laisvės reikalu beięskant” . . .

Ar gali būti Madrido tribūna naši Lietuvėls laisvės atstatymo byloje?

Belgrade Lietuvos laisvės reikalų nebuvo konferencijos darbotvarkėje. Tiktai kelios tuo reikalu tirados suskambėjo JAV delegacijos pirmininko lūpose. Madridui mes ruošiamės, kaip sako Vliko rezoliucijos, rūpestingiau. JAV kongresinė rezoliucija net pataria Prezidentui įrašyti Lietuvos klausimą į konferencijos darbotvarkę. Daug jau turėjome kongresinių rezoliucijų, kurias galėtumėm pavadinti viltingomis gairėmis ant biraus smėlio — ant laiko quicksand'o, kuris įtraukia tas gaires į savo bedugnę.

Pasaulio chaosas siekia savo klaidingų viršūnių. Kokia bus tarpvalstybinė padėtis lapkričio mėnesį? Kokios formos siautės karai: šalti, šilti, branduoliniai? Gal įsigalės kompromisų pilnos paliaubos ir Madrido konferencija toms nuotaikoms talkins ir tarnaus?

Kas turėtų įvykti, jeigu Madrido konferencijos darbotvarkėje figūruotų Lietuvos laisvės klausimas, ir Pabaltijo byla stotų ant konkrečių

bėgių, o neplūduruotų vien kongresinių pageidavimų ūkanose. Madridas yra vienas etapų Europos taikaus ginčų reguliavimo sistemos kely. Uždavinsys čia nesudėtingas: Pabaltijo aneksijos klausimą svarstyti kaip nereguliuotą geopolitinį ginčą ir taikos būdu sureguliuoti. Baigiamojo Akto konferencijoje, aišku, ši procedūra turi būti vystoma ir saistoma Baigiamojo Akto nuostatų.

Baigiamojo akto. tekstas nuostatų dvasią išreiškia taip: dalyvaujančios valstybės laiko neličiamomis visas viena kitos sienas, kaip ir visų valstybių Europoje sienas, ir todėl jos dabar ir ateityje vengs bet kurių pasikėsinimų į tas sienas. Paragrafas IV patikslina: dalyvaujančios valstybės gerbs kiekvienos dalyvaujančios valstybės teritorinį integralumą. Bet kuriuos ginčus Baigiamasis aktas paveda spręsti Jungtinių Tautų organizacijos įstatų 33 straipsnyje nurodytomis taikiomis priemonėmis. Tekste yra ir toks variantas: “Sienos gali keistis sutinkamai su tarptautine teise, taikiu būdu ir pagal susitarimą”.

Tokios yra sienų keitimo galimybės pagal Baigiamąjį aktą. Ir staiga tamsus sienų keitimo akcijos akli-gatvis: paragr. VI, pstr. 1 a, išreiškia absoliutų “nesikišimo į vidaus reikalus” principą, ir tai yra valstybinių sienų status quo dogmos preliudija. Tai ir Europos geopolitinio status quo prezervacija. Tai Baigiamojo akto pamatai. Ketinimas keisti sienas traktuojamas kaip neteisėtas kišimasis į vidaus reikalus.

Šios definicijos kategoriškumas savo laiku nustebino pasaulį. Išgąsdino mus: laisvos valstybės ir laisva valia sankcionavo grubuoniškas

sienas! 1975 metais gurpiūčio 15 dienos laidoje “National Review” mini Aleksandro Solženicino pareiškimą, skirtą Helsinkui: “Prezidentas (Gerald Ford) skuba į Europą pasirašyti Rytų Europos išdavimą ir nusmerkti ją į amžiną vergovę”. Atsimename Fordo klounadą. Per akimirksninę audienciją Fordas patikino lietuvius, kad Lietuvos laisvės klausimas Helsinkyje “nebus išduotas”. Ta frazė pateko į press release: “JAV-bės niekad nepripažino sovietų įvykdytos Lietuvos, Latvijos, Estijos okupacijos ir ketina taip daryti Helsinkyje!” Bet pakeliui į Helsinkį, Andrews Air Force Base aerodrome, prezidentas tokio užtikrinimo nedavė, nors tai buvo konferencijos išvakarėse, liepos 26 d. Vėliau gi pareigūnai paaiškino, kad pabaltiečius nudžiuginęs prezidento patikinimas “įsivogė” į press release “be prezidento patvirtinimo”. (Citatos iš 1975 m. rugpiūčio 15 dienos “National Review” laidos).

Fordo valstybės sekretorius Henry Kissingeris, pokalbyje su “Time” magazinu, netrukus po Helsinkio, 1975 m. spakio 27 dieną, savo būdingai plačiais sakiniais, palietė Europos sienų klausimą: “Respektuodamas valstybių sienas, Helsinkis neratifikavo nieko, kas nebuvo anksčiau sutarta Jaltoje, Potsdame ir taikos susitarimuose. Politinė Sovietų padėtis Rytų Europoje pareina nuo karinės dominacijos ir nuo buvusios prieš 1950 metų istorijos, kuri rodo, kad Sovietų Sąjunga netoleruosianti atkritimų nuo jos valdymosi formos ir kad Vakarai netrukdysią, jeigu Sovietų Sąjungai teks kariškai pasitvarkyti”. Taip sankcionuotas “Varšuvos paktas”.

Šie valstybės sekretoriaus žo-

džiai, prezidento elgesio fone, ar nebuvo pasalūniškas smūgis pabaltiečiams, kurie naiviai tikėjo, kad Baigiamajame akte bus Pabaltijo sienų kliauzulė, kad Pabaltijo sienos neįeina į Jaltos - Potsdamo konferencijų nustatytą tam tikrų sienų status quo poziciją. Tad lietuvių visuomenė, nori ar nenori, buvo priversta sutikti su makabriška Solženicino definicija: “Baigiamasis aktas yra akmuo ant Pabaltijo laisvės kapo”. Taip kalbėjo ir tebekalba lietuviai, politinės realybės paveikti.

Ne kitaip Baigiamojo akto esmę suprato kitataučių žurnalistai. Akto pasirašymo išvakarėse, patyrus jo formules, rašė “The Toronto Sun” (liepos 16 d.): “Amžina gėda kitiems 34 užsienio ministrams, dalyvavusiems Helsinkio konferencijoje, kad nei vienas jų neatsistojo ir nenurodė Gromyko vaidybos cinizmo”.

Baigiamojo Akto pasirašymo Helsinkyje dienomis, ten nukako pabaltiečių centrinių Amerikos ir Kanados organizacijų atstovai. Jie buvo areštuoti ir įkalinti suomių kalėjime. Tuo tarpu puošniame “Finlandijos” viešbutyje Brežnevas bučiavo labai nesukalbama Vakarų Vokietijos kanclerį Willy Brandt ir murmėjo jam: “Mums reikalingas dokumentas, suprask, mums reikalingas dokumentas!”

Tokį dokumentą jis gavo. Tai tobulai-labirintiškas tekstas užsachuoti sovietams nenaudingą iniciatyvą.

Lietuvos diplomatijos šefas Stasys Lozoraitis, savo pasikalbėjime su Romos žurnalu “Il Cavour”, 1975 metais pareiškė: “Būtų teisinga ir reikalinga, kad laisvų kraštų vyriausybės, dalyvaujančios Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijoje, pasisakytų už Lietuvos, Latvi-

jos ir Estijos teisę į nepriklausomybės atstatymą. Kiekvienu atveju mes tikime, kad saugumo konferencija nepripažins Baltijos valstybių aneksijos ir kad tuo būdu ji nebus antrąja Miuncheno konferencija”.

“National Review” puslapiuose Solženicinas pakartojo savo makabrišką Akto definiciją: “Tas dokumentas bus dar vienas kastuvas taučių laisvei palaidoti”.

Šitaip pasaulis suprato Pabaltijo kazuso ignoravimą Baigiamojo akto tekste. Helsinkyje buvo sumontuotas mįslingas sfinksas, kurio veide nebuvo nė užuojautos vos čia pat, už Suomijos įlankos, esančioms Pabaltijo žemėms. Pabaltijo aneksija, ergo, perėjo į istoriją. Sienų status quo buvo akceptuotas. Valstybinės sienos užšaldytos, nelyginant 1422 metais užšaldyta Melno paliaubų siena, perkirtusi vientisą Lietuvą ir per 500 metų skyrusi Lietuvą į Didžiąją ir Mažąją.

Šitaip interpretavus valstybinių sienų keitimo mįslę, tos Akto pastraipos, kuriose liečiamos asmens laisvės, pasidarė disidentų, emigrantų, refiuznikų, politinių zekų iliuzijų priebėga ir atramos punktu. Tai kita ir plati Akto nagrinėjimo tema, kurios, deja, man nepavesta seminaro pranešime minėti. Tikrai ir čia tenka nurodyti, kad laisvių iliuzijos Baigiamajame akte labai ribotos. Visur, kaip judėjimo keliuose ženklai, daromi išpėjimai “negali būti kišimosi į kitos valstybės vidaus reikalus” (sk. la, par. VI).

Šitas efemeriškumas, atrodo, praregėtas užsieniuose. Štai, nesenai buvusiose vadinamose Sacharovo svastybose Washingtone garsaus rusų poeto Esenino sūnus Aleksandras Esenin-Volpin jau pataria asmens

laisvių gynybai Sovietų valstybėje naudoti kad ir kaip suktus, bet tuo tarpu parankius sovietinius baudžiamuosius ir procesualinius įstatymus. Nuo savęs gi pridursime, kad šių asmens laisvės įstatymų esmė atremta į SSSR konstituciją, kuri tos pačios konstitucijos 34, 36, 51 ir 57 paragrafus esmingai nuginkluoja, pabrėžiant, kad veikiama ir teisiama “sutinkamai su komunizmo kūrimo tikslais”.

Nenuostabu, kad lengviausiai apčiuopiamos ir pagal Aktą sprendžiamos problemos, jų parodomąja prasme, yra asmens laisvių, perskirtų šeimų, imigrantų darbo problemos, segregacijos įvairiausių formų ir tautinių getų šmėklos. Dėl to labiausiai išsikalbėta Belgrade. Su asmeniškios simpatijos aspektu JAV delegacijos vadovas prasarė, kad JAV nepripažįsta Lietuvos okupacijos, bet simbolinėje ir santalkai būtinoje foto-nuotraukoje apsikabinę stovi Gromyko ir Goldberg — “taikaus konflikto sprendimo” du gyvieji simboliai.

Belgradas neparengė Madridui Pabaltijo laisvės klausimo. Po Gerald Fordo elgesio viskas įgavo kažin kokią machiavelišką atspalvį. Goldbergo maloningas posakis apie respektą Pabaltijui nepasiekė viešumos. Fordo tekstas keistai dingio iš Baltųjų rūmų press release. “National Review” tvirtino tada, kad neleista panaudoti spaudai nė nuotraukos, kurioje prezidentas matomas pabaltiečių veikėjų ratelyje. Iš Belgrado JAV nepaveldėjo mandato Madride kalbėti apie Lietuvą. Atrodo, ir neieškota tokio mandato. O programa Madridui jau ruošiama. Šveicarijos ir Švedijos projektas — kaip taikiai baigti tarpvalstybinius disputus.

Austrija siūlo duoti laisvę, keliaujant iš Vakarų į Rytus. Norvegija pageidauja informacijų apie karinius manevrus. Portugalija prašo kodekso apie esmines darbininkų imigrantų laisves. Olandija pageidauja lengvinti kontaktus tarp valstybių. Bendroji Europos Rinka nori susitarimo daugkartinėms Vakarų - Rytų komunikacijos vizoms . . . Mažos valstybės rengiasi aktyviai dalyvauti Madrido disputų maratone. Tačiau man dar neteko patirti, kuriuo būdu JAV rengiasi dalyvauti Madride: per Kongreso rezoliuciją, per prezidento pritarimą tai rezoliucijai, per JAV delegacijos įpareigojimą? Kaip bebūtų: Pabaltijo laisvės kazusas privalo būti įtrauktas į Madrido konferencijos darbotvarkę. Tai forumas.

Tad imame žiūrėti į Madrido konferenciją nelyginant į regionalinį Jungtinių Tautų organizacijos pakaitalą Europos reikalams. Pamiršome šauktis Atlanto Chartos išganymo, Jungtinių Tautų statuto. Beieškodami forumo, privalome tenkintis tokiu, koks pasitaiko. Gero vėjo Madride!

Keltinas mumyse dar sumanymas. Originalus. Narsus. Tai SSSR konstitucijos “par. 72 sąjūdis”. Šis paragrafas kalba apie Sąjunginės respublikos iniciatyvą ištotti iš SSSR sąstato. Helsinkiniai komitetai orientuoti į personalinę problematiką. Šie komitetai visiškai neliečia savo veikla didžiosios problemos — valstybės okupuoto Pabaltijo laisvės problemos. Gal būt šią problemą jie laiko visiška iliuzija? Par. 72 nuostatai legaliai suponuoja “sąjūdį”, kuris, kad ir kaip tuo tarpu chimeriškas, turi realų pagrindą. Gal būt toks sąjūdis gims šiandieną, o po šimto metų atneš savo vaisių? Dabar, realy-

bės ribose, eina kova dėl asmens laisvių, dėl religijos laisvės; par. 72 provokuoja prisiminti Baigiamojo akto definiciją, kad didelės problemos sprendimas gali vykti "taikaus suregulavimo keliu".

Tuo tarpu už kampo Madridas, mūsų iniciatyva, Kongreso rezoliucija, prezidento laukiamas aktyvus palankumas, Delegacijos sumanumas. Kieta tos problemos vieta Madrido konferencijos darbotvarkėje. Posėdžių dramatiškumas. Spauda. Komunikatai. Ir radijo invazijos takais išiveržimas į aneksuotąjį Pabaltijį.

Tik neišleiskime iš akių fakto, kad į Madridą veda ne meksfaltuoti greitkeliai, bet Baigiamojo akto teksto visaip suraizgyti, visaip susukti šuntakiai.

JURGIS ŠARAUSKAS:

Visų pirma leiskit man pareikšti dėkingumo žodžius už pakvietimą pakalbėti jums tokiu klausimu, kurs yra svarbus ne tik lietuviams, bet ir visoms laisvę mylinčioms tautoms. Norėčiau dar pareikšti, kad Valstybės departamentas yra patenkintas gavęs šią progą pranešti jums apie savo pasiruošimą Madrido konferencijai. Aš tikėjauosi atvykęs čia pas jus galėsiąs pateikti išsamų Jungtinių Valstybių politikos paaiškinimą, bet, kaip jums žinoma, nauji pasauliniai įvykiai verčia šalies politiką peržiūrėti ir kai kuriais atžvilgiais ją naujai nubrėžti. Jungtinės Valstybės yra įsipareigojusios ruoštis Madrido konferencijai. Šios ruošos rėmuos kelių ateinančių mėnesių įvykiai gali būti nepaprastai kritiški. Tad leiskit man pabandyti duoti jums kiek galima ryškesnį vaizdą, kiek šiandien galima tai padaryti.

Man atrodo, visų pirma būtų nau-

dinga išsiaiškinti, ką reiškia "Helsinkis", kai apie tai kalbame. Dėmesyje turime dokumentą, kurį paprastai vadiname Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Baigiamuoju aktu. Šis Baigiamasis aktas nėra nei sutartis, nei teisiškai saistantis susitarimas. Tai yra susitarimas, kurio pagrindinė saistanti jėga yra moralinis 35 pasirašiusių valstybių poveikis; tarp pasirašiusių yra ir kelios pasaulinės pajėgos.

Baigiamasis aktas susideda iš trijų skyrių, vadinamų "krepšiais". Pirmasis skyrius, arba pirmasis "krepšys", susideda iš dviejų didesnių dalių. Jį sudaro dešimt pagrindinių principų, pakartojančių ilgalaikius Tarpautinės laikysenos nuostatus, tuos pačius, kurie yra įrašyti į pagrindinį Jungtinių Tautų dokumentą. Čia pateikiu trumpai dešimties pagrindinių principų pavadinimus, kurie turėtų sudaryti tų principų esmės vaizdą:

1. Suverenumo lygybė, pagarba suverenumo glūdinčioms teisėms;
2. Susilaikymas nuo grasinimo jėga ar pavartojimo jėgos;
3. Valstybių sienų nepažeidiamumas;
4. Valstybės teritorinis integritetas;
5. Taikus ginčų išsprendimas;
6. Nesikišimas į vidaus reikalus;
7. Respektavimas žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių, įskaitant minties, sąžinės, religijos ir įsitikinimų laisvės;
8. Tautų lygybės teisė ir laisvo apsisprendimo teisė;
9. Bendradarbiavimas tarp valstybių;
10. Nuoširdus (gera valia) vykdymas pagal tarptautinę teisę priimtų įsipareigojimų.

Antroji pirmojo "krepšio" dalis

užgina kai kurias pasitikėjimą ugdančias priemones, siekiančias sustiprinti saugumą, pasalinant slaptumą, susijusį su karine veikla. Tomis priemonėmis yra išankstinis pranešimas apie rengiamus karinius pratimus, apsikeitimas pratimuose stebėtojais, apsikeitimas kariniais vizitais ir periodiniai, kariniai pokalbiai.

Antrasis “krepšys” liečia bendradarbiavimą ekonomikos, mokslo, technologijos ir gyvenamos aplinkos srityse. Tai apima ir dvišalę ekonominę bei prekybinę veiklą.

Trečiasis “krepšys”, “Bendradarbiavimas humanitarinėje ir kitose srityse”, siekia padidinti žmonių, idėjų ir informacijos judėjimą tarp susitariančių šalių ir tokiu būdu sumažinti užtvaras, atskyrus Europos žmones po II Pasaulinio karo. Šis “krepšys” skatina specifinę susitariančių vyriausybių veiklą žmonių kontaktų, informacijos, kultūros ir švietimo srityse. Trečiasis “krepšys” ir daug išsamesnis septintasis principas sudaro pagrindines Baigiamojo akto dalis, kurios liečia žmogaus teises. Trečiasis “krepšys” apima šeimos susijungimus ir vizitus, mišrias (valstybinių atvžilgiu) vedybas, keliones asmeniniais ir profesiniais sumetimais, religinius kontaktus ir informaciją, laisvą informacijos, kultūrinių mainų ir švietimo sklidimą.

Helsinkio Baigiamasis aktas neturi teisinės (įstatymo) galios. Jis yra politinių intencijų pareiškimas, pasirašytas 35-kių susitariančių šalių vadovų. Dešimtas principas įpareigoja signatarus vykdyti savo įsipareigojimus pagal tarptautinę teisę. Jame yra specifinis pažadas, kad susitarusios šalys vykdys Baigiamojo akto

nuostatus ir kad to vykdymo pažanga bus peržiūrima reguliariai, štai kodėl turėsime Madrido konferenciją.

Vieniems Baigiamasis aktas sukėlė didelius lūkesčius. Jis žadėjo pašalinti užtvaras, padalinusias Europą po II Pasaulinio karo. Jis teikė naujo respekto žmogaus teisėms ir naujo tarptautinio bendradarbiavimo viltį. Kiti gi kaltino, kad Baigiamasis aktas patvirtino pokario sienas Europoje, kaip pageidavo Rytai, Vakarams nelaimėjus jokios kompensacijos.

Dabar, po ketvirtų metų patirties, galima sakyti, kad nei vieni, nei kiti nepasirodė teisūs. Helsinkio konferencija tuojau nepakeitė kiek išsamiau kai kurių valstybių vykdomos sprespaudos. Ji taip pat neatvedė į visuotinį vykdymą Baigiamajame akte įtrauktų principų. Ji nepakeitė pasaulio, bet ji padarė pradžią.

Nuostatų įgyvendinimo rezultatai nevienodi: būta padrąsinančios pažangos kai kuriose srityse, bet būta ir rimtų nesėkmių. Gal labiausiai drąsinanti sritis yra šeimų sujungimas ir žmonių kontaktai; čia keli kraštai padarė pažangos, leisdami šeimoms susijungti ir praplėsdami turistines keliones. Sovietų valdžia ir toliau leido žydams emigruoti rekordiniu skaičiumi. Rytų Vokietija paskelbė amnestiją ryšium su jos 30 metų sukaktimi ir išleido daug politinių kalinių iš kalėjimų. Vengrija priėmė naują baudžiamąjį kodeksą, kiek sumažinusį nusikaltimų apimtį ir leidžiantį daugiau lankstumo, skiriant ir sušvelninant bausmes už kai kuriuos nusižengimus. Gyvenamos aplinkos reikalu susitarusios šalys pasirašė konvenciją dėl ilgalaikio oro taršos tarpvalstybinio tvarkymo.

Iš antros pusės, Čekoslovakijoje vyko teismai ir įkalinimai sąjūdžio "Charta-77" narių, kurių nusikaltimas buvo jų reikalavimas, kad šalies vyriausybė laikytųsi savo įstatymų ir įsipareigojimų žmogaus teisių atžvilgiu. Rytų Vokietija dar labiau suvaržė kontaktus su užsieniečiais, ypač žurnalistais. Girdėjote, kad Maskvoje tarptautinėje knygų mugėje buvo uždraustos kai kurios knygos. Nemanau, kad man reikėtų pasakoti jums apie sąlygas, kuriomis Bažnyčia, ypač Lietuvoj, turi gyventi.

Tad koks yra bendras vaizdas, mums beartėjant prie Madrido konferencijos? Mes žiūrime į Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferenciją kaip mums vertingą keliais atžvilgiais. Ji nustatė standartą, pagal kurį sprendžiama apie visas Europos valstybes. Dėl jos dabar Rytų Europos vyriausybės yra sunkiau pateisinti žmogaus teisių pažeidimus. Ji gal net privertė jas sušvelninti savo elgseną mažesnės svarbos atvejais. Jau pati aplinkybė, kad žmogaus teisių standartai yra įtraukti į pasirašytą dokumentą, atveria mums galimybę dorotis su tais klausimais, kai susiduriame su Rytų kraštų vyriausybėmis specifiniais reikalais. Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencija taip pat sudarė skėtį, po kuriuo mes ir Vakarų europiečiai praplėtė dvišalius kontaktus su Rytų Europos kraštais. Ji taip pat buvo įnašas geriau suvokti Vakarų bendruomenės interesus, pagrįstus demokratinėmis vertybėmis. O tai savo ruožtu puoselėja Vakarų vieningumą.

Sovietai supranta, kad Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencijoje jie paprastai būna gynybinėje padėtyje. Laimėję pagal savo

pažiūras pokario sienų pripažinimą Baigiamajame akte, sovietai vis dėlto nepajėgė sumenkinti Jungtinių Valstybių įtakos Vakarų Europoje. Nepasisekė jiems ir savąją įtaką padidinti. Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencija neatnešė jiems naudos. Iš tikrųjų jie norėtų iš jos pasitraukti, tačiau tai padaryti būtų nepaprastai sunku. Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencija yra pagaliau Brežnevo iniciatyvos padarinys, todėl jiems būtų sunku to atsisąžadėti. Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencija yra aktuali ir, būdama gyvo vyksmo dalis, pagelbsti sau susidaryti patikimumą Europos tautų bendruomenėje. Tai nereiškia, kad Sovietų Sąjunga yra neatšaukiamai susieta su Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencija, nepaisant kaip ji taptų Maskvai žalinga tarptautiniu ir jų vidaus politikos atžvilgiais. Tai tik reiškia, kad sovietams verčiau pasilikti joje ir paversti ją tarnaujančia jų interesams. Kaip ir praeityje, sovietai gal vėl bandys nukreipti kitų signatarų dėmesį nuo žmogaus teisių, piršdami ekonominio bendradarbiavimo ir saugumo sritis. Madride Sovietų Sąjunga tykos kiekvieną progą išnaudoti teigimui, kad Jungtinių Valstybių žmogaus teisių politika sudaro pavojų reikšmingai pažangai kitose Baigiamojo akto srityse.

Turint dėmesyje ilgalaikį siekimą sustiprinti Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos procesą, mūsų artimiausi tikslai Madrido konferencijoje būtų tokie:

a. Skatinti reikšmingą pažangą žmogaus teisių srityje rytų Europos kraštuose dar prieš Madrido konferenciją, jos metu ir jai pasibaigus;

b. Užsitikrinti, kad Baigiamojo akto

nuostatų, ypač humanistinėje srityje, vykdymas būtų išsamiai peržiūrimas;

c. Skatinti ir remti Jungtinių Vals-tybių saugumo ir ekonominius tiks-lus;

d. Išlaikyti pusiausvyrą tarp visų Baigiamojo akto “krepšių”, išven-giant vieno klausimo (pavyzdžiui, saugumo) pirmavimo;

e. Pasirūpinti, kad Europos sau-gumo ir bendradarbiavimo konferen-cijos pažanga būtų peržiūrima ir trečiame pohelsinkiniame susitiki-me, taigi ir po Madrido konferencijos.

Norėdami pasiekti šių tikslų, mes turėsime glaudžiai dirbti ir su savo sąjungininkais ir su neprisijungu-siais kraštais. Vakarų europiečiai yra labai susirūpinę žmogaus teisė-mis. Tačiau jiems žmogaus teisės at-rodo ilgalaikis tikslas, kurio siekti-na Madride, atitinkamai derinant jį su artimesniais uždaviniais, tarp ku-rių yra ekonominio bendradarbia-vimo sustiprinimas. Kaip galite su-vokti, jų interesas saugumo srityje yra ypač nuoširdus. Iš tikrųjų, ma-žesnės valstybės ir neprisijungę kraš-tai žvelgia į Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferenciją kaip į priemonę duoti jiems prasmingą vaidmenį Europos saugume pirmą kartą po Antrojo pasaulinio karo.

Mūsų uždavinys yra pasiekti visišką sutarimą dėl peržiūros, kuri ap-imtų vykdymą ir realistinius žmogaus teisių žygius, išlaikant pusiausvyrą tarp visų tikslų, siektinų prieš Mad-rido konferenciją, jos metu ir jai pa-sibaigus.

Jungtinių Valstybių delegacijos va-dovas dar nepaskirtas, nors jau vyks-ta pasitarimai su pirmaujančiais kan-didatais. Delegacijos vadovas turės svarbios įtakos parenkant delegatus.

Artimiausiu metu Valstybės departa-mentas ruošiasi susitikti su etninėmis, religinėmis ir žmogaus teisių grupė-mis, norėdamas susipažinti su jų pažiūromis ir idėjomis.

Mes einame į priekį, nes tikime, kad Europos Saugumo ir bendra-darbiavimo konferencija iš esmės yra geras dalykas. Tokia padėtis yra šian-dien, bet gali įvykti netikėtumų. Da-bartinė besikeičianti ir dar galinti pasikeisti padėtis gali pakeisti ar su-trukdyti mūsų planus. Žinau, mes galime daryti įvairius spėlioјimus — sovietai gali nusileisti Afganistane, arba jie gali padidinti savo veiksmus ir eiti pirmyn. Daug išmintingų galvų bando išaiškinti, kas atsitiko ir kas dar gali įvykti ateityje. Spėlioјimų netrūksta.

Aš noriu pridėti kelias asmenines pastabas. Mano nuomone, sovietai apsiskaičiavo, užpildami Afganista-ną. Aš nemanau, kad jie tikėjosi stipraus reagavimo iš Jungtinių Vals-tybių, Vakarų Europos, kai kurių Rytų Europos kraštų. Nesitikėjo jie ir milžiniškos daugumos pasmerkimo Jungtinėse Tautose, ir jau tikrai ne-laukė olimpiados boikotavimo. Taip, jų veiksmai atitinka jų ilgalaikę pa-saulio dominavimo strategiją, tačiau aš manau, kad pasirinkimas dabarti-nio laiko agresijai buvo jų klaida. Jie gali pasilikti Europos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos dalimi, norėdami susirasti kokią tarp-tautinį forumą savo pozicijai paaiš-kinti.

Bent iki šiol nesame gavę jokių signalų, ką sovietai ketina daryti Eu-ropos Saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos atžvilgiu. Iš mūsų pu-sės, bent iki šio momento, nėra jo-kių abejonių — mes ruošiamės eiti į priekį.

JAUNIMO POLITINIS SĄMONINGUMAS

Redakcijos pastaba

“Jaunimo politinis sąmoningumas, jo stiprinimas ir konkrečios reiškimosi formos” temą simpoziumo forma politinių studijų programoje 1980 sausio 26 svarstė veiklesnieji Los

Angeles akademinio jaunimo atstovai: D. Barauskaitė, A. Grakauskaitė, D. Gudauskaitė, G. Grušas ir R. Polikaitis. Čia spausdinami kiek sutrumpinti įvadiniai simpoziumo dalyvių pasisakymai.

DIALOGE BRĘSTA SĄMONINGUMAS

Danutė Barauskaitė

Žmogus, prieš atbundant jo politiniam sąmoningumui, turi pirmiausiai suprasti savo asmenybę - identitetą ir savo reikšmę gyvenime, jeigu turi norą pradėti reikšmingai veikti.

Lietuviškas jaunimas, išsimėtęs plačiame pasaulyje, yra tarytum savotiškas hibridas, jungiąs praeitį su ateitimi. Dalis asmens — tai gyvenamojo krašto žmogus, o kita dalis — tai tėvo sūnus ar motinos duktė, lietuvis ar lietuvaite. Nustatyti savo

asmenybę - identitetą yra svarbu lygsvarai surasti. Jaunuolio asmenybė pirmiausiai pradeda susiformuoti šeimoje, vėliau, metams slenkant, naujom įtakom jo gyvenimą pripildo draugai, mokyklos, Bažnyčia.

Susipratęs žmogus yra tas, kuris žino, kas jis, ko siekia, kokia yra jo suformuluota asmenybė - identitetas. Tuomet jis gali subrandinti savyje kultūrinio ir politinio sąmoningumo sėklas, kurias jo tėvai, draugai bei aplinka jame pasėjo. Jeigu pasodinau ažuolą, išdygs ažuolas ... O jei vėliau nepatiks tai, kas tavo pasodinta, tai milžiniškas darbas yra išrauti ir sodinti iš naujo, nežinant, kas gali išdygti.

Kultūrinis ir politinis sąmoningumas bus tik tuščias indas, jei jo nepripildysi reikšmingu veikimu. Vienas negali egzistuoti be antro, ir sąmoningumas lengvai išnyks be veiklos. O veikla gali sustoti be sąmoningumo atnaujinimo, jo atgaivinimo. Mes tą pastebime, kai atsiranda degantis reikalas. Atrodė, kad žarija buvo jau užgesus ir staiga, atsiradus svarbiajam reikalui, vėl atgyja ir įsiliepsnoja. Reikalui aprimus,

vėl apimsta kuriam laikui. Tai yra natūralus veikimo ciklas, tik reikia mokėti išnaudoti tuos ciklus. Tą liepsną dabar galime aiškiai matyti amerikiečių patriotiniame atgimime Irano krizės metu.

Daug atsiekiame krizių metu, tačiau reikia būti pasiruošusiems, jeigu tikimės ko daugiau gyvenime laimėti. Politikoje daug atsiekiama dvipusišku dialogu, ir žmogus tuomet jaučia, kad jo įnašas yra svarbus. Kontroversinis ar bendraminčių dialogas visuomet yra reikalingas ir svarbus.

Ketvirto Pasaulio Jaunina Kongreso studijų dienose turėtas dialogas

greit įtraukė jaunimą (po pirmų pradinų varžymosi valandų) į gyvas diskusijas įvairiomis temomis. Tos diskusijos politinėmis, kultūrinėmis ar visuomeninėmis temomis suteikė mums platesnį akiratį ir supažindino su įvairiomis pažiūromis. Net geresnį savęs pačių supratimą.

Jeigu mes tikrai norime stiprinti savyje politinį sąmoningumą ir savo veiklą, turime vesti nuolatinį dialogą ne tik jaunimo ar vyresniųjų tarpe, bet kartu vieni su antrais. Turi būti dialogas, o ne vien tik vienpusis pamokslas.

VEIKTI SAVO INICIATYVA

Stud. Asta Grakauskaitė

IV PLJ kongresas padarė visą eilę nutarimų, kurie išreiškia išeivijos lietuvių jaunimo nusistatymus aktualiais lietuviškais klausimais. Pasaulio lietuvių jaunimas pasisakė už

dinamišką dialogą su Lietuvos jaunu per pogrindžio spaudą, už nepripažinimą sovietų pilietybės įstatymo, prieš antilietuviškumą ir antisemitizmą, prieš okupanto Lietuvoj vykdomą religijos persekiojimą bei tikinčiųjų teisių paneigimą.

Kongreso dalyviai grįžo pilni išpūdžių ir praturtinę idėjinį bagažą. Tačiau nutarimai neturėtų prasmės, jei jie paliktų nutarimų knygoje. Jie turi būti bandomi įgyvendinti. Tad ką konkrečiai galėtume mes padaryti čia, Kalifornijoje, kad kongreso nutarimai nepaliktų negyvos raidėmis?

Kongresas teisingai pramatė sunkumus, su kuriais bus susidurta, siekiant nutarimų įgyvendinimo. Mat pastebėjo, kad lietuvių jaunimas politinio sąmoningumo stokoja ir kad jo ugdymas "buvo ir tebėra per mažai efektyvus". Tad lygiagrečiai su praktiška veikla turėtų vykti ir jau-

nimo politinio sąmoningumo ugdy-
mas. Tuo reikalu kongresas priėmė
tokius nutarimus:

1) *dėti pastangas įsmeninti poli-
tinis klausimas,*

2) *susipažinti ir supažindinti kitus
su tautos praeitimi,*

3) *susipažinti su tarptautiniais do-
kumentais, kurie liečia Lietuvą ir ki-
tus pavergtus kraštus,*

4) *susipažinti su Lietuvos pogrindžio
darbais, kurie yra esminiai į-
rankiai politinio sąmoningumo ug-
dymui,*

5) *besidarbuojantiems su lietuvių
jaunimu mokyklose, organizacijose,
saviveiklos vienetuose, išnaudoti vi-
sas galimybes ugdyti politinį sąmo-
ningumą,*

6) *šeimoms įtraukti politinius
klausimus į bendrą auklėjimą,*

7) *remti politinių mokslų studen-
tus bei specialistus,*

8) *ruošti metinius politinius kur-
sus bei sąskrydžius, kur būtų pri-
statomi ir diskutuojami dabartiniai
politiniai įvykiai bei procesai.*

Kaip matome, padaryta keletas su-
gestijų mūsų pačių politinio sąmo-
ningumo stiprinimui. Nors Los An-
gelėse turime vieną iš veikliausių
Jaunimo sąjungos skyrių Amerikoje,
tačiau lokaline iniciatyva visus tuos
nutarimus vykdyti nepajėgtume.
Konkretesnį planą turėtų paruošti
centro valdyba. Tačiau paskutinis nu-
tarimas, "ruošti metinius politinius
kursus bei sąskrydžius, kur būtų
pristatomi ir diskutuojami dabartiniai
politiniai įvykiai bei procesai", pas-
mus tikrai įmanoma įgyvendinti. Čia
galėtų būti tikrai ugdomas jaunimo
tautinis - politinis sąmoningumas.
Šitokių kursų programon galėtų būti
įtraukiamos temos, kurios minimos

2-me, 3-me ir 4-me nutarimuose.
Jeigu jau tikroji politika jaunimo
masei nėra patraukli, 2-3 dienų kur-
sus būtų galima pradžia organizuoti
pasauležiūrinių - politinių klau-
simų nagrinėjimui.

Jaunimo kongresų dalyviai, ypač
kurie dalyvauja studijinėse progra-
mos dalyse, savo politinį sąmonin-
gumą praplečia ir pagilina. Tačiau
kongresai vyksta tik kas ketveri me-
tai. Gi idėjinis formavimas ir forma-
vimasis turi vykti nuolat. Todėl tokių
kursų planas yra realus ir įgyvendi-
namas.

Ne tik viso pasaulio ir atskirų kraš-
tų mastu, bet ir atskirose vietovėse
jaunimas savo pastangas turėtų nu-
kreipti į rimtesnius užsimojimus.
Taip pat jaunimas turėtų pradėti
veikti savo iniciatyva, o nelaukti
vyresniųjų raginimų. Ar nebūtų gra-
žu, kad mes, pradėję konkrečiai veik-
ti, paragintume ir vyresniuosius.

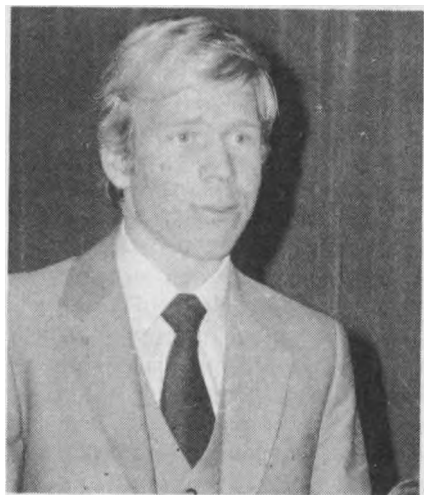
Mums, čia gimusiems, augusiems
ir išsimokslinusiems, yra lengviau
negu jiems lietuviškais reikalais kon-
taktuoti Kongreso ir vyriausybės na-
rius, dalyvauti politinių kalinių lais-
vinimo akcijoje, reaguoti lietuviškais
klausimais amerikiečių spaudoje. Aš
nežinau, kuo mes galime pateisinti
savo neveikį.

Petras Kisielius, uždarydamas IV
PLJ Kongreso studijų dienų plenu-
mo posėdį, savo kalboje taip pasakė:

"Ar kas tiki, ar netiki, kongresai
ir išeivijos lietuviškas jaunimas turi
neginčijamą potencialią jėgą ir galią,
kurios nereikalingos kieno nors pri-
pažinimo ar patvirtinimo. Atėjo metas
mums šiuos potencialus paversti
veikla už mūsų tautos išlikimą ir
laisvę".

RYŠIAI SU LIETUVOS LIETUVIAIS

Stud. Gintaras Grušas

Ašaros. Iš visų pusių džiaugsmo ašaros riedėjo, gėles dėjo man į rankas, apsupo juostomis, kuriose jausti žodžiai “Sveiki atvykę!” Po trijų savaičių, praleistų klajojant po Europos žemyną, pagaliau lyg sapne priartėjo tas momentas ir ta vieta . . . Bet ne — iš tikro stovėjau savo tėvų žemėje. Nežinau, iš oro, iš žemės, ar gal iš ligi šiol nematytų giminių pasisėmiau tokį savotišką namiškio jausmą. “Aš čia tikrai priklausu”, galvojau pirmomis savo sapno valandomis. Bet tas jausmas nedingo. Lipant į Gedimino kalną, besiklausant gatvėse lietuviškos kalbos aidėjimo, lankant bažnyčias ir savo senelių kapus, merkiant ranką į Nemuną, visai augo tas nepaprastas lietuviškas jausmas. Po penkių dienų jau laikas išvažiuoti, bet taip nesinori. Rodos tik atvažiauvau, tik paragavau, o trokštu dar daugiau. Daugiau to bendravimo: pasivaikš-

čioti su tais, kuriuos pirmą kartą matau ir gal daugiau nebematysiu. Žmonės ir vietovės, apie kurias skaičiau, mokiausi ir klausiausi tėvų pasakojimų. Bet dabar jie yra mano. Jie tikrai mano — mano širdyje, mano sieloje. Ir mano tas sapnas, ta migla niekada nedings, su manim visada pasiliks.

Grįžus namo, labai nudžiugau, pamatęs, kad Jaunimo kongreso nutarimuose buvo skyrelis “Ryšiai su tauta”. Prieš šią vasarą Lietuva buvo tokia magiška bei mistiška šalis, apie kurią buvau skaitęs ir girdėjęs. Ji dar vis man pasilieka magiška ir mistiška, bet palietusi mane kitokia magika, kitokia mistika. Tas ryšys su tauta man pasidaręs daug svarbesnis ir daug geriau suprantamas. Priežastys labai gerai apibūdintos IV Pasaulio Lietuvių Jaunimo kongreso nutarimuose: “Asmeniškai jaunimo ryšiai yra svarbūs išeivijos lietuviams, nes jie tobulina lietuvių kalbą ir sustiprina lietuvišką identitetą, sudaro sąlygas artimiau susipažinti su asmenimis, gyvenančiais sovietinėje santvarkoje, tuo įprasmindami priešpaudos ir rezistencijos sąvokas užsienio lietuvių jaunimui”. Taip pat kultūrinės srities skyriuje įrašyta: “Išeivijos lietuviams šie ryšiai yra būtini lietuviškos kultūros išlaikymui, praturtinimui bei atnaujinimui ir padeda pažinti dabartinės Lietuvos sąlygas ir padėti. Išeivijai, pažinus Lietuvoje kuriamą kultūrą, būtų įmanoma sąmoningiau užpildyti Lietuvoje esančias kultūrinės spragas”. Tokios aiškiai nustatytos gairės tiks-

liai nurodo siektiną kryptį, o ypač jaunimui, kuriam be šitokių dialogų Lietuva pasiliks tik toluma, mistiška tėvų žemė.

Tą ryšį galima palaikyti įvairiais būdais, kurių tarpe pats svarbiausias yra krašto aplankymas. Besiruošiant šitokiai kelionei, yra būtina pilnai pažinti būklę dabartinėje Lietuvoje ir būti pasiruošusiam įvairiems netikėtumams.

Pirma, reikia skaityti informacines knygas. Tokių knygų yra labai daug, ne tik lietuvių, bet ir anglų kalboj. Turbūt daugiausiai išgarsėjusi yra *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika*. Pogrindinės spaudos tarpe yra ir dar daugiau įdomių leidinių, kaip *Alma Mater* (Vilniaus universiteto studentų pogrindinis leidinys), *Aušra* ir kiti. Ir anglų kalboje esama daug literatūros apie pačią Sovietiją, sovietinę sistemą ir gyvenimą pavergtuose kraštuose. Buvusio *Washington Post* Maskvos korespondento Hedrick Smith knyga *The Russians* nepaprastai gerai apžvelgia sovietinio piliečio gyvenimą ir valdžios rolę tame jo gyvenime. Kita knyga, *KGB*, parašyta John Barron, labai gerai supažindina su KGB organizacija ir jos veikimo būdais. Lietuviškai problematikai okupuotoje Lietuvoje pažinti labiausiai rekomenduotina šiuo metu žymiausio lietuvių sovietologo prof. dr. V. S. Vardžio anglų kalba knyga *The Catholic Church, Dissent and Nationality in Soviet Lithuania*. Šitokių knygų perskaitymas — tai kelionei į Lietuvą pasiruošimo pradžia.

Privatūs pokalbiai su okupuotoje Lietuvoje gyvenusiais ir su ten apsilankiusiais žmonėmis irgi gali duoti nepaprastai daug naudos. Po tokių

pokalbių mes geriau suprasime konkrečias ten gyvenančiųjų sąlygas, jų norus ir pageidavimus. Prieš vyksiant, taip pat svarbu užmegsti tampresnį ryšį laiškais su savo giminėmis Lietuvoje. Tuo būdu įvyksta ne tik susipažinimas, bet ir suartėjimas. Nuvykus, lengviau juos pažinti, sklandžiau vystosi pokalbiai, daugiau ko galima patiems sužinoti ir jiems papasakoti.

Reikia būti pasiruošusiam atsakyti į klausimus, pav.: “Ar tikrai Amerikoje negrai visai neturi teisių?”, “Ar tikrai visur yra ilgos bedarbių eilės?”, “Ar tikrai pas jus aukštųjų mokyklų kaina nepaprastai aukšta, kad tik turtuoliai gali lankyti universitetus?” Kitokiems klausimams reikia dar daugiau pasiruošimo politinėje srityje (tai yra ją pažinti ne tik Amerikos, bet ir pasauliniu mastu). Taip pat reikia būti pasiruošus ginti anti-komunistinę galvosėną, nes gali tekti diskutuoti Amerikos ir Sovietų Sąjungos sistemų temas. Be to, reikia būti pasiruošusiam pasakoti apie išeivijos lietuvių veiklą, kuri ten gyvenančiuosius ne tik labai domina, bet ir nustebina.

Ten esant, yra svarbu sumegzti artimus ryšius su savo giminėmis, su savo srities mokslininkais bei kitais tave dominančiais asmenimis. Grįžus, negalime pamiršti šių ryšių; su tais žmonėmis kontaktą bei bendravimą reikia tęsti. Mes šitokiu būdu sudarome stiprų, ilgai išliekantį ryšį ir jo pagalba bręstame tautiškai.

Iš antros pusės, šitoks būdas tautiškai bręsti nėra visiems priimtinas. Yra nemaža žmonių, kurie galvoja, kad artimas ryšys su sovietinama Lietuva yra tik parėmimas komunistų propagandinių tikslų. Jie ar-

(Nukelta į 59 psl.)

JAUNIMO SĄJUNGA IR LAISVINIMO VEIKSNIAI

Stud. Daina Gudauskaitė

IV PLJ kongreso suorganizuotose studijų dienose dalyvavau “Jaunimo sąjungos ir politinio darbo” būrelio darbuose. Būrelio vadovas buvo PLJS-gos politinis koordinatorius Viktoras Nakas. Ilgose diskusijose išryškėjo dvi pagrindinės jaunimo politinės veiklos problemos:

1. Jaunimo politinio sąmoningumo trūkumas ir

2. Problemos, kurios atsiranda planuojant ir derinant jau sąmoningo jaunimo politinę veiklą su veiksmų vadovaujama politine veikla.

Pagal Viktorą Naką, gal būt apie 95%jaunųjų politiškai nėra sąmoningi. Ilgose diskusijose iškilo eilė konkrečių pasiūlymų jaunimo politiniam sąmoningumui kelti, k.t., ruošti metinius politinius kursus su teoretinių klausimų svarstymais ir praktiškos veiklos pratybomis; skatinti jaunimą susidomėti politinių mokslų studijomis ir telkti jiems organizuotą paramą;

lituanistinėse mokyklose ir organizacijose išnaudoti sąlygas politiniam sąmoningumui ugdyti.

Antroji studijų dienų tema, — tai konkretūs Jaunimo sąjungos politiniai darbai ir išskylančios dabar bei ateityje galinčios iškilti problemos. Šios problemos atsiranda ne vien tik dėl jaunimo politinio sąmoningumo trūkumo, bet ir dėl bendrosios mūsų politinės veiklos struktūros taktikos bei pasaulinių politinių įvykių eigos.

Reikalui atsiradus, esame atlikę nemaža svarbių darbų, k.t., organizuodami jaunimo demonstracijas Washingtone, rinkdami parašus petijoms, siųsdami telegramas politinių kalinių reikalui, demonstruodami prieš nacius Marquette Parke Čika goje, prieš “Holocaust” filmą prie NBC televizijos stoties, prie sovietų parodos ir t.t. Bet tai nebuvo planuoto darbo rezultatas, o tik reakcijos į netikėtus įvykius. Šitokie reaktyvūs pasireiškimai ir momento nuotaikų pademonstravimas nesudaro planingo politinio veikimo.

Iš antros pusės, jaunimo politinis veikimas negali išsiskirti iš bendrosios veikimo linijos. Jaunimo pozityvūs politinės veiklos žingsniai galės būti daromi tik palankioje atmosferoje, kurią turi sukurti vyresnioji karta, ir darniame susiderinime su vieninga vyresniosios kartos linija.

Ar mūsų veiksniai vieningą politinio veikimo liniją veda?

Nors veiksmų pagrindiniai tikslai yra tie patys, tačiau veikimo li-

nija nėra tiesi, bet labai vingiuota. Kalbant apie tiesiogines PLJ S-gos pastangas sudaryti ryšį su veiksniais, su apgailestavimu tenka pasakyti, kad VLIKas ir ALTa į Jaunimo sąjungos iniciatyvą neatsiliepė. Bendruomenė mums rodė daugiausiai dėmesio ir teikė paramos. Pati Bendruomenė politiškai pradėjo veikti ne taip seniai, ir jos atėjimui į politinę veiklą kai kas nepritaria. Tačiau PLJS-gos ryšiai tik su Bendruomene išliko tamprūs.

Kongreso darbo būrelis, kurio tema "Jaunimo sąjunga ir politinė veikla", išvados nurodė, kad politinėje veikloje jaunimas veiksmingiausiai galės reikštis bendradarbiaudamas su Lietuvių Bendruomene. Taip pat visas kongresas pilnai pritarė Bendruomenės įsijungimui į politinę veiklą. Formalus kongreso nutarimas tuo reikalu kalba taip: "Matydami Pasaulio Lietuvių Bendruo-

menės pajėgumą įvairiose srityse, raginame PLB steigti politinę komisią, su kuria PLJS-ga būtų pilnai įpareigota artimai bendradarbiauti".

Susumuojant mano pasisakymą, reiktų pabrėžti, kad atskira jaunimo politinė veikla dėl politinio sąmoningumo trūkumo būtų ribota. Todėl negali išsiskirti iš bendrosios išeivijos politinės veiklos linijos. Iki šiol pasireikšusi jaunimo politinė veikla aptartina kaip- labiau reaktyvi ir improvizuota. Daugeliui gali atrodyti, kad ir tokia veikla yra patenkinama. Taip, geriau negu niekas. Tačiau aukštesnį politinio sąmoningumo laipsnį išvystęs jaunimas tokia veikla pasitenkinti negali. Turime siekti, kad naujoje šio šimtmečio dekadėje lietuvių jaunimas savo politinį sąmoningumą pademonstruos gerai organizuota ir koordinuota veikla.

KONKREČIOS SĄMONINGUMO APRAIŠKOS

Stud. Rimas Polikaitis

Politisinis sąmoningumas apsi-reiškia tuo, kad žmogus pajėgia kritiškai vertinti politinius reiškinius ir pats politiškai reikštis. Tačiau galėtų iškilti klausimas, kodėl jaunam užsienio lietuviui reikia ugdyti *lietuviškų* politinį sąmoningumą, t.y. kodėl jis turi pajėgti kritiškai vertinti lietuvių politinę veiklą ir pats dirbti Lietuvos labui?

Aš manau, kad tai išplaukia iš aplamai moralinės pareigos pasipriešinti pasaulyje esančiam blogiui. Žinome apie badą Kambodijoje, politines žudynes Centrinėje Amerikoje, sovietų militarinę agresiją prieš Af-

ganistaną ir t.t. ir t.t. Laisvo žmogaus laisvajame pasaulyje natūrali pareiga ką nors daryti, kad tie tamsūs reiškiniai sumažėtų. Priėmę šitą pažiūrą, mes, Amerikos ir kitų laisvųjų kraštų lietuviai, atsikreipiame į Lietuvą ir matome, kad ir ten tų tamsių taškų gausu. Ir todėl mums pats prasmingiausias būdas prisidėti prie pasaulyje blogybių pašalinimo yra sąmoningai ir veiksmingai įsijungti į kovą už Lietuvos žmonių teises. Atėję į šitą darbą, niekad nesigailėsime, nes kova už tiesą ir tautos laisvę mūsų pačių gyvenimą padarys ne tik moraliai pilnesnį, bet ir praktiškai įdomesnį. Matyti ir suprasti pasaulį, talkinti Lietuvos žmonėms kovoje už tiesą ir jų teises kaip tik ir sudaro lietuviško politinio sąmoningumo konkrečius rūmus.

Jaunimo politinį sąmoningumą, anot Lino Kojelio, kalbėjusio IV PLJ kongrese, formuoja šeima, bendruomenė ir nepaprasti įvykiai. Tačiau išugdytas politinis sąmoningumas negali pasilikti teoretiškas. Jis turi įgauti konkrečias reiškimosi formas. Tad kaip lietuvių jaunimo politinis sąmoningumas gali reikštis praktiškai?

Bendrąsias gaires politiniam sąmoningumui ugdyti ir jam praktiškai reikštis nustato PLJ kongresai. Čia susirenka lietuvių jaunimas iš visų pasaulio kraštų, sunėša savo idėjas, jas išdiskutuoja ir paruošia bendruosius veiklos principus. Tačiau aš norėčiau tas bendrąsias gaires kiek konkretizuoti, išeinant iš naujai susidariusios situacijos pasaulyje, Sovietų Sąjungai užpuolus Afganistaną. Laisvo krašto užpuolimas iššaukė Sovietų Sąjungos atžvilgiu nepalankias reakcijas Amerikoje ir visame pasaulyje. Tokios reakcijos sukuria ir

mums palankią atmosferą kelti pasaulio viešojoje opinijoje Lietuvos bylą.

Afganistano užpuolimas yra neeilinis įvykis, kuris liečia visus geros valios žmones, taip pat ir mus, lietuvius. Taigi, toks nepaprastas įvykis turėtų pastūmėti mus į veiklą. Gaila, kad iki šiol dar nėra savo veiklos pilnai išvysčiusi centrinė lietuvių informacijos tarnyba su savo padalinių tinklu per visą kraštą. Ji duotų gaires, paruoštų tekstus, kuriuos bandytume paskelbti spaudoje ir per radijo ir televizijos vad. "Public Service" programas. Tačiau ir savo iniciatyva lietuvių jaunimas galėtų kai ką daryti:

a) Suorganizuoti komisiją, kuri pati suredaguotų atitinkamus tekstus, iškeliančius Lietuvos problemas, ir pasiūlyti juos televizijos ir radijo stotims;

b) Išnaudodamas rinkiminius metus, jaunimas turėtų sudaryti delegacijas ir aplankyti kandidatus, siekiančius įvairių Amerikos valdžios postų; jiems išdėstyti Lietuvos problemas ir išgauti iš jų įsipareigojimų remti Lietuvos bylą;

c) Išvystyti akciją, remiant olimpiados Maskvoje boikotą;

d) Suėjus į kontaktą su kitų sovietų pavergtų tautų atstovais, išnaudoti susidariusias progas ir prieš sovietus ruošti viešas demonstracijas;

e) Universitetuose ir kolegijose organizuoti lietuvių arba baltų studentų klubus. Kaip pavyzdys gali būti losangelietis stud. Rimas Paškauskas, kuris vadovauja baltų studentų klubui California State University Nothridge ir daug atlieka pavergtų Baltijos valstybių labui.

(Nukelta į 58 psl.)

Kunigas Algirdas Mocius basas nešė 8 kilometrus didelį kryžių į Kryžių kalną. Lietuva sunkų rusų vergijos kryžių neša jau beveik 40 metų.

1979 m. sukanka 10 metų, kai Lietuvoje prasidėjo Eucharistijos Bičiulių sąjūdis, įjungęs į savo gretas geriausius Lietuvos Katalikų Bažnyčios sūnus ir dukras. Jų tarpe rasiame įvairaus amžiaus ir įvairių profesijų žmonių. Tačiau juos visus jungia meilė Dievui ir Tėvynei. Jie pasiryžę su Eucharistinio Kristaus pagalba prikelti bedievybės dusinamą Tautą ir Bažnyčią.

Eucharistijos Bičiuliai savo dešimtmetį paminėjo liepos 7 dieną per Švč. M. Marijos atleidus Žemaičių Kalvarijoje. Iš visų Lietuvos kampe-

lių į garsiąją Žemaitijos šventovę susirinko Eucharistijos Bičiuliai padėkoti Dievui už 10 metų palaimą ir susikaupti naujiems ateities uždaviniams. Ta proga Eucharistijos Bičiuliams bažnyčioje kalbėjo kunigai — Alfonsas Svarinskas ir Sigitas Tamkevičius, mišias už Eucharistijos Bičiulius koncelebravo visi Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komiteto nariai. Žemaičiai pasakoja, kad jau seniai Žemaičių Kalvarijoje buvo matę tiek žmonių, o ypač jaunimo. Po sumos Eucharistijos Bičiuliai ėjo Kristaus kančios kalnus. Kelis pa-

moksclus pasakė kun. J. Kauneckas.

Liepos 22 d. į Meškuičių bažnyčią susirinko šimtai Eucharistijos Bičiulių atgailos eisenai į Kryžiaus kalną. Per mišias visi priėmė šv. komuniją, o paskui pradėjo rikiuotis eisenai. 12 vyrų ant tautinių juostų paėmė didelį koplytstulpį, kurį 10-čio proga norėjo pastatyti Kryžių kalne. Milicija, saugumas ir kiti valdžios pareigūnai bandė sukludyti eiseną, tačiau sulaikyti ar išskirstyti minią jiems nepasisėkė. Prie eisenos prisijungė kun. Algirdas Močius, kuris, užsidėjęs ant pečių didelį kryžių, basas 8 km nešė jį iki pat Kryžių kalno.

Eiseną visą kelią lydėjo milicijos ir saugumiečių mašinos. Maldininkus iš visų pusių fotografavo ir filmavo saugumo darbuotojai. Keli vyrai buvo suimti, bet juos greitai paleido. Iš vieno atėmė išfotografuotą fotojuostą.

Eidami į Kryžių kalną, Eucharistijos Bičiuliai kalbėjo rožančių ir giedojo giesmes. Pakelyje sutikti žmonės kėlė kepurės, daugelio veidais riedėjo ašaros — vaizdas buvo sukrečiantis: didžiulės eisenos priekyje sulinkęs po kryžiaus našta, svyrnuodamas, Gulago pragare palikęs sveikatą, kunigas neša kryžių, toliau vyrų, daugiausia jaunimo, nešamas koplytstulpis, o už jų šimtai bedieviškas mokyklas lankančio jaunimo traukia šventas giesmes.

Kryžių kalne, pastačius kryžių ir koplytstulpį, kun. A. Mocius pasakė pritaikintą pamokslą.

NEI IDĖJŲ, NEI PLANŲ

VLIK'o seimo atstovo pastabos

Paskutinysis VLIK'o seimas įvyko Baltimorėje 1979.XII.8-9 d.d. Į prezidentumą VLIK'o valdybos buvo pasiūlyti ir priimti S. Lūšys, T. Blinstrubas ir J. Audėnas. Dalyvavusius 1978 metų seime ir po to vykusiuose VLIK'o tarybos posėdžiuose gal kiek ir nustebino S. Lūšio pasiūlymas į seimo pirmininkus ir jo sutikimas pareigas priimti. Ne taip senai krikščionių demokratų partijos vadovybė S. Lūšį buvo pašalinusi iš partijos atstovavimo VLIK'o taryboje dėl nerėmimo dr. Bobelio kandidatūros į VLIK'o pirmininkus. Bet politiniai sandėriai ir sąjungos keičiasi, kartais net ir be jokių priežasčių. Atrodo, kad S. Lūšys ir dr. Bobelis surado bendrą kalbą...

Seimą atidarė VLIK'o valdybos teisinė patarėja dr. E. Armanienė, supažindindama seimo atstovus su Baltimores lietuvių veikla, organizacijomis ir paties miesto istorija.

Pasimeldę Kryžių kalne, Eucharistijos Bičiuliai skirstėsi į namus, nešdamiesi širdyse didelę meilę ir didelį ryžtą niekados nepabūgti, niekados nesvyruoti ir visiškai pasitikėti Dievo Apvaizda ir Švč. Marijos globa.

LKB Kronika Bažnyčios ir Tautos vardu sveikina Eucharistijos Bičiulius ir linki jiems drąsiai stovėti po Eucharistinio Kristaus vėliava.

Žydėkite ir švieskite Lietuvai!

LKB Kronika, Nr. 39

Sveikinimai

Žodžiu seimą sveikino dr. S. Bučkis, Lietuvos atstovas Washingtone, primindamas, kad diplomatinės tarnybos išlaikymo klausimu tikisi iš seimo pasisakymo ir paramos. J. Simanavičius, Kanados Lietuvių Bendruomenės pirmininkas, palinkėjo VLIK'ui sudaryti sąlygas visiems įsitraukti į darbą ir pažadėjo Kanados Lietuvių Bendruomenės nuoširdžią talką. Dr. Šidlauskas, ALT'os pirmininkas, savo žodyje nurodė, kad ALT'a ir VLIK'as yra panašūs veiksniai. Su šia dr. Šidlausko išvada negaliu sutikti. ALT'a yra sudaryta iš išeivijos organizacijų, apima tik vieną laisvojo pasaulio valstybę ir niekada, bent ligšiol, nepretendavo į laisvos Lietuvos valstybės atstovavimą. Vienintelis panašumas tik toks, kad dabartinis VLIK'o pirmininkas yra pirmininkavęs ir ALT'ai ir šiuo metu abiejų organizacijų valdybos nesiekia bendros kalbos su Lietuvių Bendruomene. Toliau dr. Šidlauskas linkėję VLIK'ui suvesti abi bendruomenes prie vieno stalo. Tačiau neatrodo, kad dabartinė VLIK'o valdyba stengtųsi susitarti su tikrąja Lietuvių Bendruomene. Ypač reikia tuo abejoti, prisimenant Bendruomenės atstovo įžeidimą VLIK'o valdybos posėdyje ir stoką žingsnių šiam incidentui likviduoti. Dr. Šidlauskas taip pat išreiškė susirūpinimą dėl "kažkokios organizuojamos komisijos". Atrodo, kad turėta galvoje PLB neseniai suorganizuota Visuomeninių reikalų komisija. Taip ir liko neaišku, kodėl sveikinimo žodyje reikia sielotis kitų organizacijų dirbamais pozityviais darbais. Trumptis sveikinimo žodžius tarė Zigmas Juras, Didžiosios Britanijos lietuvių draugijos pinnininkas ir p. Eringis, Lie-

tuvių Bendruomenės Baltimorės apylinkės pirmininkas.

Gan keistas buvo "Naujienų" redaktoriaus M. Gudelio sveikinimo žodis, nurodantis, kad "Naujienos" visą laiką rėmė VLIK'ą ir ateityje jį rems. Tačiau jis taip pat pabrėžė, kad "VLIK'as iki šiol snaudė, miegojo ir nieko nedarė". Išeina, kad rėmė už snaudimą, miegojimą ir nieko nedarymą. Už tokią pat veiklą savo paramą pažadėjo ir ateičiai. Jam baigus, seimo pirmininkas rado reikalinga padaryti pastabą, kad sveikinamasis žodis išėjo iš sveikinimo ribų...

Drumzlini pranešimai

VLIK'o tarybos pranešimą padarė tarybos pirmininko V. Šoliūno įgaliotas P. Povilaitis. Pasidžiaugė, kad VLIK'o taryba nugalėjo visas kliūtis ir, nors ir ilgokai užtruko, sugebėjo išrinkti vieną iš energingesnių valdybos pirmininkų. Reikia palinkėti, kad ta energija būtų nukreipta į geras vėžes.

VLIK'o valdybos pranešimą raštu padarė valdybos pirmininkas dr. K. Bobelis. Išvardijęs visus valdybos narius ir jų einamas pareigas, citavo VLIK'o valdybos balandžio mėnesio deklaraciją, primindamas, kad tai "nebuvo kurio nors vieno Valdybos nario darbas, bet bendras visos valdybos kūrinys". Nenoromis kilo mintis, kad kartais galėjo ir kitaip būti, nes spaudoje teko matyti užmetimų, jog ne visi valdybos narių parašai po deklaracija buvo asmeniškai padėti. Bet tuo pačiu, reikia pažymėti, kad neteko matyti ir parašų atšaukimo... Toliau dr. Bobelis smulkiau suminėjo VLIK'o valdybos atliktus darbus, kaip pvz., VLIK'o raštinės perkėlimą į Washingtoną ir

VLIK'o atstovybių steigimą kituose kraštuose. Kiek iš pranešimo supratu, šiuo metu VLIK-as turi atstovybę Argentinoje ir atstovus Did. Britanijoje ir Prancūzijoje. Kitos VLIK'o atstovybės veikia niekam negirdėtuose kraštuose — „ir t.t., ir t.t.“ (Citata iš pranešimo raštu, 6 psl.).

VLIK'o pirmininkas vis kalbėjo apie kažkokį Lietuvų Bendruomenės skilimą. Kiek man žinoma, JAV Lietuvų Bendruomenė nėra suskilusi, bet kaip veikė anksčiau, taip veikia ir dabar. Yra atsiradusi, VLIK'o pirmininko antrąją bendruomenę vedinama, grupelė žmonių, bandanti pasisavinti Lietuvų Bendruomenės vardą. Bet ta grupelė iki šiol jokio pozityvaus veikimo neparodė. Jau būtų laikas užmiršti kalbas apie skilimą ir, vietoj koliojus susitaikyti ir nuoširdžiai dirbti kartu. Toliau dr. Bobelis pabrėžė: „Valdyba ir toliau tęs buvusią tradiciją, kad visi svarbesni pareiškimai ar memorandumai kitų valstybių vyriausybėms bus siunčiami bendrai su Diplomatine Tarnyba“. Dėl šio pareiškimo dr. Bobelis buvo paklaustas, ar ryšium su 45 pabaltiečių pareiškimu Maskvoje, siunčiant telegramas (kurių dalis vėliau pasirodė buvę tik laiškai), 35-ms, 33-ms ar 30-čiai valstybių (skaičius taip ir liko neaiškus, nes VLIK'o valdyba savo pranešimuose naudojo įvairius skaičius) irgi buvo susirišta su Diplomatine tarnyba. J tai jis atsakė, kad „tik pagrindiniai memorandumai, bet ne tokie staigūs, kasdieniniai (mano pabraukta), aptariamai su Diplomatine tarnyba“. Dr. S. Bačkis rado reikalo paaiškinti, kad VLIK'o valdyba yra kreipusis tik dėl dviejų memorandumų: Belgrado konferencijos klausimu

ir dėl 50 metų Lietuvos Nepriklausomybės sukakties pareiškimo. Iš datų atrodo, kad dabartinė VLIK'o valdyba nė karto nėra kreipusis į Diplomatinės tarnybos atstovą dr. S. Bačkį, nes ir Belgrado konferencija ir Lietuvos nepriklausomybės 50-ties metų sukaktis įvyko prieš šios valdybos kadenciją.

Dr. Bobelis savo pranešime kiek ilgiau ir smulkiau supažindino seimą su Lietuvos interesų atstovavimu įvairiose tarptautinėse organizacijose. Paminėjo, kad šiuo metu Lietuvos atstovavimas Europos tautų parlamente yra nutrūkęs, bet valdyba daro žygius jam atgaivinti. Neapsiėjo ir be pritarimo Valstybės Departamento užimtai linijai, kad Helsinkio aktai esą mums naudingi. Suminėjo taip pat Pabaltiečių santalką, Jungtines tautas, santykius su atskiromis valstybėmis, Tarptautinį Hagos tribunolą ir kitas privačias tarptautines organizacijas.

Norėtusi nors trumpai pakomentuoti dr. Bobelio pasisakymą: „Yra nagrinėjamos galimybės ir galimos išdavos, jei Lietuvos byla būtų pristatyta Tarptautiniam Hagos tribunolui“. VLIK'o valdyba savo pašonėje turi (ir artimai su juo bendradarbiauja) tarptautinės teisės specialistą dr. Domą Krivicką ir galėtų paprašyti elementaraus paaiškinimo apie Tarptautinio Hagos tribunolo sudėtį ir veikimo būdą. Tada VLIK'o valdybai gal ir paaiškėtų, kad neapsimoka gaišti laiko, studijuojant galimybes kreiptis į Hagos tribunolą.

Dr. J. Balys trumpai apžvelgė savo veiklos sritį — informaciją ir spaudą; smulkiau pakalbėjo apie ELTĄ; pranešė, kad atgaivino ELTĄ ispanų kalba. Suminėjęs VLIK'o valdybos atliktus ir atliksimus darbus, priminė,

kad apie vykdomus darbus nėra ko per daug šnekėti, nes ir sienos turi ausis. Kiek tai liestų ryšius su kraštu, tokiai sugestijai galima pritarti, bet demokratinėje santvarkoje vieši darbai gali būti viešai ir komentuojami. Įdomu, kad pats VLIK'as kitiems duodamų patarimų nesilaiko; keli VLIK'o valdybos nariai kelis kartus prašė spaudoje nekelti esamo konflikto su PLB, o tuo tarpu ELTA'os informacijų No. 11 (1156) ši reikalą tendencingai aiškina per beveik pusantro puslapio.

Dr. K. Jurgėla — vicepirmininkas politiniams reikalams — pranešė apie medžiagos parinkimą ir pristatymą House Concurrent Resolution 147 (200) JAV kongrese pravedimui. Deja, irgi neapsieita be užkabinimo PLB ryšininko, kuriam buvo primesta, kad jo spaudoje tilpęs pranešimas neatitinkas faktų. Ši tvirtinimą esu girdėjęs iš bent trijų VLIK'o valdybos narių ir keletą kartų esu privačiai ir pusiau viešai, kaip, pvz., VLIK'o seimo rezoliucijų komisijoje posėdžio metu, klausęs VLIK'o valdybos narių: "Tad ką gi p. Gureckas yra pasakęs, jeigu jūs teigiate, kad jo paskelbtas pranešimas neatitinka faktų. Jei taip, tai paskelbkite tuos jūsų vadinamus tikruosius faktus". Iki šiol atsakymo nesu sulaukęs, tad reikia manyti, kad Gureckas posėdyje perskaitė tokį pranešimą, kokį matėme spaudoje.

VLIK'o valdybos vykdomasis vicepirmininkas L. Grinius priminė seimo atstovams, kad VLIK'as turi senas tradicijas, turi statutą, kuriuo reikia vadovautis, ir kad VLIK'o valdyba yra Tarybos rankose. Tai visiems jau žinomi dalykai, ir kažin ar reikėjo juos dėstyti. Toliau jis taip pat kreipėsi į seimo atstovus, pra-

šydamas "neskalbti reikalų laikraščiuose". Gaila, kad po šių visų pranešimų diskusijoms liko labai mažai laiko.

Po pietų pertraukos diskusijos buvo tęsiamos toliau. Jų metu LAS atstovas K. Oželis paprašė užprotokuluoti faktą, kad "Naujienų" redaktoriui M. Gudeliui sveikinant seimą LAS atstovas buvo apleidęs salę. Po trumpų diskusijų sekė Tautos Fondo pranešimai, kuriuos pateikė J. Giedraitis (JAV), J. Vaičieliūnas ir A. Firavičius (Kanada). Buvo įdomu sužinoti, kad, pagal Vaičieliūną, dėl VLIK'o nesusipratimų su PLB Kanadoje aukos VLIK'ui sumažėjo. Gal šis finansinis faktas paskatins VLIK'o valdybą ieškoti "modus vivendi" su PLB.

Rimtai dirba Lietuvos Bendruomenė

Tolimesnėje seimo programoje buvo simpoziumas "Lietuvos laisvės byla 1980 metų perspektyvoje". Šį simpoziumą moderavo dr. K. Jurgėla, o jame dalyvavo dr. D. Krivickas, dr. B. Kasias, J. Simanavičius ir dr. J. Šarauskas. Dr. D. Krivickas priminė, kad kova dėl žmogaus teisių įgyja vis platesnį horizontą ir šis faktas teikia mums daugiau vilčių. Taip pat jis šiek tiek nušvietė ateinančią Madrido konferenciją ir vykstančius pasiruošimus. Čia dr. Krivickas pabrėžė ir didelį Lietuvos Bendruomenės įnašą į politinį darbą. Jo manymu, didžiausias mūsų veiklos trūkumas, — tai stoka bendro informacijos cnetro. Čia norėčiau įterpti, kad šiuo klausimu jau seniai sielojasi Lietuvos Fronto bičiuliai ir tuo reikalu maždaug prieš porą metų yra rašę buvusiai VLIK'o valdybai šiuo reikalu. Kol kas iš VLIK'o valdybos nieko nesigirdi apie tokio bendro

informacijos cnetro sudarymą. (PLB iniciatyva, tokiam centrui gera pradžia jau padaryta. Jam vadovauja kun. K. Pugevičius — Red.)

Prof. B. Kasias paaiškino apie savo parengtą 120 dokumentų rinkinį prancūzų kalba, kurio išleidimą finansavo Lietuvių Bendruomenė. Taip pat jis palietė ir bekylančius sunkumus, nes dabartinis jaunimas baigia pamesti, jei iš viso ją turėjo, VLIK'o sąvoką. J. Simanavičius paaiškino apie politinį lietuvių veikimą Kanadoje, kuris eina per Kanados Lietuvių Bendruomenę ir Kanados Pabaltiečių federaciją. Dr. Jurgis Šarauškas, šiuo metu dirbąs JAV Valstybės departamente kaip valstybės pasekretoriaus politiniams reikalams specialus asistentas, kalbėjo apie politinę lietuvių įtaką Washingtone ir pripažino, kad ji galėtų būti daug didesnė. Jis nurodė ir konkrečius kelius, kuriais reiktų siekti tos politinės įtakos padidinimo. Tai stengimasis pateikti į valdiškas tarnybas, glaudesnis bendradarbiavimas su kitomis tautybėmis, realistiškesnis pažvelgimas į problemas. Jis teisingai pabrėžė, kad neužtenka minėti savo problemas ir jomis skųstis, bet reikia pristatyti planus joms spręsti. Jis taip pat užpylė šiek tiek šalto vandens ant kongrese pravestų rezoliucijų, dalykiškai nurodydamas, kad tai tik kongreso galvojimo išreiškimas, kuris nieko neįpareigoja ir neturi įstatyminės galios. Jis nurodė skirtumą tarp House Concurrent Resolution ir House Resolution. Čia kaip pavyzdį jis paminėjo JAV LB pastangomis kongrese įneštą HR 5407, kuri siekia Lietuvos Diplomatinę tarnybą finansinės paramos iš Jungtinių Amerikos Valstybių valdžios ir pareiškė, kad ši rezoliucija dabar labai rimtai

svarstoma Valstybės departamente.

Seimo pirmoji diena užbaigta L. Griniaus paskaita "Lietuvių nusikaltimai lietuviams". Šią paskaitą labai tiksliai apibūdino dr. P. Krivickas po paskaitos vykusiose diskusijose: "Klausimo kėlimas yra priešingas bet kuriam teisiniui principui".

Antrosios seimo dalies, kurioje buvo dvi paskaitos, Jaunimo žodis (Livija Garsienė) ir "Lietuvos sienų klausimas" (Algirdas Gustaitis), deja, negaliu net ir trumpai apibūdinti, nes paskaitų metu teko dalyvauti rezoliucijų komisijos posėdyje.

Tarp kitų rezoliucijų, Lietuvių Fronto Bičiulių buvo pasiūlyta rezoliucija, įpareigojanti VLIK'o valdybą remti HR5407 pravedimą. Ji siekia išgauti iš JAV valdžios finansinę paramą mūsų Diplomatinę tarnybą, kuri be tokios paramos greit atsistos prieš neišsprendžiamą lėšų trūkumo klausimą. Deja, VLIK'o valdybos nariai, dr. K. Jurgėla ir L. Grinius, dalyvavę rezoliucijų komisijos posėdyje, pareiškė, kad VLIK'o valdyba nenumato šios rezoliucijos remti. Tam VLIK'o valdybos nusistatymui paremti dr. K. Jurgėla pacitavo net juokingai skambančius argumentus. Vienas jų — VLIK'as yra eksteritorialus veiksnys, kuriam nedera kištis į JAV kongreso darbus. Paklausus dr. Jurgėlą, kaip jis šį pareiškimą suderina su VLIK'o vykdomu HCR 200 rėmimu, atsakymo nebuvo gauta.

Susidarė įspūdis, kad VLIK'o valdyba operuoja amerikiečių pramonės principu: "Notinvented here". Atseit, jeigu LB siekia šią rezoliuciją praveisti, o ne VLIK'as, tai VLIK'ui nėra reikalo jos remti. Tai yra apgailėtinas faktas, nes, mano nuomone,

ši Bendruomenės įnešta rezoliucija yra pirmoji, kuri siekia praveisti mums naudingą įstatymą. Visos iki šiol kongrese praveistos rezoliucijos buvo House Concurrent Resolution tipo ir tik išreikšdavo Atstovų Rūmų ar Senato nuomonę, kuri nieko nesaistė. Pasiūlius tą rezoliuciją seimo plenumė, ji irgi nepraejo . . . Vieton jos buvo pasiūlyta panašaus turinio rezoliucija, išmetus vieną sakinį apie rėmimą kongrese įneštos H R 5407.

(Ir be VLIK'o paramos, LB pastangos praveisti HR5407 jau atnešė realų laimėjimą. Šis įstatymo projektas atkreipė Valstybės dept. aukštųjų pareigūnų rimtą dėmesį į Baltijos valstybių atstovybių lėšų problemą ir privedė prie pozityvaus problemos išsprendimo. — Red.)

Uždarydamas seimą, dr. Bobelis pasidžiaugė, kad “nuoširdžiai ir maloniai išsikalbėta” ir, tęsdamas jau kelių valdybos narių kartotą prašymą, siūlė nuomonių skirtumus išsiaiškinti uždaruose suvažiavimuose, bet neskelbti jų spaudoje. Neaišku, kodėl dabartinė VLIK'o valdyba taip bijo tos spaudos. Juk jau būtų laikas mums išmokti nuomonių skirtumus kultūringai spaudoje diskutuoti; tai daug geriau negu privačiai viens kitą įvairiais neraliuotų gyvulių vardais plūsti . . .

Sugestijos ateičiai

Baigdamas, norėčiau pasiūlyti keisti tolimesnių VLIK'o seimo suvažiavimų pobūdį. Suvažiuoti vien tik išklausti valdybos pranešimų ir paskaitų yra bergždžias laiko gaišinimas. VLIK'o valdyba ir taryba turėtų seimui pateikti savo ateities planus ir skirti pakankamai laiko jiems visapusiškai apsvarstyti. Tokie gerai ap-

APRAIŠKOS (atkelta iš 51 psl.)

Šiais ir kitais būdais jaunimas gali reikšti lietuvišką politinį sąmoningumą. Tačiau geresnių rezultatų būtų galima pasiekti, jei būtų bendras lietuviškos veiklos, talkinant Lietuvos žmonėms, susiderinimas. Bet mes nesunkiai pastebime, kad vyresniojoje lietuvių visuomenėje viešosios akcijos trūksta. Visų mūsų, vyresniųjų ir jaunesniųjų, lietuviški tikslai yra tie patys, tad ar neįmanoma bendras sutarimas tų tikslų siekti suderintomis jėgomis?

Glaudus bendradarbiavimas su vyresniąja karta yra reikalingas, ir jaunimo praktiški politinio sąmoningumo pasireiškimai stiprės, jei jis matts, kad visoje lietuviškoje visuomenėje vyksta vieninga veikla.

LAIŠKAS (atkelta iš 3 psl.)

ėmė. Iki šiol dar neteko nei skaityti nei kitu būdu patirti, kad bent kas būtų šioje srityje darome.

Yra dar viena kita pajėgesnė politinė grupė. Ateitininkai ir skautai irgi gana skaitlingi. Tos grupės ir tie vienetai galėtų kasmet suorganizuoti bent savaitės visuomeninės bei politinės veiklos kursus ir jaunimui, ir vidurinei kartai, ir senimui.

*Leonardas Valiukas,
Los Angeles, Calif.*

svarstyti ir visapusiškai išnagrinėti planai tikrai atneštų daugiau naudos, negu kelios kad ir labai geros paskaitos.

P. Algis Raulinaitis

gumentuoja tuo, kad viena iš didžiausių propagandos organizacijų Sovietų Sąjungoje yra Intouristas, sovietų turizmo skyrius, per kurį visi keleiviai turi vykti. Yra lengvai matoma, kiek komunistams padeda mūsų apsilankymas ekonominėje bei politinėje srityse. Net Vilniaus radijas, paneigdamas Jaunimo kongreso nutarimus, kuriuose minimas Lietuvos bei jos piliečių pavergimas, skatina visą lietuvišką išeivijos jaunimą aktyviai palaikyti ryšius su Lietuvos jaunimu. Tai ar mes, lankydami Lietuvą, tikrai nepadedam sovietinei valdžiai daugiau negu laimim tautiškumo išlaikymo darbe? Kad to neįvyktų, kad mes laimėtume, mūsų ryšiai turi būti su asmenimis, su giminėmis, su pavergtaisiais, o ne su valdžia.

Kitų nuomone, ten nuvažiavusius komunistai užverbuoja. Pavojų gali būti tik tiems, kurie nuvažiuoja nepasiruošę. Gerai išspręs lietuvis žino, kas ten jo laukia, ir yra pasiruošęs tam pasipriešinti.

Kaip žinome, lietuviybės išlaikymas yra vienas iš pagrindinių išeivijos tikslų. To atsiekti, mums reikia pirmiausiai pažinti savo tėvų žemę, jos istoriją, kultūrą, ir tik tada užmegsti su ja artimą ryšį. Šitas ryšys mus padarys stipresniais tautos nariais ir ves mus į siekiamą tikslą. Pastangos ir pasiruošimas turi kilti iš individo ir eiti per privačius kanalus. Organizacijos išeivijoje turėtų šiuos kontaktus skatinti ir jauną žmogų tai misijai ruošti.

Jaunimas, suėjęs į artimą ryšį su savo tauta, yra ne tik tautiškai, bet ir politiškai sąmoningesnis ir savo darbuose gali daugiau atsiekti. Baig-

Jurgis Jankus: ANAPUS RYTOJAUS, romanas. Išleido "Ateitis" 1978, 17689 Goldwin Dr., Southfield, Mich. 48075; Literatūros serija 16. Spaudė "Draugo" spaustuvė Chicagoje. Aplankas autoriaus; 297 pusi., kaina 7.00 dol., kietais viršeliais 9:00 dol.

THE VIOLATIONS OF HUMAN RIGHTS IN SOVIET OCCUPIED LITHUANIA, a Report for 1978. Šį dokumentinį leidinį išleido JAV Lietuvių Bendruomenė. Redaktoriai dr. Thomas Remeikis ir Bronius Nainys; 199 pusi., kaina nepažymėta. Užsakymus siųsti: Alg. Gečys, 9660 Pine Road, Philadelphia, Pa 19115.

O. V. Milašius, SEPTYNIOS VIENATVĖS, lyrikos rinkinys. Vertė Antanas Vaičiulaitis; vertėjo pratarė, paruošti paaiškinimai ir Milašiaus biografinės datos. Trumpu straipsniu Milašiaus kūrybą aptaria Francis de Miomandre. Viršelis V. O. Virkau. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas Čikagoje 1979. 152 p., kaina 4.00 dol.

Jurgis Jankus, KOL ESU ČIA, pasakojimai. Viršelis Rūtos Čapaitytės-Rygelienės. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas, spaudė "Draugo" spaustuvė Čikagoje; 376 pusi., kaina 8.00 dol.

Stasys Maziliauskas, MERKELIS GIEDRAITIS, Žemaičių vyskupas, kunigaikštis, Vilniaus universiteto protektorius ir jo ypatingieji laikai. Library of

(Nukelta į viršelį)

damas, noriu pacituoti iš IV PLJ kongreso viešo laiško Lietuvos jaunimui: "Su Lietuva ir su jumis mes jungia nenutraukiamas ryšys. Stengsimės, kad jis augtų ir stiprėtų, padėdamas mums išlikti lietuviams. Kartu su jumis žvelgiame į šviesią tėvynės ateitį ir laukiame tos dienos, kada galėsime visi susirinkti laisvosios Lietuvos žemėje".

KONSERVATIZMAS IR EKSTREMIZMAS

Vilius Bražėnas rašo („Į Laisvę“, 1979 rugs., 38 p.), kad „visų prezidentų administracijos, nuo Woodrow Wilson iki Richard Nixon, vykdė dvipartinę užsienio politiką sustiprinti Sovietų Sąjungą. Ši politika yra neskelbiama. Tai yra tautinės savižudybės politika“. Tokia savo išvada autorius apšaukia visas Amerikos administracijas pro-komunistinėmis, nedarydamas išimties ne tik Trumanui, bet, matyti, nei Eisenhoweriui, Johnsonui ir nei Nixonui. Bražėnas žodžio „pro-komunistinis“ nevartoja, tačiau skaitytojui sunku jo išvengti, kai autoriaus Bražėno nuomone, II Pasaulinio karo, Korėjos karo, Vietnamo karo politika pasitarnavusi sovietams, kad „JAV politinė bei ekonominė galia buvo panaudota“ nuversti draugiškom vyriausybėm, tokiu būdu palengvinant ir paspartinant „raudonosios tironijos plėtimuisi“ (36 p.). Pagal tokią logiką, Lietuvos paskutinysis prezidentas A. Smetona gen. V. Vaitkauską paskyrė kariuomenės vadu, kad tuo būdu palengvintų sovietinę Lietuvos okupaciją, o opozicijos lyderis K. Bizauskas tikriausiai buvo slaptas komunistas, patikėdamas Stalino žodžiu, kad jisai, kaip mažos tautos vaikas, norįs mažas tautas apsaugoti. Bražėno „konservatyvizmas“ yra ekstremistinis — tai ne *National Review* ir ne William Buckley. Savo argumentus Bražėnas remia įvairiomis citatomis, kurių ne visos pil-

nai nurodytos ir ne visos buvo man įmanoma patikrinti. Peržiūrėjau Zbigniew Brzezinski knygą *Between Two ages* ir *The New York Times*, 1961.VIII.16 tekstą.

Savo straipsny Bražėnas rašo, „kad neabejotume, kokios tautų bendruomenės siekiama, toje pat knygoje Brzezinski pareiškia: ‘Marksizmas, liaudyje paskleistas komunizmo forma, atstovauja didžiulei pažangai žmogaus sugebėjime įprasminti sąryšį su šiuo pasauliu’“. Iš to išeina, pagal Bražėną (bet jis palieka skaitytojui susidaryti neišbėgiamą išvadą), kad prezidento Carterio asistentas valstybės saugumo reikalams nori sukurti komunistinę tautų bendruomenę! Gėda taip insinuoti ir taip klaidingai ir iš konteksto cituoti žmonių straipsnius. *The New York Times* strp. yra „sutvarkytas“ panašiai. Laikraštis rašė apie Vakarų Berlyne komunistų pastatytą ar statomą (dar nebuvo baigta) sieną, bet (šį skaitytojas nerado citatoje nei žodžio „Berlynas“, nei Kremliaus elgesio principų palyginimo su vakarietiškaisiais, nei Hitlerio-Stalino pakto pasmerkimo kaip „išdavystės“ („perfidy“), nei laikraščio išvados, kad istorija pilna amoralių diktatūrų kapų, kai laisvės jėgos po moralės įstatymu žygiuoja pirmyn. Laikraštis taip pat primena, kad Vakarų įsitikinimas, jog reikia vengti karo ir kraujo praliejimo net komunistinėm sistemom nuversti, neturėtų Kremliaus nuvesti

į galvojimą, kad Vakarai eis savižudybės keliu ir visad priims ko-egzistenciją su blogiu (komunizmu), kad tik išvengtų galutinio susirėmimo su Sovietų Sąjunga. Gi dar blogiau, kad autorius ne tik cituoja pusę sakinio, nukirsdamas, kas jam nepatinka, bet net visai pakeičia kito sakinio mintį.

Priedu tekstą to *The New York Times* paragrafo, kurį vertime į lietuvių kalbą cituoja straipsnio autorius. Ne anglosakų kraštuose gyvenantiems „Į Laisvę“ skaitytojams duodu pilną to paragrafo vertimą, nors, žinoma, dėl vieno kito vertimo niuanso gali iškilti nuomonių skirtumas.

Originale diskutuojamas NYT paragrafas yra toks:

While the Soviets seek to stir up revolution and war against us wherever they can — even to the perfidy of the Hitler-Stalin pact — we must seek to discourage anti-communist revolts in order to avert bloodshed and war. We must, under our own principles, live with evil even if by doing so we help to stabilize tottering Communist regimes, as in East Germany, and perhaps even expose citadels of freedom, like West Berlin, to slow death by strangulation.

The Soviets not only scoff at our scruples but have also learned to take advantage of them in order to pursue their own ends with impunity. But history is dotted with the graves of amoral dictatorships while forces of freedom under the moral law march on. The Soviet dictator might well remember that even the moral law prescribes a line beyond which surrender to amorality becomes im-

moral and that the West is not so “scrupulous” as to commit suicide to escape a showdown with him.

Viliaus Bražėno vertimas:

Mes turime siekti prieškomunistinių sukilimų atgrasymo, kraujo praliejimui ir karui išvengti. Nežiūrint savų principų, mes turime susigyventi su blogiu, jeigu tai darydami mes net padėsime stabilizuoti griūvančius komunistinius režimus kaip Rytų Vokietijoje, ir gal net išstatysime laisvės tvirtoves lėtai mirčiai nuo užsmaugimo.

Pilnas vertimas lietuvių kalbon būtų toks:

Nors sovietai siekia, kur tik gali, sukelti prieš mus revoliuciją ir karą — nevengdami Hitlerio - Stalino pakto išdavikiškos klastos, — tačiau kraujo praliejimui ir karui išvengti mes turime siekti pristabdyti prieškomunistinius sukilimus. Vadovaujantis savo principais, mums reikia priimti blogį, net gi jei tuo būdu mes padėsime stabilizuoti netvirtus komunistinius režimus, kaip Rytų Vokietijoje, ir galbūt išstatysime lėtos mirties nuo uždušinimo pavojun laisvės citadėles, kaip Vakarų Berlyną.

Sovietai ne tiktai tyčiojasi iš mūsų skrupulų, bet taip pat išmoko pasinaudoti jais, nebaudžiamai siekdami savo tikslų. Tačiau istorija yra paženklinta nemoralinių diktatūrų kais, kai tuo tarpu laisvės jėgos, moralės įstatymo vedamos, žygiuoja į priekį. Sovietinis diktatorius turėtų gerai prisiminti, kad net moralės įstatymas nubrėžia ribą, už kurios pasiduoti nemoralumui pasidaro nemoralu, ir kad Vakarai nėra tiek “skrupulingi”, kad pasirinktų savižudybę, siekdami su juo (sovietiniu

“Į Laisvę” nr. 77 (114) patalpinta Amerikos Lietuvių Tarybos pareigūno rašto foto kopija savo turiniu įdomi dviem atžvilgiais: (a) Atą šventai įsitikinusi Amerikos valdžios vedamos Lietuvos atžvilgiu politikos mūsų reikalui naudingumu ir (b) ji stabdo kiekvieną iš kitur ateišančią Lietuvos reikalu iniciatyvą.

Pirmąjį atžvilgį išreiškia šie to rašto žodžiai: “Senatorius Percy per savo specialiai atsiųstą pavaduotoją mus perspėjo, kad lietuviai dabar neturėtų kelti reikalavimo, kad Lie-

tuvos klausimas būtų iškeltas Jungtinėse Tautose, nes dauguma jų narių pataikauja okupantams Sovietams ir būtų numatomas mums nepalankus sprendimas, kas Lietuvos reikalui būtų žalinga”.

Šią formulę Valstybės departamentas pradėjo naudoti veik prieš du dešimtmečius, kai Rezoliucijoms Remti komitetas pradėjo pirmą planą paspausti vyriausybę iškelti Baltijos valstybių klausimą Jungtinėse Tautose. Šią nei teisine logika, nei

diktatoriumi) išvengti susirėmimo.

Šiuomi nenoriu ginti Amerikos klaidų, padarytų santykiuose su Sovietų Sąjunga, galima ir anksčiau cituotą pareiškimą kritikuoti, tačiau tenka atkreipti dėmesį, kad Bražėnas — gal pasitikėdamas John Birch draugijos literatūra, kuria jis matyt naudojasi — vartoja neleistiną metodą istorinei teisybei nustatyti. Tuo pačiu jis verčia skaitytoją suabejoti savo prielaidomis ir dar labiau — atmesti, kaip pagrindo neturinčias, jo praktines išvadas.

Autorius taip pat kritikuoja Lietuvių Fronto programinį “Credo”. Čia, mano nuomone, Vilius Bražėnas sumaišo LF kritišką nusistatymą kapitalistinės ekonomijos ir socialinės tvarkos atžvilgiu su LFrontui primetamu neutralumu “laisvojo pasaulio ir tarptautinio komunizmo” grumtynėse. Lietuvių Frontas labai aiškiai pasisako už demokratiją, prieš diktatūrą, prieš komunistinę santvarką, bet LFrontas taip pat pasisako už

daugiau europietinę, Lietuvai daugiau tinkamą mišrią ekonominę santvarką. Tų dalykų nereikia maišyti ir nereikia Lietuvių Fronto vaizduoti, kaip nebojančio “kuri pusė laimės šią gigantišką kovą”. Bražėnas nori LFrontą nutempti į “gyvastingai atgimstantį konservatizmą ir besklindantį naująjį amerikonizmą”. Toks konservatyvizmas, kurį siūlo Bražėnas t. y. neskiriantis tarp politinės ir ekonominės santvarkos, neskiriantis Sovietų Sąjungos nuo “tarptautinio komunizmo”, insinuoja, kad Amerikos valdantieji sluogsniai ir visos JAV administracijos sąmoningai silpnina Ameriką ir tik ieško būdų kaip sustiprinti Sovietų Sąjungą, veda tiktai į loginį ir filosofinį sumaišymą ir į politinį akligatvį.

Čia turime reikalo ne su filosofiniu konservatyvizmu, bet su politiniu ekstremizmu, kuris kompromituoja tiek konservatyvią filosofiją tiek politiką.

Vytautas Vardys

patirties tarptautinėje diplomatijoje faktais nepatvirtintą formulę kai kurie iš mūsų bando paversti mitu ir jį įpiršti mūsų visuomenei. Esmiškai šita formulė yra jau labai pigus Valstybės departamento išsiskinėjimas neleisti Baltijos valstybių bylai iškilti tarptautiniuose forumuose, kad nebūtų pakenkta detantei. Nuo 1961 metų, kai buvo pradėta akcija už HCR 416 JAV Kongrese pravedimą, keitėsi krašto administracijos, pereidamos iš demokratų į respublikonų ir vėl demokratų rankas, o formulė paliko ta pati, nes nepakito valdžios nusistatymas santykių su Sovietų Sąjunga klausimu. Ir šiuo metu, kai Sovietų Sąjunga yra užpuolusi Afganistaną, Amerikos užsienių politika tebesivaiko detantes mirąžą.

Jei iš tikro mūsų Valstybės departamentui rūpėtų Baltijos valstybių laisvės atstatymas ir jei iš tikro jis būtų įsitikinęs tuo, kad Baltijos valstybių bylos Jungtinėse Tautose iškėlimas atneštų tik žalą, tai jis surastų šimtus kitų būdų mūsų laisvės klausimą pasaulio viešojoje opinijoje palaikyti gyvą: Amerikos ambasadorius Jungtinėse Tautose Baltijos valstybių argumentą galėtų naudoti mažiausiai kaip defenzyvinį argumentą debatuose su sovietais; prez. Fordas 1975, prieš vykdamas į Helsinkį, galėjo *viešai* pasakyti tai, ką *privčiai* pasakė baltų atstovams, kad nepripažįsta Baltijos valstybių okupacijos ir kad Helsinkio susitarimai šito nusistatymo nei dvasios nei raidės nepakeis; prez. Carteris šių metų "State of the Union" pranešime visai tautai, atakuodamas Sovietų Sąjungą dėl agresijos Afganistane, labai lengvai galėjo priminti taip pat agresiją Baltijos valstybėse. Deja, jis to nepadarė; jeigu Amerikos presiden-

tas turi patarėją žydų reikalams ("President's Jewish affairs adviser"), kuriuo iki šiol buvo advokatas Edward Sanders, galėtų turėti patarėją Baltijos valstybių reikalams.

Tikėti anksčiau cituotos formulės nuoširdumu reikštų mūsų šventą politinį naivumą. Sunku prileisti, kad tuo galėtų patikėti ir Amerikos Lietuvių Taryba, tačiau ta formulė jai yra paranki stabdyti iš kitur ateinančią iniciatyvą. Tokia taktika tačiau, talkinant rezistuojančiai tautai spirtis okupantui, nepasižymi aukštais patriotizmo standartais. Ji turi savyje amoralumo elementą, prieš ką visoje savo rezistencinėje veikloje atkakliai kovojo prieš penkerius metus miręs šviesus rezistencijos vadas prof. Juozas Brazaitis.

Amerikos Lietuvių Taryba, kaip iš paskelbto dokumento matyti, savo nusistatymą dengia senatoriaus Charles H. Percy (RTIL) autoritetu. Senatorius Percy susitinka su lietuviais, kalba minėjimuose, padaro mums palankius pareiškimus Senate. Susidarius visuotinas įsitikinimas, kad sen. Percy yra palankus lietuviams ir remia Lietuvos laisvės bylą. Gal jis toks ir yra. Ir štai, pagal ALT-os informaciją, dėl savo didelio rūpesčio Lietuvos reikalais, senatorius Percy "per savo specialiai atsiųstą pavaduotoją mus perspėjo" nesiekti kelti Lietuvos bylos Jungtinėse Tautose. Argumentas nesiorientuojančiai publikai beveik triuškinantis: jeigu jau Percy šitaip sako, tai kaip mes kitaip galėtume elgtis. Bet pažiūrėkime kiek kritiškiau į šį argumentą.

Pirma, rimtoje informacijoje būtų pasakyta, kas tas "specialiai atsiųstas pavaduotojas", kada ir kur atvyko ir kam pasakė nudilusią Valstybės departamento formulę. Dabar viskas

anonimiška. Galima tikėti, bet galima ir netikėti. Antra, senatorių Percy reiktų pažinti ne vien tada, kai jis bendrauja su lietuviais, bet taip pat žinoti jo, kaip įtakingo Senato Užsienio reikalų komiteto nario, principinius nusistatymus Amerikos santykių su Sovietų Sąjunga klausimu. Šio rašinio autorius 1980 sausio 6 d. žinomoje televizijos programoje "Meet the Press" girdėjo tuo klausimu dviejų senatorių, Percy ir sen. Joseph R. Biden Jr. (D-Del.) pareiškimus. Tos programos metu jau vyko sovietų agresija prieš Afganistaną, ir sen. Percy pareiškimais, deja, žavėtis nebuvo galima. Pilną to pokalbio tekstą galima gauti "Meet the Press" programas organizuojančios televizijos stotyje, tačiau aš noriu pacituoti vieną sen. Percy pareiškimą originale: *"Our first priority must go toward proving to the Kremlin that whoever it was — the hawks that ventured forth into Afghanistan — were dead wrong, that they had reversed the policy of a decade and that we have got to prove them wrong and have the moderates come back in power"*.

Taigi, senatoriui Percy praėjusio

dešimtmečio sovietų užsienių politika buvusi vedama "nuosaikiųjų" ir jam buvusi priimtina. Kaip žinome, praėjusiame dešimtmetyje sovietų ginklais aprūpinti vietnamiečiai žudė Amerikos karius, jų pasamdyti bernai kubiečiai Afrikoje komunizmui pavergė kelias Afrikos tautas, sovietų kovos daliniai įsikūrė Kuboje, ir be pasigailėjimo Kremlius engė pavergtas tautas. Afganistano užpuolimas — anot Percy — tai Kremliaus "vanagų" išmislas. Jis linki, kad "nuosaikieji" Kremliuje vėl perimtų galią ir tęstų praėjusio dešimtmečio politiką. Labai liūdna, tačiau kaip Amerikos politikas Percy yra detantes šalininkas. Jeigu jis Amerikos Lietuvos Tarybai iš tikro specialiai siuntė savo pavaduotoją, tai jo intencijų grynumu reikia rimtai abejoti.

Atvirai pasipriešinti okupacinio režimo politikai Lietuvos lietuviui reikia heroizmo, laisvam lietuviui nesutikti su Lietuvai kenksmingais užsienio politikos ėjimais laisvuose kraštuose pakanka gaspadoriškos išminties. Atrodo, kad kai kada kai kam iš mūsų jos pritrūksta.

P. Pamataitis

Malonus skaitytojau,
gavęs šį žurnalo numerį, bent per dvi savaites redakcijai parašyk
savo pastabas.

IDĖJOS, FAKTAI IR IŠVADOS

iškilę ir išryškėję politinėse svarstybose

Kun. dr. Jurgis Barauskas, Baltųjų rūmų “fellow” ir Valstybės pasekretoriaus politiniams reikalams specialus padėjėjas, kaip oficialus Valstybės departamento atstovas dalyvavo “Helsinkio susitarimai tarptautinių ir Lietuvos interesų šviesoje” temos svarstybose ir kaip Amerikos lietuvis skaitė paskaitą “Neišnaudojamos galimybės Lietuvos laisvinimo veikloje”.

JAV LB Vakarų apygardos valdyba, Lietuvių Jaunimo s-gos Los Angeles sk. valdyba ir Lietuvių Fronto Bičiulių Los Angeles sambūrio valdyba suorganizavo ir 1980 sausio 26-27d.d. pravedė politinių studijų savaitgalio programą, kuri vyko Šv. Kazimiero parapijos salėje.

XII politinių svarstybų pagrindiniai akcentai buvo sutelkti į tris klausimus:

1. Lietuvių jaunimo politinis sąmoningumas: jo ugdymas ir apsirėškimai;
2. Kritiškas Helsinkio ir “Baigiamąjo akto” įvertinimas ir jo poveikis Lietuvai;
3. Šviesuliai, šešėliai ir viltys Lietuvos laisvinimo veikloje.

Jaunimo problemai skirtoji tema “Jaunimo politinis sąmoningumas, jo stiprinimas ir konkrečios reiškimosi formos” buvo svarstoma simpoziumo būdu. Svarstybų dalyviai: Danutė Barauskaitė, stud. Asta Grakauskaitė, stud. Daina Gudauskaitė, stud. Gintaras Grušas ir stud. Rimas Polikaitis.

Simpoziumo būdu taip pat buvo svarstoma tema “Helsinkio susitarimai tarptautinių ir Lietuvos interesų šviesoje”. Simpoziumo dalyviai: iš okupuotos Lietuvos neseniai atvykęs rezistentas ir politinis kalinys Romas Giedra, rašytojas ir teisininkas Jurgis Gliuda ir JAV Valstybės departamento oficialus atstovas kun. dr. Jurgis Šarauskas.

Dr. Zigmas Brinkis, LFB Los Angeles sambūrio pirm., įvadinio žodžio atidaro politinių studijų programų.

Dr. Kazys Ambrozaitis kalba apie Lietuvį Bendruomenę laisvinimo veikloje.

Leonardas Valiukas informuoja apie Lietuvos laisvinimo akciją per JAV Kongresą.

Paskaitininkų, pranešėjų bei simpoziumo dalyvių pateiktas mintis ryškino, papildė, kritikavo ar parėmė gausi auditorija. Keltus faktus, ryškintas idėjas, racionaliai reikštas mintis bei argumentuotai pateiktus samprotavimus galima būtų išreikšti tokiomis išvadomis:

1. Planingas lietuvių jaunimo politinio sąmoningumo ugdymas ilgą laiką buvo stipriai užleista sritis. Ją suaktualino ir brendimo kryptimi pastūmėjo PLJ kongresai, o ypač IV-jo PLJ kongreso nutarimai.

2. Jaunimo politinio sąmoningumo evoliucijos procesas iš teoretinio pasiruošimo neatidėliotinai perversinas į praktiškus apsirėiškimus.

3. Centrinės institucijos dažnai yra apsunkintos organizaciniais rūpesčiais, teoretinių planų kūrimu, tarp-organizaciniu manevravimu, gi periferija turi laisvesnę erdvę praktiš-

kam darbui. Tą laisvę erdvę galėtų išnaudoti veiklus JAV Lietuvių Jaunimo sąjungos Los Angeles skyrius, sukurdamas praktiškos veiklos planą, kuris, aprobavus centro valdybai, galėtų tapti modeliu ir kitoms vietovėms.

4. Politinis akademinio jaunimo sąmoningumas, vedęs į prasmingus rezultatus, reiškiasi atviru ir nuolatinio dialogu su prieš einančia ir paskui ateinančia kartom, stebint, kad nė iš vienos pusės nebūtų perėita į vienpusį pamokslavimą.

5. Jaunosios kartos ryšiai su Lietuvos lietuviais ir paverpto krašto tikrovės tiesioginis pažinimas ugdo jaunimo tautinį ir politinį sąmoningumą. Tie ryšiai daugiausiai naudos duoda tiems, kurie tokiems kontaktams yra teoretiškai pasiruošę.

Prisilaikytina šiame reikale IV PLJ kongreso nubrėžtų gairių.

6. Rezistencinis apdairumas iš atvykstančiųjų į Lietuvą reikalauja kiek galima tampresnius santykius palaikyti su giminėmis, su profesiniai artimais žmonėmis ir su pavergtais lietuviais; su valdžios žmonėmis tai tik tiek, kiek reikalauja būtini kelionės formalumai.

PLJ sąjunga netidėiodama keliaujantiems į Lietuvą paruošia informacinį leidinį.

7. Organizacinis PLJ sąjungo bendradarbiavimas natūraliai krypta į PLB-nę, kuri tvarkosi tais pačiais demokratiniiais principais ir kuri visų problemų sprendimuose atvira dialogui. Federaciniu principu sudaryti veiksniai nebeatstovauja tikroviškai išeivijos diferenciacijai ir lengvai gali patekti į sektantiškas, atskirų asmenų dominuojamas ambicines įtakas.

8. Helsinkio susitarimai yra naivus Vakarų pasaulio nusileidimas taikin-

go sovietų sambūvio ofenzyvai. Sekantis žingsnis turėjo būti SALT sutartis.

Į iliuzijas atremtas istorinis susitarimas jokių problemų Rytų - Vakarų santykiuose neišsprendė. Jei satelitinuose kraštuose, pasirašius susitarimus, ir buvo kai kurių laikinų ir lokalinių pagerėjimų, tai Lietuvai Sovietų Sąjunga vergijos našta tik pasunkino.

Dabartinė Carterio administracija nieko nepadarė, kad viešai atsiribotų nuo pagrindinių Helsinkio susitarimų architektų, Brežnevo ir Kissingerio, identiškos šių susitarimų interpretacijos, nurodančios, kad tie susitarimai esą "Jaltoje, Potsdame ir taikos sutartyse" sudarytų sutarčių *ratifikavimas*.

Laisvoji lietuvių spauda pogrindyje iš karto Helsinkio susitarimus neigiamai priėmė. Lietuvos žmonės, pradžioje dar tikėdami Vakarų pasaulio moraliniu idealizmu, Helsinkio susitarimus sutiko atsargiu optimizmu, bet netrukus nusivylė jais kaip pragmatišku cinizmu. Tą cinizmą patvirtino pats tuometinis prez. Fordas, prieš išvykdamas į Helsinkį susitarimų pasirašyti, iš viešo visam pasauliui skirtu pareiškimo išimdamas Baltijos valstybėms skirtą paragrafą.

Moralinės drąsos neparodė nė dabartinis prez. Carter; paskutiniame "State of the Union" paskelbime dramatinavo sovietų agresiją Afganistane ir labai patogiai "pamiršo" tris pirmąsias sovietų agresijos aukas, buv. nepriklausomas respublikas, buv. Tautų Sąjungos nares — Lietuvą, Latviją ir Estiją.

9. Šviesesnių prošvaisčių tarpusaviams veiksnų santykiams sunormuoti šiuo metu dar nematyti. Da-

Simpoziumo “Jaunimo politinis sąmoningumas: jo stiprinimas ir konkrečios reiškimosi formos” dalyviai; iš kairės — D. Navickienė — moderatorė, D. Barauskaitė, A. Grakauskaitė, D. Gudauskaitė, G. Grušas ir R. Polikaitis.

baltinis VLIKo pirmininkas Lietuvių Bendruomenės atžvilgiu tebesilaiko tos pačios negatyvios taktikos, kaip ir būdamas ALTos pirmininku. Per daugiau negu dešimt metų keitėsi PLB ir JAV LB-nės vadovybių žmonės ir nė vienam iš jų nepasisekė surasti bendros kalbos su ALTos vadovybe, gi su VLIKu santykiai buvo korektiški ir pozityvūs. Buv. ALTos pirmininkui perėmus VLIKo vadovybę, Lietuvių Bendruomenės santykiai ir su VLIKu dramatiškai pablogėjo.

10. Veiksniai ir visi geros valios lietuviai turi siekti talkos Lietuvai atgauti laisvę vadovybę integruoti viename, demokratišku keliu sudarytame veiksnysje, finansuojamame vieno laisvės fondo ir talkinamame profesionalų štabo. Daugelis išpūstų ir garsinamų laimėjimų “kovoje už Lietuvos laisvę” yra netikri ir ne-realūs.

11. Reiškiant solidarumą su dėl

laisvės kovojančia lietuvių tauta, PLB-nės Visuomeninės komisijos organizavimas yra būtinas, skubintinas ir visų geros valios lietuvių remtinas.

12. Vasario 16-sios aukos pirmiausiai kreiptinos į tuos veiksnius, kurie daugiausiai dirba, daugiausiai atsiekia ir turi pozityviai visuomenės gyvenime besireiškiančių žmonių bei atsakomingos spaudos pritarimą ir paramą.

13. Vesdama rezoliucijų akciją JAV Kongrese, ALTa padarė nedovano-tiną klaidą, prašydama remti “Joint Congressional Resolution 147”, kurios iš vis nebuvo. Dar giliau buvo įklimpta, kai pagal pridėtus laiškus pavyzdžius ragino rašyti laiškus kongreso nariams, prašant remti H.R. 147 rezoliuciją. Ši rezoliucija siekė panaikinti Tautinę Saugumo Tarnybą (National Security Council). Patys kongreso nariai turėjo imtis inicia-

tyvos šiai klaidinančiai informacijai sustabdyti.

Žmonės, pasišovę vadovauti į JAV Kongresą nukreiptai akcijai, patys turėtų būti susipažinę bent su elementariomis kongreso darbų taisyklėmis.

14. Visi Amerikos lietuviai turėtų

suglaudinti pastangas paremti JAV Lietuvių Bendruomenės akciją iš JAV Kongreso išgauti finansinę paramą laisvosios Lietuvos atstovybėms išlaikyti. Pravedus H.R. 5407, JAV vyriausybė būtų *ipareigota* finansinę paramą, 250,000 dolerių sumą, Lietuvos atstovybės Washingtonė dispozicijon paskirti.

Valstybės departamento atstovą dr. Jurgį Šarauską sveikina LB Vakarų apygardos pirmininkas Rimtautas Dabšys.

Visos politinių studijų nuotraukos
Antano Gulbinsko

PASKATA IŠTVERTI

Vinco Mykolaičio-Putino romane „Sukilėliai“ sukilimo vadas Sierakauskas užklausia kuni-gų Mackevičių:

„Ar tau teko, kada, brolyti, patirti didelį, skaudų pažeminimą, prieš kurį būtų maištavusi visa tavo žmogiškoji prigimtis, nuo kurio tau širdis krauju ir tulžim pasrūtų, o tačiau jaustu-meis bejėgis ištarti bent vienų protesto žodį, parodyti kad ir mažiausių nepasitenkinimo gęstų?“ Ir toliau pridūrė: „O aš tokioj būsenoj išgyvenau kelerius metus“.

Ne kelerius metus, kaip Sierakauskų, bet beveik keturiasdešimt metų rusai komunistai lietuvių tautų laiko būsenoj, kuri, Solženicino žodžiais, nuo dešimties iki tūkstančio kartų yra žiauresnė už caristinę. Skaudžiam pažeminimui pajungta visa tauta: išdidūs ūkininkai paversti valdžios dvarų tarnais, kūrybingi intelektualai ir mokslininkai — rusiškos kultūros kūrėjais (mokslinė literatūra, išskyrus li-tuanistiką, skelbiama rusų kalba), laisvos dvasios rašytojai ir kiti menininkai —okupacinio režimo talkininkais. Imperialistiniams rusų tikslams vykdyti jauni Lie-

tuvos vyrai privalomai karo tarnybai siunčiami į visus imperijos pasienius ir už jos ribų. Yra tikri faktai, kad laisvės prasi-veržimams užgniaužti Maskva į Vengriją 1956 ir į Čekoslovakiją 1968 siuntė savo karinius dalinius, sutirštintus kariais iš okupuotų Baltijos valstybių. Iš Vengrijos nemažas skaičius lietuvių į tėvynę grįžo karstuose. Neproporcingai didelis skaičius baltiečių ir ukrainiečių laikomi divizijose Kinijos pasienyje.

Šiuo metu rusai vykdo karinius agresijos veiksmus Afganistanui okupuoti. Afganistano laisvės gynėjai, kaip lietuviai partizanai 1944-52, sudedami milžiniškas aukas gyvybėmis, ginasi, kaip įmanydami. Moralinę atsakomybę praradęs laisvasis pasaulis, vieno afganistaniečio laisvės kovų vado žodžiais, šias kruvinas, nelygias grumtynes stebi tarsi futbolo rungtynes. Prieškarinės Tautų Sąjungos teisinis ir moralinis jausmas nebuvo tiek atbukęs, kaip dabartinių Jungtinių Tautų. 1939 Sovietų Sąjunga buvo išmesta iš Tautų Sąjungos, kai užpuolė kitą tos tarptautinės organizacijos narį, Suomiją. Dabartinės Jungtinės Tautos net

ŽMOGUS IR INSTITUCIJA

Įvairiais keliais žmonės ateina į visuomenei vadovaujančius postus: rezistencijoje — pareigos ir aukos pašaukti, demokratijoje — tikro ar dirbtino populiarumo iškelti, diktatūroje — melo ir jėgos įsodinti į balnų. Skirtingais keliais atėję, skirtingai ir elgiasi: rezistencijoje aukojasi, tikrojoje demokratijoje tarnauja, diktatūroje prievartauja ir valdo. Į vadovaujančius asmenis nukreiptų kritikų, patarimų bei pastabas rezistencijoje žiūrima kaip į bendrų rūpesčių išreiškimų, demokratijoje — kaip į būtinų sistemos elementų, diktatūroje — kaip į pačios institucijos griovimų ir baustinių nusi-

kaltimų. Tam skirtumui pamatyti užtenka tik pažvelgti į valdžios kritikų Sovietų Sąjungoje ir Amerikoje bei kitose Vakarų pasaulio demokratinėse valstybėse. Brežnevo ir komunistų partijos kritika ten laikoma valstybės išdavimu, gi šioje pusėje į prez. Carterio ar demokratų partijos kritikų niekas nežiūri kaip į institucijų griaujamų darbų. Asmenys kritikuojami institucijoms stiprinti.

Lietuviai esmiškai yra demokratinų nusiteikimų žmonės, nors po I Pasaulinio karo atsikūrusi modernioji Lietuva gilesnių demokratinų tradicijų nepėjo išugdyti. II Pasaulinio karo

sankcijų prieš Sovietų Sąjungą klausimo nesvarsto.

Sovietų kariniai veiksmai Afganistane Lietuvą ir visame pasaulyje gyvenančius lietuvius liečia tiesioginiai. Mat, Afganistano laisvės kovotojams žudyti ir užsmaugti laisvę to krašto, su kuriuo nepriklausoma Lietuva 1930 buvo pasirašiusi drauginumo sutartį, šiandien naudojami ir okupuotos Lietuvos vyrai. Nenutrūkstama srove žuvusių lietuvių lavonai grįžta į tėvynę. Grįžta taip pat į Sibirą, į Latviją, į Gudiją ir į kitas vietas, kuriose išblaškyti lietuviai gyvena.

Okupuotos Lietuvos lietuvių prievartavimas dalyvauti karo veiksmuose prieš Afganistaną, žudyti laisvę ginančius žmones ir būti jų žudomiems, — tai dvigubas Sovietų Sąjungos genocidinis nusikaltimas, kurį pasaulio viešumon kelti ir prieš kurį protestuoti turėtų mūsų Diplomatinė tarnyba, visi veiksniai ir kiekvienas sąmoningas išeivijos lietuvis. Kovotojų, lietuvių ir afganistaniečių, mirtys, kalbant to paties Putino romano žodžiais, “tebūnie paskatinimas mums, gyviesiems (o ypač laisviesiems), išverti mūsų kovoje už Tėvynės laisvę”.

eigoje lietuvių tauta pateko į rusiškojo komunizmo vergiją. Tai viena iš pačių žiauriųjų diktatūros formų, kokias savo žinojoje istorijoje yra patyrusi mūsų planeta. Demokratinės sąmonės vystymasis tautoje tapo pilnai užgniauztas. Kaip tautinė sąmonė, taip ir demokratinė tautos dvasia okupacijoje yra palaikoma nelegaliomis priemonėmis. Iš kontaktų su Lietuvos lietuviais nesunku pajauti, kad okupantui nepasisekė užduosinti lietuvių tautoje nei laisvės ilgesio, nei demokratiškai tvarkomo gyvenimo svajonių.

II Tasaulinio karo lietuviai politiniai pabėgėliai Vokietijoje visuomeniškai iškart susiorganizavo demokratiniais pagrindais; Lietuvių Tremtinių Bendruomenė turėjo visus tobulos demokratijos elementus. Tuo pačiu metu senų demokratinų tradicijų krašte Amerikoje senosios emigracijos lietuviams vieningos demokratiškos organizacijos struktūroje apsigungti nepasisekė. Gal net ir nebuvo bandyta. Ir tai įvyko turbūt dėl dviejų priežasčių: 1) trūkumas tautiškai sąmoningos inteligentijos ir 2) per gilūs politiniai - pasaulėžiūriniai grioviai, skyrę pagrindines tris sroves: katalikus, tautinin-

kus ir socialistus. Buvo surastas netobulas, bet tuo metu gal vienintelis galimas kompromisas — grupių susitarimo pagrindu sukurta Amerikos Lietuvių Taryba, kurių tam tikra prasme galima laikyti Jungtinių Tautų prototipu — su “keturių didžiųjų” kvalifikuotos daugumos privilegijomis ir veto teise. Keturių grupių vadai ALT-je tapo “nebepakeičiami” ir “nebe klaidingi”. Tik mirtis juos iš tų pareigų atpalaidavo. Tačiau ALT-a demokratinėi dvasiai durų ir iki šiol nėra plačiau pravėrusi. Dar liūdniau, kad aštrų posūkį nudemokratėjimo linkme pastaroju metu padarė ir Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas. Manipuliacijų keliu vadovybėje atsiradę žmonės save sutapatino su pačia institucija, ir kritika, nukreipta į asmenis, priimama kaip pačios institucijos griovimas.

Vienintelis būdas Vyriausiajam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui atstatyti savo autoritetą — tai pasukti plačiuoju pozityvių jėgų konsolidacijos keliu ir atstatyti šios institucijos rezistencinį charakterį. Tada atskirų asmenų kritika nebus priimama kaip institucijos griovimas, bet kaip santalkinis bendrųjų rūpesčių išreiškimas.

Malonus skaitytojai,
apsimokėk prenumeratą. Prenumeratos mokesčiu ir auka palaikai
“Į Laisvę” gyvybę.

KNYGOS (atkelta iš 59 psl.)

Congress Catalog Card No. 79-51179. Išleido Amberland Publishing Co., 1813 Larchwood Ave., Troy, MI 48084; 215 psl., kaina nepažymėta.

Vladas Juodeika, DIDŽIOJI ILIUZIJĄ, Marksizmas teorijoje ir tikrovėje. Antras tomas. Library of Congress Catalog No. 78-5559. Išleido Gražina Juodeikienė, spaudė Pranciškonų spaustuvė Brooklyne; 687 psl., kaina nepažymėta.

CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, Nr. 36 ir Nr. 37. Pilnas originalaus LKB Kronikos nr. 36 ir 37 vertimas. Vertė Vita Matušaitis, redagavo kun. Kazimieras Pugevičius. Išleido Kunigų Vienybė, spaudė Pranciškonų spaustuvė Brooklyne; 54 ir 52 pusi. Gaunama pas leidėją 351 Highland Blvd., Brooklyn, N Y 11207.

Kun. Gediminas Kijauskas, S.J., DIEVO MOTINOS NUOLATINĖS PAGALBOS PARAPIJA, lietuvių ir anglų kalbomis, 50 m. sukakčiai nuo įsikūrimo paminėti. Apžvalgą parašė Balys Gaidžiūnas, prisiminimus — Ignas Malėnas, vertimus darė Algis Rukšėnas ir Nijolė Kersnauskaitė. Spaudė Draugo spaustuvė Čikagoje 1979; 112 psl., 3.000 dol.

Birutė Vilkutaitytė-Gedvilienė, TIKRASIS KETURAKIS IR JO RAŠTAI su Silvanijos Gedvilaitės įvadu anglų kalba ir Stasio Barzduko straipsniu “Keturakio raštų kalba”. Išleido Keturakio dukros ir sūnūs, kalbą peržiūrėjo Stasys Barzdukas, aplankas ir užsklandos, dail. Birutės Vil-

kutaitytės-Gedvilienės. Spaudė “Vilties” spaustuvė, Cleveland, OH; tiražas 1000 egz., 323 pusi., kaina 10 dol. Gaunama pas autorę — 32901 Lake Shore Blvd., Willowick, O H 44094.

Žemėlapis LIETUVA, paruoštas kartografo Juozo Andriaus. Spausdino J. Kapočius Bostone, išleido Devenių Kultūros fondas 1979. Žemėlapis 25 x 25 colių dydžio, skirtas mokykloms, įstaigoms bei šeimoms su suvereninės Lietuvos valstybės tarptautinėmis sutartimis nustatytų sienų ir dabartinio okupanto administracinių ribų atžymėjimais. Žemėlapyje įrašyti 2230 vietovardžiai, mastelis — 1:800.000; kaina 6 dol. Gaunama pas fondo administratorių J. Bagdoną, 550 — 59th Lane South, St. Petersburg, FL 33707.

A. P. Bagduons, MEDVIEGALE PASAKA, eilėraščiai žemaičių tarme. Išleido Kražiškių sambūris, spaudė M. Morkūno spaustuvė Čikagoje 1979 m.; 101 psl., kaina 4 dol. Gaunama, rašant leidėjo adresu: 2440 W. 69th St., Chicago, IL 60629.

LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA, pagrindžio leidinys, penktas tomas. Išleido LKB Kronikoms Leisti Sąjunga, spaudė Mykolo Morkūno spaustuvė Čikagoje. Library of Congress Catalog Card Number 78-62412. Viršelį ir iliustracijas — Seselės Mercedes; 556 pusi., kaina — 5 dol. minkštais viršeliais, 7 dol. kietais.